

The Project Gutenberg eBook of Brand, by Henrik Ibsen

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Brand

Author: Henrik Ibsen

Translator: Kasimir Leino

Release date: April 26, 2014 [EBook #45499]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK BRAND ***

Produced by Tapio Riikonen

BRAND

Runo 5:ssä näytöksessä

Kirj.

HENRIK IBSEN

Suom. Kasimir Leino

Otava, Helsinki, 1896.

Suom. Kirjall. Seuran Kirjapaino Osakeyhtiö.

HENKILÖT:

BRAND.
HÄNEN ÄITINSÄ.
EINAR, taidemaalari.
AGNES.
VOUTI.
LÄÄKÄRI.
ROVASTI.
LUKKARI.
KOULUMESTARI.
GERD.
TALONPOIKA.
HÄNEN PUOLIKASVUINEN POIKANSA.
TOINEN TALONPOIKA.
ERÄS NAINEN.
TOINEN NAINEN.
KIRJURI.
PAPPEJA ja VIRKAMIEHIÄ.
KANSAA, MIEHIÄ, NAISIA ja LAPSIA.
KIUSAAJA ERÄMAASSA.
NÄKYMÄTTÖMÄIN KUORO.
ÄÄNI.

(Toiminta tapahtuu nykyaikana Norjan länsirannikolla, osaksi eräässä vuonokylässä, osaksi sen ympäristössä.)

ENSIMMÄINEN NÄYTÖS.

(Avoin, lumipeitteinen vuoriseltu. Sankka ja raskas usva; ilma kostea, hämärä.)

BRAND mustassa puvussa, seljässä laukku ja kädessä sauva, hapuilee länttä kohti. TALONPOIKA puolikasvuisine poikineen seuraa häntä jäljempänä.

TALONPOIKA (huutaa).
Hoi, vieras! Kovin kiiruhdat!
Miss' olet!

BRAND.
Täällä.

TALONPOIKA. Uppoot; ei sauvoansa loitommaksi voi nähdä tässä usvasäässä —

POIKA.
On railo jäässä!

TALONPOIKA.
Railo jäässä!

BRAND.
En tietä keksi kauvemmaksi.

TALONPOIKA.
Seis, Herran tähden, vieras, seis!
Tuo hauras jää sun hautaan veis.

BRAND (kuuntelee).
Vait! Kosken kuulen pauhinaa.

TALONPOIKA. Käy virran kuohut meidän alla, — ne kuiluun syöksyy pauhaamalla ja meidät kaikki ahmoaa.

BRAND.
Mun *täytyy* eespäin! Opas, hoi!

TALONPOIKA.

Vaan sit'et ihmisvoimin voi.
Kas, kuin on tässä heikko jää!
Seis, tai sun kuolo yllättää!

BRAND.

Mun *täytyy* — viest' on mahtavan.

TALONPOIKA.

On kenen viesti?

BRAND.

Jumalan.

TALONPOIKA.

Ja ken sä itse?

BRAND.

Pappismies.

TALONPOIKA. Voit olla sekin, kukaties; vaan vaikka oisit piispakin, niin käyt sä kuolon kourihin jo ennen päivän koittoa, jos kuilun yli aiot sa. (lähestyy varovasti houkuttaen.) Liet viisas, opinkäynyt myös, mut yli voimais nyt on työs. Äl' ollos jäykkä, ylpeä, meill' yksi vain on elämä; jos hukkaat sen, se minne vie? On eessä peninkulman tie ja usva sankka, kaamea — voit veitsin sitä silpoa.

BRAND. Jos usvaa meillä tiellä lie, ei virvatuli harhaan vie.

TALONPOIKA. Vaan tuolla railot ammottaa, ne meille turmaa ennustaa.

BRAND.

Me yli käymme.

TALONPOIKA.

Vedenkin?

Ken lupaa paljo, vähän täyttää.

BRAND. Jos *uskot* — niin, sen Kristus näyttää voit vettä käydä jalkaisin.

TALONPOIKA. Niin ennen muinoin; mutta nyt näin kuolon helmaan heittädyt.

BRAND.

Siis hyvästi! (aikoo mennä):

TALONPOIKA.

Sä sinne jäät!

BRAND. Jos Herran tahto niin on vaan, käyn riemuiten mä kuolemaan.

TALONPOIKA (hiljaa).

Hiis vieköön hullut, hurjapäät!

POIKA (puoleksi itkien). Pois käänny, taatto kultainen, tuolt' uhkaa ilma ukkosen.

BRAND (pysähtyy ja lähestyy jälleen). Mies, kuule, äsken sanoithan, sun tyttös päässä lahdelman par'aikaa vuotta kuolemaa; vaan häntä kuolo kammottaa, jollei hän sua nähdä saa.

TALONPOIKA.

Niin, Jumal'auta, viesti ties.

BRAND.

Sait tähän päivään aikaa, mies?

TALONPOIKA.

Niin sain.

BRAND.

Et muuta?

TALONPOIKA.

En.

BRAND.

No, siis?

TALONPOIKA.

En mennä voi, jos veis mun hiis!

BRAND. Mies, ruplaa sata antaa voisit, jos autuaana kuolis hän?

TALONPOIKA.

Sen annan.

BRAND.

Kaksi?

TALONPOIKA. Mannut, maan mä annan, jos vain tiedon toisit: sai raukka lopun autuaan.

BRAND.

Vaan antaisitkos elämän?

TALONPOIKA.

Hä? Elämänkö? Veikko, — —!

BRAND.

Niin.

TALONPOIKA (kynsii korvallistaan).

Ei mennä sentään joutaviin!

Nimessä Jeesus Kristuksen,

ken hoitais vaimon, lapset, — ken?

BRAND.

Äit' oli Jeesuksellakin.

TALONPOIKA. Mut se ol' ennen muinoisin, kun nähtiin moni ihme, taika; vaan nyt on meillä toinen aika.

BRAND. Noin et käy tietä elämän; et tunne Luojaas, ei sua hän.

TALONPOIKA.

Oot kova mies.

POIKA (vetää isäänsä käsivarresta).

Pois isä, hoi!

TALONPOIKA.

Niin, niin, vaan *hänt'* en jättää voi.

BRAND.

Et voi?

TALONPOIKA. Näät sun jos jättäisin nyt yön ja usvan vaaroihin ja kylällä kun kerrotais, ett' oltiin me sun seurana, niin sais sin haasteen käräjiin — Jos uppoot suohon, railohon, mä rautoihin saan tuomion.

BRAND.

Sä Luoja tähden kärsit niin.

TALONPOIKA.

Hiis muiden tähden kärsi tässä,

on huolta kullai elämässä.

Pois tule!

BRAND.

En.

(Kaukaa kuuluu jyhlää jyminä).

POIKA (kirkaisee).

Se vyöry on!

BRAND (talonpojalle, joka on tarttunut häneen käsiksi).

Heit' irti!

TALONPOIKA.

En.

BRAND.

Heit' irti!

POIKA.

Pois!

TALONPOIKA (painiskelee BRANDin kanssa).

En heitä, vaikka lempo ois! —

BRAND (riuhtautuu irti ja heittää talonpojan maahan). Se juuri, jota huudat niin, sun kyllä viekin helvettiin.

(Poistuu.)

TALONPOIKA (istuu hieroen käsivarttaan).

Se vasta pappi, lempo vie!

Vaan Luojan työt' ei tämä lie.

(huutaa noustessaan).

Hoi, pappi!

POIKA.

Hän on tuolla noin!

TALONPOIKA.

Niin, niin, mä hänet nähdä voin.

(Huutaa uudestaan.)

Hoi, kuule, tokko muistat sa,

miss' erkausimme polulta!

BRAND. Ei sulle tarvis osviittaa — sä käyt jo tietä laveaa.

TALONPOIKA. Jumala suokoon, ett' ois niin, me suojiin päästäis lämpimiin.

(Poistuu poikansa kanssa itään päin.)

BRAND (ilmestyy korkeammalla ja kuulostelee sinnepäin, mihin talonpoika katosi).

Tuo raukka kotiin kyhnystää —! Jos hällä tahdon voimaa ois ja *kyky* vain ois hältä pois, niin voisin tietään lyhentää; ja verisinkin varpahin mä häntä riemuin kantaisin. Mut avun turhan sille soi, ken sit' ei tahdo, mit' ei voi. (Käy edemmäs.) Niin henki, henki; sepä vasta on muka kallis maailmasta! Se raukastakin niin on kallis, ettei hän hengen mennä sallis, ikäänkuin autuus ihmisten ois hinta *hänen* hengellen. Hän, Luoja nähköön, paljo päästäis, vaan hengen, hengen — sen hän säästäis. (Hymyilee kuin muistelmissaan.) Mä muistan lasna seikkaa kaksi ne naurutaudin mulle toi; ja koulutäti vuoskeaksi hän seljän silloin piiskaroi. Mä nauroin miettiessäin, että ois yökkö, joka pelkäis yötä, ja kala kammoovainen vettä. — Ja vaikka kuin mä teinkin työtä, en saanut näitä mielestäin; ne väikkyi aina edessäin. Ja missä naurutaudin syy? Se siinä juuri ilmestyy, ett' toista on, kuin tulis olla, ja täytyy kantaa kuorma vain, vaan tekee senkin vaikertain. Tuon kumman yökön, kalan lainen on melkein joka kansalainen. Kun syvyyden hän luotiin työhön ja elon raskaan mustaan yöhön, niin yö nyt häntä peljättää. Hän kuilun kitaa säikähtää ja pelkää tähtitaivastansa ja huutaa päivää tuskassansa. (Seisahtuu hetkeksi, hämmästyy ja kuuntelee.) Mä mitä kuulen? Laulu soi ja nauru sekaan ilkamoi. Kas nyt: hurraa! soi vuoritiellä, ja toinen, kolmas kerta siellä. Jo koittaa päivä, usvat haihtuu ja pimeys vuoristoksi vaihtuu. Nään tuolla joukon iloisen nyt huomenkoissa kukkulalla ja varjot leikkii lännen alla — siin' ero tehdään kätellen. Muut itään käy, sen nähdä voin, vain kaksi länteen loittonee; nyt viime tervehdys! kas noin, siell' lakit, huivit lentelee. (Aurinko tulee yhä selvemmin usvista esille, BRAND seisoo kauvan äänetönnä katsellen tulijoita.) Nyt kultaa heidät valonvyö. Ja on kuin tieltään väistyis yö, lois kangas kanervoitaan teille ja taivas hymyileisi heille. Kai sisarukset. Käsikkäin he kangastietä tepsuttaapi, töin impi maata koskettaapi ja mies on norjin, mitä näin. Nyt tyttö väistyi, kaikkos pois, kun toinen syleillynnä ois; he leikkii, kilvan karkeloi ja nauru niinkuin laulu soi.

(EINAR ja AGNES keveissä matkapuvuissa, hengästyneinä ja lämpiminä tulevat veikeillen lakeuden poikki. Usva on haihtunut; kirkas suviaamu heloittelee tuntureilla.)

EINAR. Kesäperhoni, Agnes, sä kultaisin, sinut leikiten kiinni jos saisin! kudon verkon mä hienon ja silmukat teen sulolauluin tenhoavaisin.

AGNES (tanssii takaperin edellä ja väistyy aina hänen tieltään). Kesäperho jos lien minä hentoisin,

suo juoda mun kukkien mettä, ja jos sinä leikkikin valmis liet, mua pyydä kuin virtojen vettä.

EINAR. Kesäperhoni, Agnes, sä kultaisin, on verkko jo valmiina mulla, ei auta nyt karkelo keijuisen — on ansa jo kaulassa sulla!

AGNES. Kesäperho jos välkkyväsiipinen lien, minä leikissä leijaten häilyn, ja verkkoosi hienoon jos minut saat, toki kai minä siiviltä säilyn?

EINAR. Käsini hellin mä kantelen perhostain ja sen rintani pohjahan telkeen; elinpäiväsi siellä sä leikkiä voit iloluontosi armahan elkeen.

(Huomaamattansa ovat he lähestyneet jyrkkää kallionkulmaa ja seisovat nyt sen reunalla.)

BRAND (huutaa heille).
Seis, seis! Te kuuluun suistutten!

EINAR.
Ken huutaa?

AGNES (viittaa ylös).
Kas!

BRAND.
Seis paikallenne!
Siin' onhan reunat kuulujen
jo aivan alla jalkojenne.

EINAR (kietoo käsivartensa Agneksen vyötäisille ja huutaa nauraen).
Ei hätää meillä molemmilla!

AGNES.
Meill' onhan elo leikitellä!

EINAR. Kuin perhot päivän heltehellä me tuhat vuotta kisasilla.

BRAND.
Vai silloin uppootte te vasta?

AGNES (heiluttaa harsoaan).
Ei, silloin tuonne maailmasta.

EINAR. Vuostuhat ensin riemuitaan; häälamput loistaa joka ilta ja kun me lähtään hippasilta —

BRAND.
Niin sitten?

EINAR.
Taivoon palataan.

BRAND.
Vai niin, kai tullettekin sieltä?

EINAR.
Niin tietysti — ja pois nyt tieltä!

AGNES. Mut sentään kaikkein suurimmin vain laaksost' tuolla vuoren alla.

BRAND. Vaan tuonnottain kun katselin, näin teidät kosken kaltahalla.

EINAR. Niin, siellä äsken erottiin me ystävästä parhaimmista; me sylitysten suudeltiin ja juutiin nuoruusmuistelmista. Sä alas tullos! Kerron sulle kuin meitä Herra hemmottaa ja kuin Hän ain' on hyvä mulle —! Hyi, viluinen et olla saa! Kas niin! Suo päivän lämmittää! Oon maalari, se tietäkää, ja se jo kaunis lahja on, kun aatteet saapi lentohon ja värit virkoo elämään kuin kevätperhot siivillään. Mut suurimman mä lahjan sain, kun Agnes huoli lemmeistäni! Ma lännest' tulin matkaltain ja maalireppu seljässäni —

AGNES (vilkaasti). Hän oli reipas, voimakas kuin voittorikkain kuningas ja taisi tuhat lauleloita, niin soinnukkaita, ihanoita!

EINAR. Mun ilmestyissä seutuville ol' Agnes tullut vieraisille. Hän etsi ilmaa vuoriston ja metsää,

päivää auringon. Mun tänne Luojan ääni toi: sä kauneus etsi kankahilta ja metsävirran vieruksilta tai sieltä, missä taivaan rantaa vapauden tuuli pilvet kantaa! — Näin rinnassani sävel soi. Tein silloin taulun parhaimpani: loin ruusunsulot poskipäille ja silmiin onnen voittamani ja huulet, auvon hymyn näille —

AGNES. Vaan mitä loit, et nähnytkään — joit elon maljan sokeasti, ja hankit taaskin lähtemään ja tartuit sauvaan rotevasti —

EINAR. Mi liekin silloin muistuttanut: sä kosinnan oot unhottanut! Mä kosin, suostumuksen sain ja nyt on Agnes omanain. Ja tohtori, hän riemastui ja aallokossa onnen ui; me päivää kolme juhliittiin ja laulettiin ja tanssittiin ja nuoret kunnan pastorista ja voudista ja tuomarista ol' illat siellä. Kartanon kun heitin kera nuorison, ei loppu tullut juomingille; näät ahon poikki tunturille he seuras kanssa lippujen ja köynnösniikka hattujen.

AGNES. Me karkeloitiin kaikki tässä näin parittain tai ympyrässä.

EINAR.

Ja onnen maljat tyhjettiin —

AGNES.

Ja kesä-ilta laulettiin —

EINAR. Ja pohjan usma väistyi pois, kuin meitä palvellut se ois.

BRAND.

Nyt minne matka —?

EINAR.

Kylälleen.

AGNES.

Mun koti siellä on lapsuuden.

EINAR. Mut ensin käymme kukkuloilla ja sitten vuonon pohjukkaan; me häihin Ägir-valjakoilla näin kiidätämme appelaan, — ja sieltä kohti länttä saamme kuin ensi retken joutsenet —!

BRAND.

Ja siellä —?

EINAR. Siellä on onnelamme, on ääretön kuin toivehet tuo sadunkaunis kultalamme. Näät tänään, suvisunnuntaina, vaikk' kankahalla, papitonna, elämä suotiin surutonna näin karkeloida onnekkaina.

BRAND.

Sen kuka soi?

EINAR. Tuo seura nuorten. Ja joka myrskytuuli vuorten se kera maljain manattiin pois onneamme uhkaamasta, pois toivojemme kultalasta. Pois sanat myöskin suudeltiin, ne, jotka myrskyn tuoda vois, ja matkallemme toivottiin, ett' ilo aina kolmas ois.

BRAND.

Jää Herran haltuun!

(Aikoo lähteä.)

EINAR (hämmästyy ja tarkastaa häntä lähemmin). Kuuleppas! kun tarkastelen kasvojas, niin tuntuu —

BRAND (kylmästi).

Teitä tunne en.

EINAR. Vaan kuitenkin, kun katselen — me koulu-aikaan, muistelen —

BRAND. Niin, koulututut kukaties; vaan koulupoika nyt on mies.

EINAR (ajatellen itsekseen).

Se *hänkö* toden totta ois?

(Huudahtaa äkkiä)

Se onhan Brand, no, myönnä pois!

BRAND.

Sun tunsin ensi hetkestä.

EINAR. No terve, terve, ystävä! Vaan katsos tänne! Tuommoinen sä olit aina ennenkin: ijäti itsekylläinen, et tullut koskaan kisoihin.

BRAND. Mä olin vieras joukossanne — ja eteläistä luontoanne en tuntenut; se toist' on maata kuin minä, lapsi vuoriston; en perhona mä lentää saata, mun kehto kukkuloilla on.

EINAR.
Sun kotis eikös tänne näy?

BRAND.
Sen kautta juuri tieni käy.

EINAR.
Sen *kauttako*? Siis täältä pois?

BRAND.
Niin *ohi* siitä matka ois.

EINAR.
Sä olet pappi?

BRAND (hymyilee).
Kappalainen.
Kuin metsän jänö juoksevainen
mä asun milloin missäkin.

EINAR.
Ja nyt sun tiesi minne antaa?

BRAND (nopeasti, vaan tyyliä).
Sit' ällös kysy?

EINAR.
Kuinka niin?

BRAND (muuttaa ääntänsä). Se laiva, joka teidät kantaa, vie minut myöskin mukanaan.

EINAR.
Mun sulhasorhi! Hei, hurraa!
Hän meidän kanssa matkustaa.

BRAND.
Mut minä hautajaisiin saan.

AGNES.
Ken kuollut on?

EINAR.
Ken haudataan?

BRAND.
Sä kutsuit häntä Luojaksesi.

AGNES (väistyy).
Pois, Einar!

EINAR (Brandille).
Kautta autuutesi

BRAND. Jumala orjain, mammonan jo vihdoin joutaa hautahan. Nyt koittaa päivä, poistuu yö, ja päättyy Hänen päivätyö. On aika teidän oivaltaa, tuo vanhusparka sairastaa.

EINAR.
Sä itse, Brand, oot sairas mies!

BRAND. Niin sulle näyttää, kukaties. Mut terve, reipas kuitenkin kuin honka, joka latvuksin noin ilman kupukantta piirtää. Vaan aika, joka vuoret siirtää, On sairas nyt ja ärryksellä. Vain kuherrella, leikitellä nyt tahdotaan; ja uskotaan noin puolittain; mut annas vaan, kun katse selvä tulis olla, on koko

polvi hunningolla. Ja yhden lastattaisiin selkään nyt koko elon taakka, pelkään, hän muka otti huolet pois, ja kärsi suuren rangaistuksen, ett' teidän helppo olla ois, sais toiset tanssiin oikeutuksen; — niin, tanssi vain, mut minne päin, On toinen seikka, ystävään.

EINAR. Tuon ymmärrän mä sävelen, se vanha viisu pappien; sä kuulut nuorten lahkohon, jost' elo, ilo turhaa on; se helvetillä maailman myös tahtois häätää tuhkahan.

BRAND. En ole kirkon kyytiruuna, en puhu pappein saarnasuuna, en ehkä kristitty mä lie. Mut tiedän vain, mä olen mies, ja syövän tunnen myös kenties, mi meiltä ydinvoiman vie.

EINAR (hymyilee). En kuullut ennen milloinkaan, ett' elon riemu pilaa maan.

BRAND. Se sit' ei teekkään; riemu ei se ollut, joka voiman vei. Jos kerran aiot riemuuta, niin nauti iltaan aamusta, vaan ällös nyt sä ollos toista kuin jälkeen vuoden, puolentoista. Mit' olet, ollos kokonaan, ei miesi taivu jakamaan. On aate selvä Bacchuski, mut irvikuva juomari; Sileenus myös on ihana, mut ruma lallusjuoppona. Käy vain sä järvi järveltä, kysele miesi mieheltä, niin kuulet, kukin tapoihin on hiukan itsekutakin. On sunnuntaiksi vakavuutta ja hiukan isäin uskoa, on illatsuissa iloisuutta, kuin oltiin isäin aikana — on lämpöäkin sydämissä, kun lauleskellaan sävelissä, mitenkä kansa piskuinen on vapaa lailla isien; kun luvataan, niin tuhlataan, kun täytetään, niin tingitään, ja kun on yhteiskysymys, niin ollaan sanoin ilkimys. Mut ansioissa, vioissaan ain' ollaan osittaisin vaan. Vain murtoluku pientä, suurta, ei pahaa eikä hyvää juurta; näin menee kaikki alle penkin; näät osa tappaa jäännöksenkin.

EINAR. On pilkanteko helppoa, mut sääli sentään kaunistaa —

BRAND.

Niin kyllä, — vaan ei tervehintä.

EINAR. No niin, me kansaa syntisintä ett' ollaan, siihen suostun kyllä; mut millä kumman hyppeyllä sä tästä joudut Jumalaan, mi muka uuteen vaihdetaan?

BRAND. Oot taiteilija, ystävä, sun Jumalas, se näytäppä! Sa oothan hänet maalannut ja sillä monta hurmannut. Hän sinust' on kai vanha mies?

EINAR.

No niin?

BRAND. Ja harmaa kukaties? Siis harmaa, ukko kaljupää ja parta hohtava kuin jää, ja lempeä, mut siksi tuima, ett' toki pelkää lapsi huima. Sä teitkö hälle tohvelitkin? en väitä poikki enkä pitkin, mut kalotti ja kakkulat, ne hälle varmaan sopivat.

EINAR (vihaisesti).

Mit' tarkoitat?

BRAND. Tuo juuri on Jumala kansan, alhaison. Katoolisest' on Kristus lapsi, vain avuttuutta, viattuutta ja teist' on Luoja harmaahapsi, mi puuttuu voimaa, tarmokkuutta. Kuin paavillakin vallastansa on kohta yksin avaimensa, niin myöskin Herra voimassansa on viety turviin kirkkojensa; elämä toist' on, usko toista, ei väljuovaa kenkään poista; jos onkin henki kokonaista, niin elo sentään puolittaista. Ja siksi moinen heikko kansa, myös heikoks kuvaa Jumalansa, kun herpoo heimon voima niin, se Luojan pukee kalottiin. Jumala tuo ei ole mun! Mun myrsky on, vain tuuli sun. Mun tammi vankka, näre ei, min tuulet tahoillensa vei; kuin Herkkuleen on voima sen, ei vaappuvaisen vanhuksen, jymyllä ukkos-salamain myös keskelt' orjantappurain hän puhui kerran Moosekselle kuin jättiläinen kääpiölle. Ja Gibeonin laaksossa hän auringonkin seisahutti, ja ihmetöitä luomalla hän kansat voitti, kauhistutti, hän vielä ihmetöitä lois, jos kansa vain ei velto ois.

EINAR (hymyillen epävarmana).

Sinäkö kansan uudistat?

BRAND. Niin teenkin, totta tosiaan — nuo kurjat miestä kaipaavat, ma synnyin siksi maailmaan.

EINAR (ravistaen päätään). Jos päre hiukan sauhuaa, sen viisas sammuttaapi vasta, kun lyhtyhynsä valon saa; vain uus vie vanhan maailmasta.

BRAND. En uutta luoda tahdokkaan, ikuisen vanhan voimaan vaan; en kirkkoja, en dogmejansa ma tahdo tehdä vahvemmiksi, ne ihmistyöt' on alkuansa ja lopun myöskin juuri siksi ne ihmiskätten kautta saa. Näät kaikki luotu katoaa; sen ruoste raiskaa, syöpi koi, se siksi väistyäkin voi, kun uudet muodot mullistaa. Mut yks on aina ennallaan: tää ikihenki onpi maan, se orjuudesta kahleiden sai eloon kera keväimen, mi lihan vallast' uskollansa nous hengen luokse, kotiansa. Tuo henki pois on hutiloitu, se vanhan uskon kautt' on voitu; — mut näistä sielun sirpaleista ja paikatuista kappaleista ja näistä päistä,

käsistä on kokonaisuus syntyvä, ja Herra miehen nähdä voi taas nuorra, joksi muinoin loi hän Aataminsa.

EINAR (keskeyttäen). Paras lie, jos eroamme.

BRAND. Tuoss' on tie, mi lännen kautta vuonoon vie ma pohjoist' tulen polkua.

EINAR.

Hyvästi, pappi ankara!

BRAND (laskeutuessaan takaisin kääntyen). Eroita valo virvasta, *elämä* suurt' on taidetta.

EINAR (väistäväällä kädenliikkeellä). Niin, mullistellos kaikki vaan, ma uskon vanhaan Jumalaan.

BRAND. Ja sinä sauvat hälle kannan, mun vanhus hautaan viedä anna.

(Laskeutuu polkua).

EINAR (jää äänetönnä katsomaan Brandin jälkeen).

AGNES (seisoo ajatuksissaan, säpsähtää äkkiä, näyttää levottomalta ja kysyy):

Painuiko päivä?

EINAR. Auringon vain eteen pilvi tullut on.

AGNES.

Tääll' on niin kylmä.

EINAR.

Tuulonen

kai jäähdytti sun poskuen.

Täss' onpi tie.

AGNES. Voi kuinka, huu, tuo vuori myötään tummentuu.

EINAR. Sä sit' et nähnyt laulultamme, Brand peloitti sun sanoillaan, tuo pappi menköön menojaan; me jälleen leikin aloitamme.

AGNES.

Ei nyt, mä oon niin väsyksissä.

EINAR. Niin totta puhuin minäkin, — ja vuoritie on lietyksissä, voit ehkä luistaa kuiluihin. Vaan kun me päästään kallioista, on kulkumekin vallan toista: me karkeloimme hurjemmin kuin ennen koskaan, uhemmin. Kas, Agnes, juovaa sinervää, min päivän kulta kimmeltää; nyt tummuu se, nyt hymyilee, nyt kellertää, nyt hopeilee, on raitis, aava ulappa, min näät sä tuolla kaukana! Ja näätkö mustan sauhunkin, mi haihtuu tuonne pilvihin? Ja pilkun mustan päällä ve'en, se jättää juuri salmekkeen? Se onpi laiva — sun ja mun! Se kääntyy vuonon valkamaan, kun päästään päivän laskuhun se meidät viepi kannellaan. Nyt painuu purppur-aaltohon äskeinen usva vuoriston — Kas, Agnes, tuota taivasta?

AGNES (tuijottaa ajatuksissaan eteensä).

Niin, niin. Vaan, Einar, näitkö sä —?

EINAR.

Mä mitä näinkö?

AGNES (häneen katsomatta ja hiljaa kuin kirkossa). Pulmissansa hän kuinka kasvoi sanoistansa.

(Menee alas vuoritietä, EINAR seuraa häntä.)

(Tunturirinnettä kulkeva tie, jonka oikealla puolen on syvä kuilu. Vuoren yläpuolella ja takana häämöittää korkeampia tuntureita lumipeitteisine kukkuloineen.)

BRAND (ilmestyy polulle ylhäällä vuoristossa, laskeutuu sitä ja pysähtyy puolitiehen eräälle ulkonevalle kallionkielekkeelle, jolta katselee alas kuiluun).

Tutut seudut lapsuuden! Joka pensaan, kujasen, harjun, koivut harjun alla, vanhan kirkon oikealla, jokivarret, männyn kanssa, kaikki tunnen vanhastansa. Sentään kaikki synkemmältä näyttää nyt ja pienemmältä: vuoren vyöryt pahemmin uhkaa lumikinoksin taivon juovaa soukennellen, horjuu, uhkaa, varjostaa nietosharjat ahdistellen — päivyttäkin varastaa. (Istahtaa ja katselee ulapalle.) Vuono. Sekin oliko ruma, ahdas silloin jo? Peljäten kai tuulispäätä merivenheet pitää säätä; tuolla vallan rantamalla

laituri on aitan alla — sitten talo punainen. Se on Kiviniemen lesken. Laps ja äiti kahden kesken, — muistan selvään kyllä sen. Siellä rannan kivikolla sieluni sai yksin olla. Rintaa tuska ahdistaa, kun vain mulle mieleen saa: tuo on mulle sukulainen, jolle kaikk' on kulta mainen. Mitä suurta tahdoin ennen, vilkkuu nyt kuin harson kautta, voiman, pontevuuden menneen sielu on kuin raskas lautta; maakin luisuu jalkain alta, itse tunnun vierahalta — Oon kuin orja, pehmyt kuona, tai kuin Simson porton luona. (Katsoo alas laaksoon.) Mikäs mellakka on tuolla? Solat, kujat täynn' on vasta miestä, vaimonpuolta, lasta. Kivikoita, mäkilöitä kiertää siellä ihmisvöitä, kunnes nousee notkelmasta vanhan kirkon tuolla puolla. (Nousee.) Tunnen teidät pohjaltaan veltot sielut, orjat maan! Siipisadot rukouksenne taikka tuskan huudot nuo näyttää heikon sydämmenne — ei ne nouse Luojan luo. Muut' ei teillä olekkaan kuin tuo neljäs käsky vaan. Se on teillä turvananne, siin' on teidän suoja uus, siin' on miesten pontevuus, haaksirikko velttoisuus — jäännös koko uskostanne. Tästä onkalosta pois, ilma on kuin haudan ois, — tääll' ei tunnu tuulonen, liehu lippu vapauden.

(Aikoo mennä; kivi sinkoaa ylhäältä ja vierii vallan hänen viereensä.)

BRAND (huutaa ylös).
Hoi, kuka siellä kivittää?

(GERD, viisitoistavuotinen tyttönen, juoksee vuorten huipulla kiviä esiliinassaan.)

GERD.
Se sattui, koska huusi hän.

(Heittää taas.)

BRAND.
Laps', heitä pois tuo viskelys!

GERD.
Se tuolla istuu, iljetys,
ja pyrstöänsä levittää!
(Heittää taas ja huutaa.)
Se lentää taaskin tänne päin!
Hoi, auttakaa, se viepi näin!

BRAND.
Jumalan tähden!

GERD.
Ken on täällä?
Sss! nyt se lentää päämme päällä.

BRAND.
Se? Mikä lentää?

GERD.
Haukka tuo.

BRAND.
Häh? Haukka? Sit' en nähnytkään.

GERD. Kas, suuri, ruma lintu tuo, joll' onpi helтта halki pään ja punarenkaat silmillään.

BRAND.
On minne matka?

GERD.
Kirkkoon.

BRAND.
Yksin?
No, sitten käymme ystävyksin.

GERD (viittaa ylös).
En usko, mun käy tuonne tieni.

BRAND (viittaa alaspäin).

Mut tuollahan on kirkko kai?

GERD (katsoo häneen halveksivasti hymyillen ja viittaa alas).
Niin tuoko?

BRAND.
Niin.

GERD
On kirkko, vai?

BRAND.
Ka, miks'ei.

GERD.
Ei, se on niin pieni.

BRAND.
No, missäs näit sä suuremman?

GERD.
Niin suuremmanko? Tuolla vaan!

(Viittaa ylös.)

BRAND.
Vai sinne käy sun kirkkotie?
Vaan sehän vuoristohon vie.

GERD. Vaan sentään sinne tehty on muu kirkko keskeen iljangon.

BRAND. Vai iljangon? Nyt ymmärrän! Niin, päällä vuoren nystyrän on luola, lunta pohjallaan, sen muistan kyllä vanhastaan. Jääkirkoks sen he kutsuivat ja monet kummat tarinat ma lasna kuulin kirkostas; on mättäät siellä lattias ja luminietos kattonas — se luolan suuren muodostaa, min vuoreнкиeli kannattaa.

GERD. Niin, sill' on muoto iljangon, vaan sittenkin se kirkko on.

BRAND. Sä sinne ellös koskaan käy; sen heikkous kyll' ei päälle näy, vaan pyssynlaukaus, tuuli voi —

GERD (häntä kuuntelematta). Käy peuralaumaa katsomaan, min vyöryt veivät mukanaan, mut tulva taas sen ilmi toi.

BRAND.
Sä pysy poissa luolan luota!

GERD (viittaa alas).
Sä väistä rakennusta tuota!

BRAND.
Jumalan haltuun!

GERD. Myötä saa! Näät siellä kosket messuaa ja tuulet saarnaa vuoriston; sun vuoroin kylmä, kuuma on. Mut haukka vaan ei pääse sille, se lentää tuonne tunturille, ja istuu siellä myrskysäässä kuin kukko kirkkoviirin päässä.

BRAND. On hurja ties ja sielus sun kuin soitto viulun rikotun, on halju halju, vaikka vääntäis, mut *pahan hyväks* ehkä kääntäis.

GERD. Tuoss' on se taaskin siipineen! Kun saisi seinät suojakseen! mä riennän kirkkoon, hyväst' jää, se pahuus tuossa viilettää! (huutaa): Kivellä saat, jos koitat tulla! Jos sull' on kynnet, oks' on mulla!

(Pakenee ylös tunturille.)

BRAND (vaitiolon jälkeen). On tuokin muka kirkkomies! mik' onpi parhain, ken sen ties? Ken kiittää eespäin hurjimmasti kotoa kauas hautaan asti, *kevytkömieli* kukkineen, mi leikkii luona jyrkänteen vai veltto, joka kuhnuustaa ja muiden teitä tallustaa tai ehkä *hurja* lennossaan, mi kauniin luopi rumastaan? — Siis nyt on taistokysymys: pois koko kolmiyhdistys! Ma työni tiedän; tuolta jo se välkkyi niinkuin aurinko, mi halki usvan vilkuttaa. Jos sorretuksi nuo mä saan, niin palaa onni maailmaan ja surman syöpä kaikkoo! Siis työhön! säilä huotrastaan! nyt taivaan vuoksi taistellaan!

(Laskeutuu alas kylään.)

TOINEN NÄYTÖS.

(Vuono jyrkkine vuoriseinämineen. Vanha, ränstynyt kirkko pienellä kummulla läheistössä. Myrsky lähenee.)

Kansaa, miehiä, naisia ja lapsia on joukottain rannalla ja mäkilöillä. VOUTI istuu keskellä näyttämöä kivellä; KIRJURI auttaa häntä siemenjyvän ja elintarpeiden jaossa. EINAR ja AGNES seisovat joukon ympäröimänä hiukan loitompana. Muutamia venheitä keinuu vuonolla, BRAND tulee kirkkomäelle kenenkään huomaamatta.

EKÄS MIES (tunkeutuu kansan keskestä).
Pois tieltä!

EKÄS NAINEN.
Viel' ei vuoro sun!

MIES (tyrkkää hänet syrjään).
Pois tieltä! (tunkeutuu voudin luo) täss' on säkki siis!

VOUTI.
Sä varro!

MIES.
Kotiin täytyy mun,
Siell' lasta itkee neljä, viis!

VOUTI (leikillisesti).
Et määrää tarkoin tunnekkaan?

MIES.
Kun läksin, yks jäi kuolemaan.

VOUTI.
Odota! listassa kai liet?
Et; — kyllä. Siis sä saakus viet.
(Kirjurille.)
Ja'a kuutoselle annokset!
Soh, vartokaahan, ihmiset!
Nils Snemyr!

ERÄS MIES.
Täällä!

VOUTI.
Tällä kertaa
saat niukemmin sä puolta vertaa.
Teit' onhan vähemmän?

MIES.
Niin on,
Juur' Ragnhild vaipui kuolohon.

VOUTI (kirjoittaa ylös).
Yks poissa. Säästön eestään löytää.
(Miehelle joka poistuu.)
Mut älä sentään kohta töytää
taas uusiin naimisiin.

KIRJURI (nauraa).
He, hee!

VOUTI (terävästi).

Sä niille naurat?

KIRJURI. Vouti kun noin naljaella suvaitsee.

VOUTI.

Ei täällä nauraa sovi sun!
On leikki lääke suruhun.

EINAR (tulee Agneksen kanssa esille joukosta). Nyt taskut kaikk' on tyhjät jo ja kukkaro ja lompakko; — jos mielin alkaa matkani, mä panttaan kellon, keppini.

VOUTI. Saavuitte aikaan oikeaan. Ma kokoon tuiki vähän sain, se hätään tällaiseen ei riitä; jos köyhä köyhistä aitoistaan jakaakin vaikka puolittain, niin riittämään ei kartu siitä. (Huomaa Brandin ja viittaa ylös.) Yks vielä! terve tulemaan! Nyt kuulkaa, ellette jo tiedä, sai täällä halla viljat viedä ja nälkäkuolo uhkaa meitä, siis auttamaan mä pyydän teitä! Jo varat pyrkii loppumaan vaikk' kalaa viis, ken antaa vois! kai hälle siit' ei haittaa ois.

BRAND. Viistuhatta ei taida auttaa, jos jaat ne epäuskon kautta.

VOUTI. Ken sanan suo, kun köyhä pyytää, se nälkäiselle kiven syytää.

EINAR. Et tunne — onhan mahdotonta — sä tätä kansaa onnetonta! Brand, täällä nälkään näännytään ja rutto raivoo —

BRAND.

Sen mä nään.

Nuo valjut silmät tulkitsee,
ken täällä kansaa tuomitsee.
Ja kova sentään voitte olla?

VOUTI.

Hän haukkuu meitä almuistamme?

BRAND (laskeutuu väkijoukkoon ja puhuu pontevasti). Jos tääll' ois kaikki rappiolla ja hätä arkipäivän oisi, se sydäntäni viiltää voisi. Ken nelinryömin konttaa maata, sen voi jo eläimeksi taata. Jos viikko vierii hiljaksittain kuin ruumissaatto askelittain, niin silloin käyt jo uskomaan, sun Herra pyyhki kirjastaan. Mut teille suo hän armoansa, kun lyönyt noin on pelvollansa, hän teitä koittaa, hylkää ei, min kalliist' antoi, sen Hän vei —

USEITA ÄÄNIÄ (keskeyttäen häntä uhkaavasti).

Hän pilkkaa meitä puutteessamme!

BRAND (ravistaen päätänsä). Mun sydänveret kuohumaan jos nälkähänne saisin vaan, ne soisin kuiviin vuotavan, jos tietäisin sen huotavan! Vaan teitä auttaa synti ois, kun Luoja itse etsii teitä ja suopi murheen kyneleitä. Nääät voimaa aina elinkansa se juopi kynnelyvirroistansa, sen katse tylsä terän saapi, mi kaukomaihin kannattaapi, sen tahto veltto oikiaa ja taisto voiton varmistaa; jos miest' ei puute aatelo, hän itkemättä kuolla voi!

ERÄS NAINEN (vuonolle katsoen). Nyt alkaa tuolla myrskysää, kuin synnyttäis sen sanat nää.

TOINEN NAINEN.

Hän selvään Herraa pilkkailee!

BRAND.

Ei ihmeitä teidän Luoja tee.

NAISET.

Kas, myrsky kiihtyy!

ÄÄNIÄ VÄKIJOUKOSTA. Seudultamme me roiston puukoin karkoitamme!

(Väkijoukko kertyy uhkaavana Brandin ympärille.

Vouti astuu väliin. Hurjana ja repaleisena
juoksee eräs nainen mäkeä alas.)

NAINEN (huutaa väkijoukkoon).

Ken auttaa, kautta Kristuksen?

VOUTI.

Sä tarvitset kai annoksen?

NAINEN. Ei leipää nyt ois tarvis mun; tät' aatellessa kauhistun.

VOUTI.

Siis mitä? kerro!

NAINEN.

Sit' en voi!

On missä pappi? — Luoja, oi!

VOUTI.

Hän poistui jo!

NAINEN. Voi, kadotus! miks' tullut on tää rangaistus?

BRAND (lähestyy).

On täällä yksi, kukaties.

NAINEN (tarttuu häntä käsivarteen).

Siis hänet kutsu, hyvä mies!

BRAND.

Jos vaivas kerrot, voi hän tulla.

NAINEN.

Kas tuolla —

BRAND.

Niin?

NAINEN. — on koti luulla ja kolme pientä näännyksissä, niin mieheni — — hän hätäyksissä —

BRAND.

No?

NAINEN. Rinnat mull' on kuivuneet, ei auta Luoja, ihmiset — ja pientä nälkä, syöpä söi — se häneen koski, niin hän löi —!

BRAND.

Hän löi —!

VÄKIJOUKKO (kauhistuen).

Löi omaa lastaan, ui!

NAINEN. Hän työtään kohta kauhistui! Ja katui, ratkes itkemään, sai puukon, viilsi itseään. Voi, hälle sielu pelasta, näin kuolla ei hän uskalla, hän makaa, ruumis vierellään ja huutaa pahaa nimeltään.

BRAND (hiljaa).

Siis, täss' on hätä.

EINAR (kalpeana).

Hirveätä!

VOUTI.

Hän mun ei kuulu hoitolaisiin.

BRAND (väkijoukolle).

Ken venheellä mun yli vie?

ERÄS MIES.

Sellaista täällä tuskin lie?

VOUTI.

Käy polku vuonon rantamaata.

NAINEN.

Mut sitäkään ei mennä saata.

Mun tullessani äsken juuri
vei tieltä sillan tulva suuri.

BRAND.

Siis venhe reilaan!

ERÄS MIES. Mahdoton on päästä läpi karikon.

ERÄS TOINEN. Kas, kuinka myrsky raivoaa, nyt koko vuono sauhuaa!

KOLMAS. Kun moinen myrsky raivoo milloin, rovasti messut lukee silloin.

BRAND. Kun syntinen käy kuolemaan, ei myrsky estä auttajaa.

(Laskeutuu erääseen venheeseen ja irroittaa purjeen.)

Kai venhees kestää?

OMISTAJA.

Kyllä, vaan —

BRAND.

Se mukaan, joka uskaltaa.

ERÄS MIES.

En lähde minä.

TOINEN MIES.

Enkä mie!

USEAT.

Se oiskin selvä kuolontie!

BRAND. Ei *teidän* Herra auttaiskaan, mä *omaan* luotan Jumalaan.

NAINEN (käsiänsä väännellen).

Hän kuolee ilman lohdutusta!

BRAND (huutaa veneestä). Jos *yhdell'* ois vaan uskallusta, ett' äyskärin ja nuoran hoitais, me tästä varmaan päästä voitais Yks antajista tänne tuokaa, hädässä henkennekin suokaa!

USEAT (väistyen takaisin).

Se liikaa on!

JOKU JOUKOSTA (uhkaavasti).

Pois, maalle, pois!

Tuo liikaa Herran pilkkaa ois!

USEITA ÄÄNIÄ.

Kas, myrsky kiihtyy!

TOISET.

Katkes nuora!

BRAND (pitää keksillä rannasta kiinni ja huutaa äskeiselle vieraille naiselle).

Sa tullos siis, on tästä suora.

NAINEN (peräytyy).

Minäkö? kun ei miehet voi —?

BRAND.

He jääkööt!

NAINEN.

Min' en voi, en voi!

BRAND.

Et voi?

NAINEN.

Ja entäs lapset mun —!

BRAND (hymyillen).

On heikko, vaimo, uskos sun!

AGNES (kääntyy hohtavin poskin äkkiä Einariin, laskee kätensä hänen käsivarrelleen ja sanoo).

Sä *kaikki* kuulit!

EINAR.

Hän on mies!

AGNES.

Nyt, Herran nimeen, tiedät ties!

(Huutaa Brandille.)

Yks tääll' on kyllin arvokas
sun tielläs olla auttajas!

BRAND.

Hän tulkoon!

EINAR (kalpeana).

Minä?

AGNES.

Sinä juuri!

Jos suur' on työ, on uhri suuri!

EINAR. Jos sua kohdannut en oisi, en tässä kauvan eperoisi —

AGNES (peljäten).

Vaan nyt!

EINAR. Nyt sit' en voi, en saata, on elo kallis, minä nuori.

AGNES (peräytyen).

Siis kiellät!

EINAR.

Tuot' en tehdä saata!

AGNES (parahtaen). Nyt välillemme nousi vuori ja vuoren alle merta viis! (Brandille.) *Ma* lähden
kanssas!

BRAND.

Joudu siis!

NAISET (kauhistuen, kun hän juoksee veneeseen).

Oi, Jeesus auta!

EINAR (koettaa epätoivoisena estää häntä).

Agnes!

KOKO VÄKIJOUKKO (juosten rantaan).

Seis!

BRAND.

Sun talos missä?

VAIMO (viittaa ulapalle). Ohitseis jos katsot, vallan edessä!

(Venhe lähtee rannalta.)

EINAR (huutaa heidän jälkeen).

Voi, Agnes, muista äitiäs!

Pois tullos!

AGNES.

Tääll' on *kolme* nyt!

(Vene laskee purjeissa. Väki keräytyy kukkuloille
ja katselee jännityksellä heidän jälkeensä.)

ERÄS MIES.

Hän niemen kiertää!

TOINEN.

Eipäs!

ENSIMMÄINEN MIES. Noin hän niemen kiers', sen nähdä voin.

TOINEN.

Kas tuulispäätä vuoristoin!

VOUTI.

Se hält' on hatun pyyhkäissyt!

ERÄS NAINEN. Kuin korpin siipi ilmassa nyt tukka liehuu hurjana!

ENSIMMÄINEN MIES.

Ja koko vuono vaahtoa.

EINAR.

Ken myrskyn halki kiljahtaa?

ERÄS NAINEN (viittaa vuoristoon).

Se tuli tuolta.

TOINEN NAINEN. Gerd se noille, kai hihkuu vuonon kulkijoille!

ENSIMMÄINEN NAINEN. Hän pukin sarveen puhaltaapi ja noitanuolin ahdistaaapi.

TOINEN NAINEN. Nyt pois hän viskas torvenkin ja puhuu pelkkiin sormihin.

ENSIMMÄINEN MIES. Niin, kilju vain sä, noita, siellä, on hällä vahdit tällä tiellä.

TOINEN MIES. Jos kuinka vasta pauhoais, hän minust' aina seuran sais.

ENSIMMÄINEN MIES (Einarille).

Ken oli hän?

EINAR.

Hän? Pappismies.

TOINEN MIES. Ken ollut lie, sen lempo ties, vaan hän on uljas, hän on mies.

ENSIMMÄINEN MIES.

Kas, siinä meille pappi ois!

USEAT.

Niin, siinä meille pappi ois!

(Hajautuvat mäkilöille.)

VOUTI (kokoilee paperinsa ja kirjansa). Se muodotont' on kuitenkin sekauta toisten tehtäviin ja vielä henki uskaltaa, vaikk' ei oo, mikä aiheuttaa. — Ma myöskin tehtävänä teen, sisällä oman alueen.

(Menee.)

(Niemi torpan edustalla. Myöhään päivällä.

Vuono on kirkas ja tyyni.)

AGNES istuu alhaalla rannalla. Hetkisen kuluttua tulee ulos ovesta.

BRAND. Nyt hän kuoli, voikin kuolla, pois sai kauhu otsaltaan; nyt hän lepää rauhassaan niinkuin kirkas vuono tuolla. Voiko liekki virvan heikon päiväksi saada syksy-yön? Muodoltaan hän mustan peikon tunki, tiesi julman työn — sen, min suulla julki saa, sen, min käsin koskettaa, mikä ryöstää mainehen: lasta kohtaan rikoksen. Mutta niitä, jotka siellä istui pelko katseessansa niinkuin linnut kytän tiellä, hiljaa liesinurkassansa — *niitä*, jotka katsoi vaan ollen vallan tajultaan — *niitä*, joiden sieluihin syöpyi tahra kestävin, jot' ei aika huuhdo pois, vaikka tukkaan lunta tois — *niitä*, joiden elon lähde on tään julman muiston tähde *niitä*, joilta rikos tää elon onnen ryvettää, — joilla tult' ei saata olla polttaa muistot roviolla — niit' ei nähdä voinut hän, joille jätti tehtävän: työnsä jälkiselvityksen. Näistä ehkä kuitenkin uus käy polvi syntihin. Miksi? teen mä kysymyksen. Vastuun siihen julman saan: taattohon on lapset vaan! Mikä ilman rangaistusta jää ja saapi armoitusta? Missä alkaa vastuu sitten eestä kunkin osingon? Mikä oikeus tuomaritten lausuu vihdoin tuomion? Ken se tutkii, todistaa, kun on kaikki syylliset; todistukset tuhruiset ken se julki tuoda saa? Käykö silloin vastaus: taaton velkaa kaikki on? — Kuilunsvyvä arvoitus, miss' on selko sokkelon? Mutta kuilun kaltahalla tanssii joukko, hauta alla; luulis sielut valtaa kauhu! Vaan ei *ykskään* ymmärrä joukost' tästä hurjimmasta, jonka hurmaa tanssin

pauhu, minkä synnin vuoren vasta nostaa sana: *elämä!*

(Muutamia talonpoikia tulee talon takaa
ja lähestyy Brandia.)

ENSIMMÄINEN MIES.
Me kyllä toiste kohdataan.

BRAND.
Ei apu tarpeen, hän jo kuoli.

MIES. Niin, *hältä* päättyi tuska, huoli, vaan kolme viel' on tuvassaan.

BRAND.
Ja siis —?

MIES.

Me vähist' almuistamme nyt toimme hiukan mukanamme.

BRAND. Eloa vaille antamus ei ole mikään uhraus.

MIES. Jos hengenvaarass' oisi nyt hän, jonka työ on päättynyt, ja ulapalta huudon päästäis, ma
myöskään henkeäin en säästäis.

BRAND.
Vaan sielun huuto turhaan kaikaa?

MIES.
Ei leipähuolet anna aikaa.

BRAND. No, niinpä katsees käännäkkäin sä vallan leipähuoliin; nyt silmäs karsaat katsoo kieroon:
näät toinen valoon, taivahalle, ja toinen maahan, mullan lieroon; ja itse käyt sä ikeen alle.

MIES. Mä luulin, että neuvos ois: tuon ikeen alta kaikki pois!

BRAND.
Niin, jos sä voit.

MIES.
On valta teillä.

BRAND.
Mulla?

MIES. Niin mont' on ollut meillä, tien *sanoillaan* he kyllä näytit, vaan sinä sanas myöskin *täytit*.

BRAND.
Sä tarkoitat?

MIES. Ei sanat suuret ne kasva niinkuin teon juuret; me tosi *miestä* kauvan ha'imme, nyt miehen työn
me nähdä saimme.

BRAND (levotonna):
Siis pyydät?

MIES.
Meille pastoriksi.

BRAND.
Ma? tänne?

MIES. Niin; sen teemme siksi, kun meiltä juuri pappi kuoli.

BRAND.
Mä tiedän —

MIES. Vauras tämä puoli ol' ennen, nyt on köyhää vallan. Kun vilja turtui kouriin hallan ja rutto
tappoi karjan kanssa, kun kansa kaikki polvillansa tääll' itki nälkää, puutettansa kun kunnast' tuli
maksu niukka, niin tuli papeistakin tiukka.

BRAND. Jos mitä vaadit, ällös tätä! Mull' laajempaa on tehtävätä. Ma tahdon elon pauhinaan, ma tahdon suureen maailmaan. Tääll' lannistavat vuoret mieltä, ei täällä kuulla miehen kieltä.

MIES. Mut vuoret kai'un kuljettaa, jos sana miehen suusta saa.

BRAND. Ei luolaan silloin jäädä saata, kun aho laaja avautuu, ei kynnä silloin sydänmaata, kun pelot valmiit tarjoutuu. Ja puut kun kasvaa hedelmöitä, ken silloin vartoo taimiaan? Ken rehkii silloin päivätöitä, kun aate lentää lentojaan.

MIES (ravistaen päätänsä).
Ma tunnen työs, — en sanojas.

BRAND.
Siit' enää ei! Nyt laivallen!

(Aikoo mennä.)

MIES. Et tahdo jättää kutsuas ja työtä suuren aatteen — siis on se kallis!

BRAND. Elämää se kaikki mulle on!

MIES.
Siis jää!
(Painolla).
Eloa vaille antamus
ei ole mikään uhraus.

BRAND. On jotain, mit' et antaa saa: se sydän, sielus onpi sun. Et voi sä sitä kuolettaa, et kutsus virtaa vastustaa — sen *täytyy* merten nieluhun.

MIES. Vaan jos sen hautaat vaikka suohon, se kastehena löytää vuohon.

BRAND (katsoo tiukasti häneen).
Ken antoi moiset sanat sulle?

MIES. Sa urostyölläs soit ne mulle. Kun kuohui hyrskyt pauvanteen, kun laskit laineharjanteen, kun eestä halvan syntisen sa henkes annoit tarjollen — niin tunnettiin kaikki silloin me milloin päivää, yötä milloin, ja kellot kaikui korvissamme — (matalammalla äänellä) sen ehkä kohta unhoitamme; ja lippu, jonka nostit sa, voi tangostansa langeta.

BRAND. Kun voima puuttuu, kutsu myös. (Ankarasti.) Mit' tulis, ellet olla vois, — niin ollos täysin, mitä voit; vain multaa tähdätköön sun työs.

MIES (katsoo häneen hetken ja sanoo). Voi, ettäs meille valon toit ja sammutat, kun lähdet pois!

(Hän poistuu; toiset seuraavat äänettöminä perässä.)

BRAND (katsoo kauvan hänen jälkeensä). Alla mielin, jäljekkäin, kulkee joukko kotiin päin. Tie on raskas, jalka turtuu, matkallansa mieli murtuu. Taas he käyvät taaton teitä niinkuin uhkais vitsa heitä, niinkuin Aadam aikoinansa astui yrttitarhastansa, — käyvät, synti kulmillaan; hengen yöhön kauheaan — tiedon voiton nyt he saivat, — vaan myös synnin tuskat, vaivat: teistä tahdoin, ihmiset, tehdä ehjät, puhtoiset; tuoss' on työni, synnin tuojan, vaan ei kuva taivaan Luojan. — Pois nyt töille suuremmille! tääll' on ahdas sankarille! (Aikoo mennä, vaan pysähtyy nähdessään rannalla Agneksen.) Hän istuu tuolla kuunnellen kuin täällä soitto ilmass' sois. Ja noin hän istui venheesen, kun rannalta se kiiti pois. Kuunnellen hän otsaltansa pyyhki merten suolave'en, poskipäilleen pärskyneen. Kuulevan hän taaskin näyttää, korvanaan nyt silmää käyttä. (Lähestyen.) Merta suurtako et laata voi sä, neito, katsomasta —?

AGNES (päin kääntymättä). Nää en merta, enkä maata, poissa lienen maailmasta. Näen uuden, suuren maan, sielun maita kaivatuita, näen merta, virran suita, päivä vilkkuu usvastaan. Näen taivaan salamoita vuorten huipuill' leikkivän, näen hiekka-aavikoita. Näen suurten palmujen tuulispäistä häilyvän kera mustain varjojen. Mut ei missään elämää; juuri luotu maa on tää; ja mä kummat äänet kuulen, näin ne lausuu mulle, luulen: nyt on hetki vapautukses taikka hetki kadotukses; työsi tee, sa tarvitaan; — sinä täytät tämän maan!

BRAND (innostuneena).
Näätkö muuta vielä?

AGNES (laskee käden rinnalleen). Täällä tunnen voimat uhkuvat, tunnen virrat vuolahat, näen päivän pilven päällä. Sydän täyttyy, taajenee, maailmaksi laajenee, ja mä äänen kuulla saan: sinä täytät tämän

maan! Kaikki toimet tullessansa aatteen langan päässä kiikkuu, herää, henkii, kuiskii, liikkuu niinkuin synnyintuskissansa. Sielun silmin, aavistain nään mä Hänet ylhtääällä, tunnen, että rakastain seuraa lapsuuttaan Hän täällä, lämmin niinkuin aamunkoitto, mutta sydän surunvoitto, tuulet viestin viertävät: nyt sä synnyt, synnyttät; nyt on hetki vapautuksen, taikka hetki kadotuksen; — työsi tee, — ne käskevät.

BRAND. Siin' on sanat: sisään päin! Siin' on tie, mun ystävään! Sydän uus on tarpeen meille, jos me lähtään Herran teille — pois nyt pyyteen peto sieltä uuden Aatamimme tieltä. Menkään sitten orjuudessa mailma taikka vapaudessa; vaan jos tullet uhkaamalla, tahdot suistaa minun työn, silloin, kautta taivaan, yön! Tila väljäksi kaikkialla olla ehjä itse vaan, olla mies ja kokonaan, muuta en mä vaadikkaan. (Miettii hiljaa hetken ja sanoo.) Ehjä itse! Entäs sitten perisynti vanhemmitten? (Pysähtyy ja katsoo edemmäs.) Kukas voinee tuokin olla, joka jalkakopelolla tietä kämpii kyyryssään? Nyt hän seisoo, hengähtääpi, melkein tieltä vierähtääpi, suonikkailla käsillään kaivaa taskunpohjia niinkuin peittäis aarretta, hame heiluu kinterillä laihat kintut paljastain, linnun jalat höyhenillä; pihdiks sormet kouristain on hän niinkuin haukka vaan, joka seinään naulataan. (Äkkiä levotonna.) Mikä lapsuusmuiston jää kotivuonon vuoriston vaimoon tuolla yhdistää, — kuuran tänne synnyttää — —? Taivas! sehän äiti on?

BRANDIN ÄITI (lähestyy mäkeä nousten ja tulee puolittain näkyviin; varjostaen silmiänsä kädellään sanoo hän).

He sanoi, että ois hän täällä.

(Tulee lähemmäs.)

Tuo kilo ruoja sokaisee.

Sä ootko täällä poika?

BRAND.

Täällä.

ÄITI (hieroo silmiään). Ei vanhan silmät poutasäällä ne enää tehtäväänsä tee; tuo päivä pahuus huikaisee!

BRAND. Kotona päivää nähnytkään en kevät- enkä syksysään.

ÄITI (nauraa hiljaa). Niin, siellä on hyvä, Herra ties, ja siellä jääksi muuttuu mies. Saa, mihin tahtoo, uskallusta ja toivoo sentään pelastusta.

BRAND.

Jää hyväst'! Nyt on kiire mulla.

ÄITI.

Niin, sull' on aina kiire, sulla!

Jo lasna tahdoit täältä pois —

BRAND.

Ma luulin, tahtos silleen ois.

ÄITI. Niin oli, niin myös toimittiin; sä papiks *kyllä* tarvittiin. (Katselee häntä tarkemmin.) Kuin suureksi hän tullut on! Vaan luota äitis neuvohon: sä henkes säästä!

BRAND.

Muuta ei?

ÄITI.

Se kaikki vei, ken hengen vei.

BRAND. Ma tarkoitan, siis muut' ei sulla kuin neuvo tuo?

ÄITI. Ei muita mulla; jos tiennet muita, niin ne täytä. Mut hyväks äitis henki käytä. (Vihaisesti.) Ma tunnen kyllä tekos sun, kun aattelen, niin kauhistun! Merelle tänään! Muistappas mit' olet mulle velkapää; et henkeäs saa menettää. Sä olet ainoo sukuas. Sä olet lihaa mun ja verta, sen huoneen viime hirsikerta, min työ on tehnyt tarmokas. Sä harjavuoli, ällös horju, vaan kestä kauvan, vaarat torju! Kun perit, tulee elää sun, — ja sinä — vihdoin — perit mun.

BRAND. Ja siksi nyt liet tullut sa kai täytetyillä taskuilla?

ÄITI. Sä olet hullu! (Peräytyy.) Pysy pois! Tai sauva selkääs käydä vois! (Tyynemmin.) Sä mitä lausuit? — Kuulehan! Ma vanhenen ja hautahan myös ennen pitkää laukean; niin saat sä kullat, maat ja mannut, ma olen kaikki talteen pannut. — Ne koton' on, ei mukana. Ne tosin ei tee rikasta, vaan kerjäläiseks et sä jäis. — Sä mitä katsot äitiäis? Vai pelkää, että maahan kaivan? mut se on turha pelko aivan; en äyriä

ma kätke, en, en alle sillan, kivien; — ne kaikki, kaikki viel' on sun, sä ainut poikueni mun.

BRAND,

Ja millä ehdoin?

ÄITI. Sillä vaan, sä ettet leiki hengelläsi, sä jatka polvi polveltaan — on siinä palkkaa äidilläsi. Ja katso, ettei mitään haihdu, tai joudu pois tai muuten vaihdu on sama lisää taikka et, kun vain sä saamas kätkenet!

BRAND (hetken vaitiolon jälkeen). Viel' yksi puuttuu selvitys. Ma sulle itse röyhkeys ain' ollut olen lapsuudesta; en ollut laps, et äiti sinä nyt olet vanhus, mies jo minä.

ÄITI. On mulle outo hyväily, en huoli helläst' tuntehesta. Voit olla kylmä niinkuin jää, se mua melkein miellyttää; kun perintös sä kätket vaan ja suvull' on se hallussaan!

BRAND (astuu askeleen lähemmäs). Vaan jos ma toisen mielen saisin ja kaikki tuuleen hajoittaisin?

ÄITI (horjuu taapäin). Häh? Tuuleen! säästöt orjan töiden ja surut päivän, puuhat öiden!

BRAND (vitkalleen nyökäten).

Niin tuuleen.

ÄITI. Sen jos uskallat, mun sielun tuuleen hajoitat!

BRAND. Vaan sen jos sittenkin ma teen, kun istun kerran iltaisella sun luonas kuolinvuotehella, kun tuohus palaa pöydällä ja virsikirja kädessä kun vaivut uneen ikuiseseen — jos silloin aartees nuuskin, löydän, ja tempaan liekin päältä pöydän ja poltan kaikki iltikseen —?

ÄITI (lähestyy jännitettynä).

Kuin näihin jouduit aatteisiin?

BRAND.

Sen tahdot kuulla, niinkö?

ÄITI.

Niin.

BRAND. Ma lapsuudestain muistan kuvan, jok' ei näy koskaan unhottuvan, ja sielu sitä kammoksuu kuin miestä, joll' on ristisuu. Ol' isä kuollut, sairas sinä, — kun suojaan vainaan hiivin minä, valossa vaksikynttilän näin kuolleen muodon kelmeän ja virsikirjan rinnallaan — ma nurkastani katson vaan. Kuin laihat sormet, ihmettelin, myös unta pitkää oudostelin, ja ilma tuoksuu pellavalta; — niin kuulen käynnin ulkoisalta ja nainen astuu tupahan, käy suoraan luokse vainajan. Hän etsii, penkoo, repii, raastaa ja nostaa niskaa kuollehen; hän kääryt lukee kuiskaten ja: vielä! vielä! hiljaa haastaa. Niin kaivaa kääryn raanun alta, se solmittu on kaikkialta, hän repii, riuhtoo sormillansa ja puree rihmat hampaillansa. Hän löytää muita; kaivaa, raastaa ja: vielä! vielä! ähkyin haastaa. Hän itkee, anoo, huutaa, noituu, ja aina uuteen kätköön koituu; kun löytää, hyökkää kynsineen kuin jahtihaukka saaliiseen. Jo vihdoin loppui kääryt nuu; näin hänen käyvän oven luo ja löydöt riepuun kätkevän — vai siinä kaikki! ähkyi hän.

ÄITI. Mä paljo vuotin, vähä sain; sain huonon hinnan huolistain.

BRAND. Vaan siinä kaikki ollut ei: se poikas sulta myöskin vei.

ÄITI. No niin! Sen tiesin vanhastaan: tavara sieluun vaihdetaan. Ma annoin kerran enemmän: kun annoin onnen, elämän! Ma annoin hänelle sydämen, — se ammo sai jo riittehen, vaan muistossain se aika on kuin valo, lämpö auringon, niin tuhmaa ja niin kaunista; nimeä tuskin tunnenkaan, kai rakkaudeks se kutsutaan. Ma muistan, kuinka taistelen, ma muistan neuvon taatolta: sä renki vaihda toiseen; jos on hän heikko ruumiiltaan, niin häll' on mieltä otsassaan, hän ehtii toiseen mokomaan; —. Ma kurjast' olen pettynyt, niin paljoon ei hän ehtinyt, vaan minä työlläin loput sain, nyt enää puuttuu hiukan vain.

BRAND. Kai muistat hautas partahalla näin sielun möit sä kauppaamalla?

ÄITI. Sen kyllä muistan, muistin, niin — sä papiks siksi aiottiin. Kun aika joutuu, lohduttaa perinnön saaja mua saa. Nää mull' on mainen rikkaus, vaan sulla Herran lohdutus.

BRAND. Näin laskit, siihen perehdyit, mut viisaudessa erehdyit. Niin monen äidin rakkaus on oman hyödyn tarkoitus; — ja lapset teistä luotu vaan on maat ja mannut hoitamaan. Mut sielun, hengen, ikuisuus on teille melkein mielle uus; te sinne kaikki kurkoitatte ja luulette, sen saavutatte, kun lapsi perii vanhemmat ja polvet myötäin jatkuvat, ja että siin' on ikuisuus, kun suvun jatkaa polvi uus.

ÄITI. Emoas ällös syyttäös, vaan vuota, nosta perintös.

BRAND.

Ja entäs velka?

ÄITI.

Velka *mulle!*

En sitä vaadi, lupaan sulle.

BRAND. Vaan jos jää velkaa vanhemmilta, niin vaaditaan se lapsosilta. Kun äiti hautaan lasketaan, niin poika hänen puolestaan kai vastaa; jos ma perin sun, on velkakuormas myöskin mun.

ÄITI.

Ei laki määrää niin.

BRAND. Ei se, jok' kynällä on kirjoitettu; mut laki toinen lapsille on sydämmihin kaiverrettu. — On täytettävä laki tää, se muista, sokko harmaapää! Oot Herran templin ryvettänyt ja sielunlainas menettänyt; sen kuvan, joksi synnyit sa, myös tahrasit sa tomulla, sun henkes siivet, lentimet, ne maahan painoi kuollut kulta. Se velkas on. Sä mitä teet, kun Herra vaatii velan sulta.

ÄITI (pelästyen).

Ma mitä teen?

BRAND. Sä pelkos luo! Sun poikas on nyt velka tuo, — sun tahraamasi Herran kuvan näät lapsessasi puhdistuvan! Käy hautaas rauhassa sa vaan, sun velkas kyllä maksetaan; — sen maksan minä.

ÄITI.

Rikoksen?

BRAND. Ei, velan vain; voi muuta en. Sun sielunvelkas maksan minä, vaan synnistäsi vastaat sinä. Min kärsi henki-ihminen puuhista pelkän ainehen, sen kyllä viime pennihin voi työllään maksaa toinenkin; vaan *siinä* juur' on rikkomus, ett' oma työ ei yksin auta; sen hyvittää vain katumus tai ehkä kuollessamme hauta.

ÄITI (levotonna). Ma kotiin käyn, se parhaint' on, mun täytyy vuorten varjohon — paahteessa keskipäivän täällä on myrkkukasvit vallan päällä; tuo tuoksu melkein pyörryttää!

BRAND. Käy varjoon vain, ma luonas kulen. Jos taivas mieles nöyryttää ja valon Luojaan käännyttää, niin kutsu vain ja minä tulen.

ÄITI.

Niin, tuomarina ankarana.

BRAND. Ei, hellänä kuin Herran sana ma pelvon luotas karkoitin ja luonas virren sävelellä sun kuolintuskas huojennan.

ÄITI.

Sen lupaat suulla, sydämmellä?

BRAND. Kun löydän vain sun katuvana. (Lähestyen häntä.) Vaan ehto mull' on ensimmäissä: Jos tahdostasi vapahasta sä luovut täältä maailmasta ja käynet hautaan kerjäläissä?

ÄITI (huitoo hurjasti häntä vastaan). Eroita liekki kuumuudesta tai järven vesi kosteudesta!

BRAND. Sä lapses heitä vuonon suuhun ja ano Luojan siunausta.

ÄITI. Oi, tyydy paastoon taikka muuhun, tät' ällös vaadi uhrausta.

BRAND. Jos tämän uhrin kiellät sä, et tuomiotas lievennä.

ÄITI.

Vien kultaa kirkon kirstuhun!

BRAND.

Viet *kaikki?*

ÄITI.

Eikö *paljo* riitä?

BRAND. Ei toiveit' ole ennen, kun sä lailla Jobin luovut siitä.

ÄITI (vääntelee käsiään). On elo mennyt, sielu myöty, koht' olen kerjäläiseksi lyöty! Nyt lähden, painan rintahani sen, mikä sentään viel' on mun. Mun tuskain lapsi, tavarani, verille juoksin tähtes sun ja itken haudallasi niin kuin lasta, jonka kuolo saa; miks sielu lihaan liitettiin, kun liha sielun kuolettaa? — Sä lähell' ollos, pappismies! Sun joskus kutsun kukaties ja kaikki tuuleen ajoitan — mut viime hetkeen vartoon.

(Poistuu.)

BRAND. Niin, en kauvas poistukkaan, varron nöyrää kutsuaan, käden laihan lämmitän kohta, kun sen tarjoo hän. (Tulee alaspäin Agneksen luo.) Aamuhun ei tullut ilta. Silloin taisto taikka voitto, korvissani sotasoihto, miekka riippui kupehilta, valmis lyömään valheet, taiat, luomaan jälleen uudet aiat.

AGNES (on kääntynyt päin ja katsoo kirkkaasti häneen). Aamu iltaa kalpeampi. Silloin tahdoin leikitellä, sitä voittaa, säilytellä, min on hukka voittoisampi.

BRAND. Niinkuin villit joutsenet saapui suuret haavehet minut nostain siivilleen. Tieni viittas ulospäin; suurra väikkyi tehtävään johtaa kansat väylilleen. Suuret kirkkokulkueet, hymnit, silkit, suitsutukset, voittovirret, seppeleet, sadat riemunhuudahdukset elontyöni kaunistais, sitä kansat siunoais. Mut tuo loisto, houkutus oli kaunis runo vain, merten aavain kangastus, leikki taivaan salamain. *Nyt* mun päivä hämärtäypi ennen kuin se mailleen käypi. Suljettuna maailmasta nään vain juovan taivahasta alta vuoren raskahan. Mutta nyt oon kotonain. Loppui laulu sunnuntain, koskaan runoratsuaain saa en vasta satuloida; maalin nään nyt suuremman kuin on turnaus ritarin: tahdon raskaan ammatin juhlatyöks ma aateloida.

AGNES.

Entäs vanhan Luojan valta?

BRAND. Suistuu maahan sittenkin, — hiljaa, voimin salaisin, kätkettynä maailmalta. Erhetyksen selvän tein mä, harhateille kansan vein mä: Urhontyöllä korskealla voi ei aikaa nostattaa, kylvännällä rikkahalla sielun haavat parantaa. Tahto kaikki valloittaa, langettaa ja vapahtaa, tahto ehjä toiminnassa raskahassa, helpommassa —

(Kääntyy ylös kylään päin, missä illan varjot alkavat laskeutua.)

Käyös tänne, velto seura kotilaakson ahtahan; hengen kaksintaistelolla teidät voitan, puhdistan; valhe, puolinaisuus pois! nouskoon tahdon jalopeura! Olkoon ase miekka, kuokka, yks on miesten arvoluokka; yks on määrä, — taulut olla, joihin Luoja piirtää vois.

(Tahtoo mennä, EINAR tulee häntä vastaan.)

EINAR.

Seis! min ryöstit, anna pois!

BRAND.

Agneksenko? Hän on tuolla.

EINAR (Agnekselle). Rakastatko päivän maata vaiko näännyt surun suolla?

AGNES.

Valikoida en mä saata.

EINAR. Kuule, armas Agnes kulta, vanha taattu oppi multa: kevyt nostaa, raskas kantaa.

AGNES. Heitän haltuus neuvon saadun, tahdon kantaa, kunnes kaadun.

EINAR.

Voitko äitis huolla antaa?

AGNES. Vie mun tervehdykset vaan: kirjoitan, kun sanat saan.

EINAR. Ulapoita aukeoita valkopurjeet aavistaa, kaihomielen unelmoita laivan keulat vahtaa, löytää vihdoin salmen suun, laskee maahan kaivattuun!

AGNES. Laske maalles toivotulle — kuollut olen ammoin sulle.

EINAR.

Agnes, seuraa siskonani!

AGNES (ravistaen päätänsä).

Meri meill' on välillämme.

EINAR.

Muista vanhaa äitiämme!

AGNES (hiljaa).

Entäs veljyt, ohjaajani?

BRAND (astuu askeleen lähemmäs). Mieti sentään, neito nuori! — Tuolla vaara, täällä vuori, vuorten varjot pääsi päällä, itse puoliyössä täällä — syksyinen on elo mulla, uskallatko sentään tulla?

AGNES. Multa syksyn pelko lähti: läpi pilven tuikkaa tähti.

BRAND. Vaatimuksen muistanet; *kaikki* tai *ei mitäkään*; matkalla jos erkanet, armotta sa heitetään; hädässä ei tinkimistä, rangaistessa empimistä — ellet alttihilta näy, silloin tiesi kuoloon käy!

EINAR.

Heitä hurja elonties,
hylkää synkkä saarnamies!
Hänt' et kauvan kestää voi.

BRAND.

Nyt on on hetki. Valikoi!

(Poistuu.)

EINAR. Tyyntä vaiko myrskyä, jäädä vaiko lähteä, riemun vaiko murheen voitto, yökö vaiko päivän koitto, kuolo vaiko elämä?

AGNES (nousee ja lausuu vitkaan). Halki yön ja kuolon kautta — kauniin huomenkoiton tautta.

(Poistuu samaa tietä kuin Brand. Einar tuijottaa epätoivoisesti hänen jälkeensä hetkisen ja palaa sitten alla päin takaisin vuonolle päin.)

KOLMAS NÄYTÖS.

(Kolme vuotta myöhemmin. Pieni puutarha pappilan luona. Yläpuolella korkea tunturiseinä, ympärillä kiviaita. Vuono taka-alalla kapeana ja ahtaana. Rakennuksesta käytiovi puutarhaan. Iltapäivä.)

BRAND seisoo ulkona rappusilla, AGNES istuu portaalla häntä alempana.

AGNES. Niin levotonna taaskin johti sun katsehesi länttä kohti —

BRAND.

Ma viestintuojaa vartoon.

AGNES.

Niin levotonna!

BRAND. Kolme vuotta jo hältä sanaa vuotin suotta. Ja eilen kuulin varmahan jo tänään äidin kuolevan.

AGNES (hiljaa ja rakkaasti).

Sä kutsumatt' et mennä voi?

BRAND (ravistaen päätänsä). Jos hän ei tunne katumusta, ma myös en tiedä lohdutusta.

AGNES. Hän äitis on.

BRAND. En jumaloi ma toisten eellä sukuani.

AGNES.

Sä olet kova.

BRAND.

Kelle? Sulle?

AGNES.

Oi ei, sä hyvä ain' oot mulle!

BRAND.

Ma tietä kovaa ennustin.

AGNES (hymyten).

Ei käynyt toteen ennustus.

BRAND. Käy täällä kylmä tuulahdus, myös valjuks kuihtuu poskipää ja sydämmenkin hyytää jää. Kun tänne vuonoon rakensin, ei keijut huolis huonettani, sen tiesin.

AGNES. Turvallist' on täällä: lumiset vyöryt kevätsäällä kun alas laaksoon myllertää, ne yli kimpoo pauhinalla ja pappilamme turvaan jää kuin ois se onton kosken alla.

BRAND.

Mut tääll' ei paista päiväkään.

AGNES. Se leikkii sentään säteillään tuon vuoren vaivaispetäjillä.

BRAND. Niin viikon, kaksi — kevähillä — vaan juurta turhaan tavoittaa.

AGNES (katsoo häneen terävästi, nousee ylös ja sanoo).

Sua jokin vaara peloittaa!

BRAND.

Ei, vaan sua!

AGNES.

Sua juuri.

BRAND.

Sinua kalvaa murhe suuri.

AGNES.

Sinua myös!

BRAND. Ja pelvon alla sä käyt kuin kuilun partahalla.

AGNES.

Ma joskus pelkään — —

(Pysähtyy.)

BRAND.

Kenen vuoksi?

AGNES.

Vuoks Alfin.

BRAND.

Alfin?

AGNES.

Sinä myös!

BRAND. Niin, joskus, niin! En sentään usko hän että muuttais Luojan luoksi. Ja hyvän Herran vaatimusko se olla vois? Ei maailmassa! Miss' on hän nyt?

AGNES.

On nukkumassa.

BRAND (katsoo sisälle ovesta). Niin, hän ei tunne maailmata; kas käsivarttaan pulleata —

AGNES.

Mut kalpeaa.

BRAND.

Hän vertyy kerran.

AGNES.

Hän uinuu! lauha olkoon yös!

BRAND. Sun terveeks tehkoon siunaus Herran! (Sulkee oven.) Niin, hän ja sinä valon loitte mun kutsumukseen ankaraan, ja kodin mulle te kun soitte, on murhe helppo leikki vaan; sun seuras aina uljuutt' tuo, ja Alfin leikit voimaa suo. Ma uhriks luulin kutsuani, mut onni vaihtui matkallani, on Luoja työni siunannut —

AGNES. Sen olet, Brand, sä ansainnut. Oi, kuin sä kärsit, taistelit, — kuin oman henkes uskalsit, — ma tiedän, joskus verta itkit —

BRAND. Mut sinä tieltä kivet kitkit; sun kanssas saapui rakkaus kuin kevätpäivän valkeus. En siitä ennen tietänyt, ei äiti sitä syttänyt; mi tuhkan alla kyti, senkin hän tukahdutti, säkenenkin. Mit' oli mulla lempeyttä, se oli kaikki säästynyttä kuin auvon seppel yli pään vain teille, teille kätkössään!

AGNES. Ei meille yksin; myöskin muille, myös veljillemme sorretuille, jos milloin murheen lapsi tuli tai äiti surren lapsiaan, niin kohta rintas runsas sulji ja hänelle tarjos aarteitaan.

BRAND. Vain teidän kautta. Tehän kaksi mun työni teitte armahaksi. Ken *yht'* ei ensin rakasta, ei lemmi koskaan kaikkia; mun täytti kaiho, kaipio, ja kiveks sydän kylmi jo —

AGNES. On lempes sentään armoton ja hyväilyskin lyönti on.

BRAND.
Myös sulle!

AGNES. Ei! et Agnestasi! mun helppoon kutsuit tehtävään; mut monta luopui vaateissasi; suo *kaikki* tai *ei mitäkään!*

BRAND. Mä rakkautta maailman en tahdo enkä tunnekkaan. Ja rakkaus taivaan Jumalan ei ole velton hellä vaan; se kova on kuin kuolon kauhu, sen kuiskaus on kosken pauhu. Hän minkä antoi vastauksen, kun kuuli Poikans rukouksen: Oi isä, kalkki ota pois! — Ja vaikka ottaa sen Hän vois, Hän vaati, pohjaan laps sen jois.

AGNES. Oi, noin jos aina tuomittais, niin kadotuksen kaikki sais.

BRAND. Ken tietää, kuka tuomitaan? Vaan Luoja lausuu kirjassaan: sä kestä aina uskossasi, niin kirkastat sä kruunuasi! Myös sulle Herra armon soi, jos kestät uskon roviosi. Saat anteheksi, jos et *voi*, mut ellet *tahdo*, tuomiosi.

AGNES. Se on kuin lausut; minut nosta myös sinne hengen ahdingosta ja johda kohti taivastas! on halu mulla, uljuutt' ei, ja pelko joskus voimat vei — en jaksaa lentää lentoas.

BRAND. Kas, Agnes, yks on vaatimus: pois meistä pelko, ahdistus! Se työssään saapi tuomion, ken puolittaisin työssä on. Tää oppi olkoon käskynämme, ei sana vain, mut elämämme.

AGNES (heittäytyy hänen kaulaansa).
On kahden loivaa jyrkkä tie.

(Lääkäri laskeutuu alas tietä ja seisahtuu
puutarha-aidan ulkopuolelle.)

LÄÄKÄRI. Kas, leikkivätkö kyyhkyt täällä karujen vuonovuorten päällä?

AGNES.
Sinäkö, vanha ystävä!
Käy sisään, meillä viivähdä!

(Juoksee alas ja avaa puutarhan portin.)

LÄÄKÄRI. En teillä; sillä tunnethan mun teille vihaa kantavan. Kun voikin muuttaa, missä jää jo sielun, ruumiin kylmettää —?

BRAND.
Ei sielua.

LÄÄKÄRI. Vai ei? No niin, — mut niinhän mulle kerrottiin. Ja näyttää, kuin tää liitto hetken vois kestää halki elonretken, vaikk' ennen aina uskottiin: min solmii hetken innostus, sen korjaa kohta kadotus.

AGNES. Mut säde lämmin auringon tuo suvipäivän luontohon.

LÄÄKÄRI.

Jää hyväst'! Täytyy sairaan luo.

BRAND.

Mun äidin?

LÄÄKÄRI.

Niin. Kai seuraatten?

BRAND.

En nyt.

LÄÄKÄRI.

Siis kävitte jo?

BRAND.

En.

LÄÄKÄRI. On kovaa, pappi, käytös tuo. Ma tulin halki vuorimaan, vaikk' kyllä tiedän hyvin sen kuin siellä vaivat palkitaan.

BRAND. Jumala vaivat palkitkoon ja työnne taakan huotakoon!

LÄÄKÄRI. Mun tahdon vain hän siunatkoon: ma läksin ensi kutsuntaan.

BRAND.

Hän teidät kutsui; mua ei!

Tää odotus mun hautaan vei! —

LÄÄKÄRI.

Käy kutsumatta!

BRAND. Kutsumusta jos saavu ei, ei lohdutusta.

LÄÄKÄRI (Agnekselle). Kuin jouduit kukka hentoisin sä moisiin koviin kourihin!

BRAND.

En kova oo.

AGNES. Hän verta vuotais, jos näin hän äidin tuskaa huotais.

BRAND. Mä hänen synnit poikanansa vapaasti otin suorittaa.

LÄÄKÄRI.

On huoli kullai omastansa.

BRAND.

Voi yksi monta vapahtaa.

LÄÄKÄRI. Ei se, ken *itse* kerjäten on velkaa yli korvien.

BRAND. Pohatta taikka kerjuulainen, kuin *tahto* vain on kokonainen.

LÄÄKÄRI (katsoo terävästi häneen). Niin, miehentahdon *quantum satis* on kyllä viety kirjoihin, mut, Brand, sun *conto caritatis* on lehti tyhjin, valkoisin.

(Poistuu.)

BRAND (seuraa häntä hetken silmillään). Niin, rakkaus, siin' on sana vasta, min vois jo poistaa maailmasta; kun tahto puuttuu, viekkaudella voi puutteen peittää rakkaudella; kun elo leikiks tehdään vaan, se rakkaudella verhotaan. Kuu tie on jyrkkää, vaivalloista, sen vaivat rakkaudella poista! Jos synnin tietä kulkee ken, hän anoo hoivaa rakkauden; jos maalin selvän laiminlyö, voi rakkauden se olla työ; jos eksyt, vaikk' on tuttu tie, niin oikeaan sun rakkaus vie!

AGNES. Kai on se väärin ylen määrin; kun tietäis vain se onko väärin!

BRAND. Jumalan vanhurskauden lain voi täyttää ihmistahto vain. Sä ensin *tahdo* jotakin, ei suurin, pienin palasin, ei yksin työtä semmoista, mi kysyy hiukan vaivoja, — mut tahdo jotain voittoisasti kuin miesi kuolon kauhuun asti. Ken ristinpuussa nurjana käy kuoloon, hän ei marttiira; vaan jos sä *tahdot* ristinpuuhun, ja *tahdot*, vaikka koskee luuhun, jos *tahdot*, kun jo uhkaa yö, niin pelastuksen hetki lyö.

AGNES (kiertyy hänen kaulaansa). Kun kauhistuttaa vaatimus, niin sulla ain' on lohdutus.

BRAND. Kun tahto *moisen* taiston voittaa, niin rakkaudenkin aika koittaa kuin valkokyyhky leijaten tuo öljyvuusta lehtisen; mut kun on polvi ponneton, niin paras rakkaus viha on. (Kauhistuen.) Niin viha! Minkä taiston tuottaa, jos *tahtoo* tuohon sanaan luottaa.

(Poistuu nopeasti asuntoon.)

AGNES (katselee sisään avonaisesta ovesta). Hän istuu lapsen vuotehelle ja nyökkää niinkuin nyyhkyttäis; hän istuu sängyn päätyelle ja on kuin neuvottuuteen jäis. Oi, mikä runsas rakkaus on hällä miehensielussaan! Tää hetki taas on todistus, nyt voi hän noutaa tunteitaan: viel' lapsen pientä kantapäätä ei purrut käärme maailman. (Huudahtaa kauhistuen.) Hän ulos ryntää suorahan ja harmaampana syksysäätä!

BRAND (ilmestyy rappusille).
Jo saiko viesti?

AGNES.
En mä kuullut.

BRAND (katsoo takaisin asuntoon).
Kuin raukan sydän kovaa sykkii;
kuin otsa polttaa, suonet tykkii!
Rauhoitu, Agnes!

AGNES.
Siis oot luullut —

BRAND.
Ei, ällös pelkää —
(Huudahtaa maantielle.)
Viestin tuoja!

VIESTI (puutarhan portin kautta). *Nyt* kutsuu äitis!

BRAND (nopeasti).
Kiitos, Luoja!
Ja mitä muuta tiedät uutta?

VIESTI. Hän sängyss' istui, kuiski näin: käy, nouda pappi kiirehtäin, mä luovun puolest' omaisuutta.

BRAND (peräytyy takaisin),
Vai *puolesta!* Oi, sano toisin!

VIESTI.
Jos *valhetella* vain mä voisin.

BRAND.
Vai *puolet, puolet!* *Kaikki* vaadin!

VIESTI. Mä viestin sellaiseksi laadin kuin kuului sanat kuolevan.

BRAND (tarttuu häntä käsivarteen). Sä tuomiolla Jumalan voit julistaa sen sanoman?

VIESTI.
Sen voin.

BRAND (lujasti). Siis saata vastaus: ei tule pappi, lohdutus.

VIESTI (katsoo eperoiden häneen). Et oivaltanut varmaan tuota; ma tulen oman *äitis* luota.

BRAND. Mun oikeus ain' on yhdenlainen lie vieras hän tai heimolainen.

VIESTI.
On kovat sanas.

BRAND. Vaatimus on: *kaikki* tai *ei mitäkään*.

VIESTI.
Mut isä —!

BRAND. Näin jos tingitään, se ain' on kullann kumarrus.

VIESTI. Mä sanas ruoskan vien ja käytän, mut hellimmin mä työni täytän. Häll' yks on toivo: ankara kuin sinä ei lie Jumala!

(Poistuu.)

BRAND. Niin, liian kauan toivo tää jo maailmata myrkyttää: metisin kielin lahjoa voi vaaran tullen oikeutta. Niin tietysti! Se helppo on, kun tuomari on ponneeton; he ukon tuntee ennestään ja ukon kanssa tingitään.

(VIESTI on tiellä kohdannut toisen sanantuojan; molemmat palaavat takaisin yhdessä.)

BRAND.
Uus sana?

ENSIMMÄINEN VIESTI.
Niin.

BRAND.
Ja mitä uutta?

TOINEN VIESTI.
Yhdeksän osaa omaisuutta.

BRAND.
Ei *kaikk*?

TOINEN VIESTI.
Ei.

BRAND. Vie vastaus: ei tule pappi, lohdutus.

TOINEN VIESTI.
Hän vaikertain on nyhkyttänyt —

ENSIMMÄINEN VIESTI.
Hän sun on sentään synnyttänyt!

BRAND (vääntelee käsiään). Mä toisin punnita en voi, kun Luoja vaa'an yhden soi.

TOINEN MIES. On sairas kuolintuskissansa; oi, tullos lohdutuksen kanssa!

BRAND (ensimmäiselle viestille). Hän puhtahaksi pesköön pöydän, niin sakramentin sijan löydän.

(Miehet poistuvat.)

AGNES (heittäytyy hänen kaulaansa). Brand, joskus peljättää sä voit — kuin Herran miekka salamoit.

BRAND (itkevällä äänellä). Taas eikö seiso maailma mua vastaan miekka huotrasta? Se pieksää sielun verihin tuoll' uhkallansa niskurin.

AGNES.
Sä vaatimuksen suuren loit.

BRAND.
Aseta toinen, jos sä voit.

AGNES. Jos moista mittaa aina käyttäis, ei löydy koskaan, ken sen täyttäis.

BRAND. Sä puhut totta kauheaa. Niin kurja, tyhjä, kehno jo on nykypolven katsanto. Se on jo vallan urhontyö, jos "nimetönnä" lahjoittaa, kun kerran kuolinkello lyö. Ei urho nauti voitostaan, jos nimi ei saa kunniaan; ei keisari, ei kuningas myös mainehetta taistelisi, ei itse runoruhtinas, hän helmiänsä heittelisi, jos maailma ei tietää saisi, ken moiset helmet tehdä taisi. Puu olkoon tuores taikka kuiva, niin innostus on yhtä nuiva. Maailmanorjuus, siin' on valta; ja hurjan kuilun partahalta elämän oksaa kurkitaan, — jos kätkee se, — niin hampaillaan jo itse kuoreen tarrautaan.

AGNES. Ja näille vaatimuksen tään teet: *kaikki* tai *ei mitäkään*.

BRAND. Ei väisty se, ken tahtoo voittaa, sen sieltä nousta täytyy koittaa. —? (Vaikenee hetkeksi; ääni muuttuu.) Ja sentään, kun mä jollekin tuon vaatimuksen jyrkän teen, niin on kuin mertien aaltoihin saisi kanssa laivan kappaleen. Mä salaa itken, vaikeroin, kun täytyy häntä rangaista, ja rakkautta kaivata mä

häntä lyödessäni voin! — Käy, Agnes, katso nukkuvaa; — hän uinuu unta ihanaa; on sielu puhdas lapsosella kuin lampi päivän paistehella; voi yli siitä äiti liittää ja hiljaa lailla linnun kiittää ja lammen pintaa heijastella.

AGNES (kalpeana). Mik' on sun, Brand? Jos minne johtaa sun aatthes, — se lasta kohtaa!

BRAND.

Ei mikään. Vaali hänle rauha.

AGNES.

Suo sana mulle.

BRAND.

Kova?

AGNES.

Lauha.

BRAND (syleillen häntä).

Se säilyy, ken on viaton.

AGNES (katsoo säteillen häneen ja lausuu).

Yks säilyväinen meillä on!

(Menee asuntoon.)

BRAND. Mut *jos* Hän vaatii? Jumala voi iisakinkin vaatia. (Pudistaen sellaiset ajatukset mielestään.) Ei, ei; mä tein jo uhrauksen, kun heitin elonkutsumuksen, — ett' touhuta kuin Herran sää ja nukkuvaiset herättää. Mut valhe sekin, uhri ei; sen unelman mun Agnes vei, kun saapui, yhtyi seuraan mun ja työhön unhoitettuhun. (Katselee tielle päin.) Miks sairaan viestit viipyvät ja viesti uhrin, parannuksen, mi raastais juuret rikkomuksen ja synnin säikeet hyöteät? Kas tuolla —! Ei, se vouti on, niin hyvinvoipa, murheeton, ja kädet häll' on taskuissansa kuin sulkumerkit kupeellansa.

VOUTI (puutarhan portista). No, päivää! Harvoin tavataan, — ja nytkin ehkä häiritsen —?

BRAND (viittaa asuntoon päin).

Kai käyttö sisään.

VOUTI.

Kiitos vaan, —

Kai suotte, täällä puhellaan.

Jos tuumat onnistua vois,

se kummallenkin parhain ois.

BRAND.

Ja tuumat?

VOUTI. Teidän äitikullan saa kohta saattaa alle mullan; mä säälin teitä.

BRAND.

Kiitos vaan!

VOUTI.

Mä säälin totta tosiaan.

BRAND.

Mut tuuma!

VOUTI. Sentään, Herra auta, on vanhan loppu aina hauta. Ja kun mä ohi astuin tästä, niin mietin: eihän pätkähästä voi päästä ilman yritystä; siit' asti kun te saitte tänne, niin kerrottiin, on välillänne ain' ollut perheriitelystä —

BRAND.

Vai riitelystä.

VOUTI. Niin, niin aivan se arvostaa, ken näkee vaivan. Hän teist' on liian ahne kai? Ja vaikk' on osuus lapsillai, hän teidät jätti tavaratta, kun perintö on jakamatta —

BRAND.

Niin, jakamatta kai se lie.

VOUTI. Ja kaunis summa, hitto vie! Mä syystä siksi arvelin, te että kylmin tuntehin nyt kuoloansa vuottelette, — ja kuulla ehkä suvaitsette mun asian. — Te hymyilitte, on aika tosin —

BRAND. Nyt tai sitte; on mulle vallan sama vaan.

VOUTI. Vai niin, siis käymme asiaan. Kun äitinne on kuollut vaan ja viety alle mullan harmaan, niin teitä rikkaaks mainitaan —

BRAND.
Niin luulette?

VOUTI.
Sen tiedän varmaan.
Taloja häll' on kaikkialla
myös pitkäsilmän kantamalla.
Niin, rikkaaks!

BRAND.
Entäs jako-oikeus!

VOUTI (hymyilee).
Mut *teidän* juttu onkin poikkeus.
Se monen kesken tarvitaan,
mut tässä perii yksi vaan.

BRAND. Ja jospa toinen kuitenkin nyt pyytäis osaa rahoihin ja lausuis: *tämä* puolet vie?

VOUTI. Se vasta itse piru lie! Niin kummastelkaa; tässä muilla ei ole sijaa arveluilla; ma tiedän, minuun luottakaa. No, teistä tulee rikas siis; ja sitten kai te meistä viis, kun avoin teill' on koko maa.

BRAND. Tuon puheen lyhentää jos vois, sen ydin ois siis: muuta pois?

VOUTI. Niin, suunnilleen. Se paras on myös kaikille. Ja katsellen jos luotte siihen joukkohon, min asetuite keskellen, te näätte, että mieliin heidän on vallan turha työnne teidän. Kai minut oikein ymmärrätte? On lahjat teillä, korkealle te ihan varmaan ennätätte, kun saatte työlle suuremmalle. Mut turmelette kansaa tätä, jok' elää niukkaa elämätä ja taipua on taakan alle.

BRAND. On synnyinseutu ihmisillä kuin juuret korven petäjillä; jos *siellä* on hän tarpeeton, hän työlleen saapi tuomion.

VOUTI. On aika työllä kullakin. Sai kukin polvi toimen oman. Ja työssä suuriin maaliin toi *meidän* seutu rovon soman; ei pienimpiä ollut se, mut siit' on aikaa kappale. Kas, nyt on kylä autiona, mut maine elää tarustona; on menneet suuret ajat maan jo kanssa Beele kuninkaan; — ja tarut tietää muinoinset, kuin Ulf ja Thor, nuo veljekset, he ryöstöretken uskalsivat ja Bretlandihin purjehtivat ja puhdistivat rantamaan. Nyt kansat kauhuin huutamaan: "Jumala suojaa normannilta!" Ol' urhot moiset uljahat kotoisin näiltä seutuivilta. Siin' oli oivat kostajat ja Norjan miehet voittoisat! Ja taru tuntee sankarin, jok' otti kristinuskonkin, vaan läksikö hän synnyinmaasta, sit' eivät aikakirjat haasta. —

BRAND. Kai jätti monta jälkeläistä tuo urho uskon?

VOUTI. Totta kyllä, vaan kuinka kuullut ootte näistä?

BRAND. Näät rodunmerkit kantaa kansa on retket samat laatuansa kuin sankarilla kristityllä.

VOUTI. Mut työmme määrää tarvis maan, se työn on laki ainiaan.

BRAND. Mut tarvis nähdään kukkulalta, ei päivättömän rinteän alta.

VOUTI. Se sopii maihin suurempiin, ei köyhän laakson asujiin.

BRAND. Voi teitä, jotka eroitatte noin tasangoista vuorivyöt! Te suurten oikeutt' tavoitatte, vaan lyötte laimin velkatyöt; ja pelkurein on puolto se: me oomme pientä kansaa, me!

VOUTI. Niin polvi jatkuu vieläkin. Mut mennään Beelen aikoihin! Siis ensin lyötiin ulkomaat ja sitten vierus-naapurit ja kirveet suihki voitokkaat, kuin heinät kaatui viljamaat ja kirkot, talot, hökkelit, kun kulki kuulut sankarit. On näistä töistä hurmehen kai ehkä liioin kehuskeltu; mut siitä, mit' on kertoeltu, voi sentään — niin mä arvelen — suur'-aikojamme muistuttaa ja väittää: myöskin tämä maa se kerran taisteloita johti, kun käytiin aatteen määrää kohti.

BRAND. Vaan näyttää kuin ei muistettais, ett' aateluus se velvoittaa, — kuin pellot kuokin perkattais,

mut Beelen perut unho sais.

VOUTI. Ei suinkaan. Käykää joskus vaan te kansan kera juhlimaan — siell' istun minä, tuomarimme ja nimismies ja lukkarimme — niin näätte, kuinka juominkimme tuo mieleen Beele kuninkaan. Siell' lauletaan ja maljat juodaan ja suuret ajat julki tuodaan ja maistellaan ja hurrataan. Mä olen itse kertaa monta nää muistot mieliin johtanut ja miestä monta tarmotonta taas jaloillensa nostanut. Mä runotarta ihailen. Ja niin on laita kaikkien mun kuntalaisten; — kohtulailla; mut arki olkoon sitä vailla, — vain joskus iltapuutehella, kun kansalla on vapautta, voi näistä heille kertoella ja ihastella runoutta. Se meidät erottaakin vaan: mä tahdon, kukin aikanaan; te yksin ajoin molemmat. Jos ymmärrän, lie aie tää: elämä, aate yhdistää. Samalla kylvää perunoita ja luoda aatteen maailmoita; näin muka sulais ainehet ja syntyis ehjät yhteydet.

BRAND

Niin, suunnilleen.

VOUTI.

Ei käy se meillä.
Se vaatii olot suuremmat;
Vie sinne aatteet korkeat,
Suo meidän käydä peltoteillä.

BRAND. Mut ensin kaiva peltohon tuo kerskaus isäin perinnöstä; ei tule jätti kääpiöstä, Vaikk' kantaisä Goljat on.

VOUTI.

Mut suuret muistot nostattaa.

BRAND.

Jos *elämään* ne vaikuttaa.
Vaan teistä muiston holvit nuo
vain velttoudelle suojan suo.

VOUTI. Mun viime sana sentään ois: te menkää näiltä mailta pois. Ei työnne täällä hedelmöi, ei aattehenne viherjoi. Min työmies leipähuolissaan myös kaippaa aatteen lentoa, ma olen valmis hankkimaan, siit' olkoon sana panttina. Ja aina, minkä vain mä voin, mä seudun onneks ahkeroin; näin noussut tääll' on uusi suku ja kasvanut on kansan luku jo melkein kolminkertaiseksi; ken elinkeinot uudet keksi? Ne minä yksin harkitsin. On sadat korvet kuokittuna ja edespäin on kuljettuna myös meillä suurin askelin. Näin täällä siltä tehty on —

BRAND.

Ei elämästä uskohon.

VOUTI.

Mut vuonon suulle vuorivyöstä.

BRAND.

Ei aattehesen arkityöstä.

VOUTI. On väylät ensin aukaistavat ja sitten tiet on raivattavat, — tää kaikill' oli *yksi* mieli, vaan teill' on ollut toinen kieli. *Nyt* tääll' on kaikki sotkuksin, te revontulten roihuihin näät sekoititte kaivossoihdut. Ken tässä enää eroittaa, mik' onpi usko, mitkä loihdut, mi hyödyttää tai haavoittaa? — te kaiken ootte sotkenut, sen joukon myöskin jakanut, mi ehjänä ois voittanut.

BRAND.

Ma tänne jään, sen Luoja soi.
Ei elintyötään *valikoi*.
Ken maalin tietää, tahtoo myös,
sen korvat kuuli syksyn yöss'
Jumalan käskyn: *tää* on työs!

VOUTI. No, jääkää, tehkää tehtävänne, vaan pysytelkää piirissänne. Kun kansan tavat puhdistatte, te Herran töitä toimitatte. Vaan pyhä olkoon aina pyhä ja arkipäivä arki yhä. Myös älkää kuvitelko heille kuin Herra ilmestyis vain teille.

BRAND. Jos neuvojanne kuulisin mun muuttuis luonto, sielukin; mut olla ehjä, käsky on, ja viedä työnsä voittohon; ja sen mä teen — se uskokaa — niin että huomen valkeaa. Sen kansan, min te uuvutitte, ma horrostaan sen valveutan, te huoneessa sen kasvatitte, ma vuoristoon sen karkoitan; te kaikki veltoks syöttelitte ja pikkusittain näännytitte; te voimat parhaat siltä veitte ja ytimettömäks sen

teitte. Ne, jotka vois kuin vuoret seista, nyt kootut ovat pirstaleista; — mut kaikaa vielä joka kotaan voi Herran myrsky-huuto: sotaan!

VOUTI.

Vai sotaan?

BRAND.

Niin.

VOUTI. Sen miekka vie, ken ensin miekkaan käynyt lie.

BRAND. Mut kerran huomaa joukkio: on suurin voitto tappio.

VOUTI. Tää tien on haara, muistakaa; ei *saa* niin paljo uskaltaa.

BRAND.

Mut *jos* sen teen?

VOUTI. Niin uskallus voi olla työnne kukistus. Teill' lahjat on, sen Luoja ties, ja kohta ootte rikas mies, myös teill' on hoitaa pienokainen ja vaimo nuori, armahainen — on onni teillä kodissanne.

BRAND.

Vaan jos en huoli onnestanne,
vaan huudan sentään: taistohon!
Jos täytyy muu?

VOUTI. Niin varmaa on: jos sodaks teette rauhan meillä, on tappiokin varma teillä! Vaan muuttakaatte maille muille, miss' ollaan valmiit otteluille. Ja *siellä* kansat nostakaa ja luokaa uusi satumaa; vaan meidän uhri siinä on, kuu pelloks teemme louhikon.

BRAND. Ma tänne jään. Ja kotonain ma tahdon voittaa asiain.

VOUTI. Vaan hukka liian suuri on, jos kärsitte te tappion.

BRAND.

Jos väistyn, niin mun peittää yö.

VOUTI.

Mut toivoton on yhden työ.

BRAND.

Muu puolellain on *parahimmat*.

VOUTI (hymyilee).

Vaan mull' on joukot *lukuisimmat*.

(Poistuu.)

BRAND (katsoo hänen jälkeensä). Kas tuolla kulkee kansanmies, niin hyvänsuopa, tavallaan myös työssä uuras, Herra ties, mut sentään vitsaus on hän maan. Maanvyöryt, hallat, rutot nuot tai nälkävuodet, tulvavuot, ne maata paljon vahingoittaa, vaan moinen mies ne kaikki voittaa. Maanvaiva surmaa ihmiset, mut hän — hän surmaa aattehet! Hän tahdon tarmot veltostuttaa, hän sotalaulut tukahduttaa ja jäljessään käy hengen yö. Kuin monta nuoren naurahdusta, kuin monta rinnan salamaa, kuin monta suurta innostusta, — min toimintaan voi valmistaa, — hän maahan veretönnä lyö. (Äkkiä ahdistuksissaan.) Mut viesti! Oi, jos ken sen toi! Kas, tohtori! (Rientää häntä vastaan.) Kuin äiti voi —?

LÄÄKÄRI.

Hän tuomiolle kutsuttiin.

BRAND.

Hän katui?

LÄÄKÄRI. Ei, en luule niin; hän rippui kiinni omassansa, kun hetki löi jo kuolemansa.

BRAND (tuijottaen äänetönnä liikituksen vallassa eteensä).
Hän sielun saiko kadotuksen?

LÄÄKÄRI. Tai saa hän lievän rangaistuksen, näät Kristushan on armon tie.

BRAND (hiljaa).

Hän mitä virkkoi?

LÄÄKÄRI. Huokas vaan: kuin Brand ei Luoja kova lie!

BRAND (vaipuu murheellisena penkille). Niin, rikkoessa, kuollessaan tuo valhe heill' on turvanaan!

(Peittää kasvonsa käsillään.)

LÄÄKÄRI (lähestyy, katselee häntä ja pudistaa päätään). Te ajan olleen, mennehen taas tahtoisitte jällehen. On laki teistä sama yhä, jok' oli ennen meille pyhä; — mut aika muuttuu, muistakaa, ei *meidän* pelkää saatanaa; nyt kaikkien on ohjeena: sä ollos hyvä, suopea!

BRAND (katsoo ylös). Vai suopea! Kas siin' on sana, mi veltojen on jumalana. Sen nahjuksilta kuulla saa, kun eivät tahdo uskaltaa ja sillä raukka jäljet peittää, kuu elintyön hän kesken heittää; sen turvin sanans' syöpi mies, jos vaikeaks sen käyvän ties; — kun tarmon viette ihmisestä, on suopea, ken sit' ei estä! Oliko Herra suopea, kun Kristus kärsi tuskia? Jos saanut ois hän armahdusta, ei meill' ois synnin sovitusta.

(Peittää kasvonsa ja istuu äänetönnä suruissaan.)

LÄÄKÄRI (hiljaa). Jos sielun myrskyt raivois pois ja kyynellohdun suoda vois!

AGNES (on tullut portaille; kalpeana ja kauhistuneena kuiskaa hän lääkärielle).

Oi, tulkaa tänne!

LÄÄKÄRI.

Mitä nyt?

Mun säikähdytät!

AGNES. Peljännyt tät' olen viikkoja jo monta —

LÄÄKÄRI.

Siis mitä?

AGNES (vetää hänet mukaansa).

Säästä viatonta!

(Menevät sisään; Brand ei sitä huomaa.)

BRAND (hiljaa itsekseen). Siis kuollut ilman katumusta. Se oisko Herran viittausta? Hän jätti aarteet jälkehen — ne Herran töihin tarvitsen; — mut voi, jos niitä täytä en! (Nousee.) Niin, täällä synnyinseudullain ma tahdon koittaa voimiain kuin murtumaton ristinmies — ja hengen voittoon täytyy ties! Sain tarmon taivaan Jumalalta ja vihanliekit salamalta — taas rinnan täyttää voimat nuoret, nyt voin ja tahdon siirtää vuoret!

LÄÄKÄRI (tulee Agneksen seuraamana kiireesti ulos portaille ja huudahtaa).

Sun täältä täytyy muuttaa pois!

BRAND.

Jos horjuis maa, en muuttaa vois.

LÄÄKÄRI.

Näin lausuit lapses tuomion.

BRAND (suunniltaan). Alf! rakas lapsi! Kuinka on mun Alfin laita! Alf!

(Tahtoo rientää sisään.)

LÄÄKÄRI (estää häntä). Ei, seis! — Ei paista lämmin päivä tänne ja ilma kylmä on kuin jää ja usvat kiertää mökkiänne, ne lapsen heikon näännyttää. Yks talvi hengen siltä veis. Vain muutto raukan pelastaa ja parhainta on kiiruhtaa.

BRAND. Jo tänään, tuossa paikassa! Oi, hän on vielä varttuva; — ei usvat, tuulet kylmät saa mun ainuttani ahdistaa. Käy, Agnes, häntä vaalimaan ja sitten pakoon, pakoon vaan Oi, Agnes, joudu täältä pois, näät lapsen Tuoni viedä vois!

AGNES. Mä salaa moista aavistin ja hengenvaaraa vapisin.

BRAND (lääkärielle).

Vaan muutto lapsen pelastaa?

LÄÄKÄRI. Kun isä häntä huolestaa, niin varma myös on pelastus; öin, päivin häntä hoidelkaa, ei kauvan kestä parannus.

BRAND (Agnekselle). Siis kääri armas untuviin, tuo tuuli tuntuu ytimiin.

(Agnes menee sisälle.)

LÄÄKÄRI (katselee ensin äänetönnä Brandia, joka lakkaamatta tuijottaa ovesta sisälle, lähestyy sitten häntä ja laskien kätensä hänen olkapäälleen sanoo).

Niin muille aina ankara ja itsellensä lauhkea! Kun toisten töitä kysytään, niin: *kaikki* tai *ei mitäkään*, — näin laki kuuluu armoton. Vaan helpoitusta myönnetään, kun uhrilammas oma on.

BRARD.

Te tarkoitatte?

LÄÄKÄRI. Äitiänne te rankaisitte käskyllänne; ei pelastusta sille näy, ken tyhjänä ei hautaan käy! Ja sama huuto kuultihin, kuu kansa kärsi pahimmin. Nyt itseänne uhataan ja myrsky kiihtyy, kiihtyy vaan ja kun on tarpeen pelastus, niin mereen kaikki rangaistus — sen lakikirjan unhoititte, te jolla muita tuomitsitte. Nyt väistätten te myrskysäätä, kun myrsky uhkaa Alfin päätä; nyt pakoon, pakoon lähdetään ja äidin ruumis heitetään, — nyt unhottui jo kutsumus ja kuuluu messun armoitus!

BRAND (tarttuu hurjana käsin päähänsä kuin tahtoisi hän koota ajatuksiansa).

Nyt vaiko *ennen* nähnyt en?

LÄÄKÄRI. Nyt ootte isä, ihminen. En moiti teitä, huomatkaa; — tää heikkous teitä suurentaa, niin ainakin ma uskon sen. Kun voima kuohuu ylenmäärin tää kuva mieleen johtakaa: myös raivo-myrsky lopun saa!

(Poistuu.)

BRAND (tuijottaa hetken eteensä ja huudahtaa äkkiä).

Nyt vaiko ennen tein mä väärin?

(AGNES tulee ulos asunnosta, vaippa hartioilla ja lapsi käsivarrella; Brand ei häntä huomaa; Agnes yrittää sanoa hänelle jotakin, vaan seisautuu kuin kauhistuksissaan huomatessaan ilmeen hänen kasvoillaan. Samassa rientää eräs mies pihaan puutarhanportista. Aurinko laskeutuu.)

MIES. Mun varoittamaan täytyi tulla, on vihollinen täällä sulla!

BRAND (hieroo kädellään rintaansa).

Niin, *täällä*.

MIES. Tiedot kyll' on mulla. Sun kylvös täällä vihannoi, vaan nyt sen vouti rusikoi. Jo kauvan on hän kuljeskellut ja kylänväelle ennustellut, sä että seurakunnan heität, kun rikkaan äitis maahan peität.

BRAND.

Ja jos sen teen —?

MIES. Se valhe on; ja tuttu on tuo myrkkyy: sä voudin saatoit varjohon, hän tahtoas ei taivutellut; — kas, *siin'* on juorun alkusyy —

BRAND (epävarmana).

Jos totta ois hän aavistellut?

MIES.

Oot *sinä* silloin valhetellut.

BRAND.

Minäkö —?

MIES. Aina sanoithan olevas viesti Jumalan ja että *täällä* kotis on ja *täällä*, tahdot voittohon, ja että kurja pelkuri vain työnsä kesken jättävi. Ja sull' on Herran kutsumus, sen näyttää työsi kukoistus.

BRAND. Vaan tääll' on kuuro seurakunta ja kaikki nukkuu velton unta!

MIES. Sä itse tiedät paremmin, jo heräs monta tuntoihin.

BRAND.

Mut kuurot viel' on useimmat.

MIES. Ne sanallas sä valveutat. Vaan kuinka liekin, turhaan tässä mä seison tietäs näyttämässä; se vallan varmaa sentään on, sun muuttaa pois on mahdoton! Kuin muilla lienee sielu mulla, vaan mitä teen mä raamatulla? Sä herätit mun hengentyöhön, jos voit, niin heitä jälleen yöhön! Vaan sit' et voi, en sua päästä; ei sydän sulla liene jäästä! Mä kotiin riennän oikoteitä ja uskon, ettet hylkää meitä.

(Poistuu.)

AGNES (arkana). On valjut huules, poskipääät, sun rintaas ruhjoo myrskysääät.

BRAND. Nuo sanat miehen suusta sai — ja siks' on voimaa kaiullai.

AGNES (ottaa askeleen eteenpäin).

Ma olen valmis!

BRAND.

Mihin nähden?

AGNES (voimakkaasti).

Ma kaikki uhraan lapsen tähden.

(GERD juoksee ohitse maantietä myöten ja seisautuu puutarhaportin luo.)

GERD (taputtaa käsiään ja huutaa hurjan iloisesti). Kuulkaa! Pappi lensi pois! — Vaarat kasvaa vainolaista, noitaa, koirankuontolaista, suurta, pientä, ilkeää, kansaa mustaa niinkuin yö, — huu, kuin kasvoihin ne lyö! Silmät riisti multa nää, vieneet koko sielun ois, — vaan mä kätkin toisen puolen, elän sillä, kunnes kuolen.

BRAND. Hurja, malta mieltäsi; seisonhan sun eessäsi.

GERD. Sinä, niin! Vaan pappi ei! Svartetindin kukkuloita piirsi haukka pitkin soita hurjan, rajun ratsun lailla, satulassa miehen vei, — ken se oli? pappi juuri. Pappia on kirkko vailla, tyhjä, äänetön kuin muuri on se nyt ja joutaa kuolla; nyt on vuoro kirkon tuolla! Siellä on pappi voimakas valkoisessa kaapussaan, jonka talven tuiskut loi; minun kirkkoon nouseppas, muidenhan on haamu vaan; siellä näät kun saarnataan, maa ja taivas salamo!

BRAND. Kuinka, raukka, saatoit luulla, että voisin minä kuulla hurjaa epäjumalaa?

GERD (tulee portista puutarhaan). En mä tunne, kestä puhut? Kuullut sentään olen huhut: milloin pientä, milloin suurta, aina aineen alkujuurta, aina kullon kirjavaa. Kuules, näätkö tuota naista, joka peittää pienokaista? Näätkö kuinka kirjavasti verho peittää pehmoisasti pientä lasta uinuvaa? Nyt hän pelkää, väistyy — kas, tuoss' on epäjumalas.

AGNES (Brandille).

Itkeköön, ken vielä voi!

Multa kuivui kyynellampi.

BRAND. Agnes, vaimo, — mahtavampi varmaan hänet tänne toi!

GERD. Kuule, kirkon kellot soivat vuorten kukkuloilla siellä! Kansa täyttää vaarat loivat: seurakunt' on kirkkotiellä! Noidat, jotka pappi kerran kiros suohon kautta Herran, kääpiötkin kaivatut, papin kanssa haudatut, tuhansissa tulla voi. Haudat, suot ei estä heitä, kaikki rientää vuoriteitä, noidan lapsi, valhekuollut, jok' ei haudastansa huollut. Nyt se huusi: äiti, hoi! Äiti vastuun kohta soi; kylänmies käy ilomiellä kera lapsiparven siellä; kylän vaimo kuollehelle tarjoo rintaa lapsoselle; — noin ei koskaan ollut ylväs kantaessaan kastehelle. Nyt on poissa kirkon pylväs!

BRAND.

Väisty pois! Jo kylläks sain —

GERD. Kuule, nyt hän nauraa vain! Istuessaan kaltahalla tuolla maantien mutkan alla kirjoittaa hän kirjahansa noita kirkkovieraitansa, niin, ne kaikk' on kohta hällä; kylän kirkko tyhjä on, ovet lyöty lukkohon, — pappi poistui lentämällä!

(Hyppää yli puutarha-aidan ja katoaa metsään. Hiljaisuus.)

AGNES (lähestyy ja sanoo hillitysti).

Lähteä jo aika on!

BRAND (tuijottaa häneen ja viittaa ensin portille, sitten asuntoon päin).

Tuonne? — vaiko tänne päin?

AGNES (peräytyy kauhistuneena). Laps on sentään viaton, uinuu unta syyttömäin!

BRAND (seuraa häntä). Ennenkö mä pappi olin kuin mä isäks hälle tulin?

AGNES (väistyy yhä kauvemmas). Itse Herra voimallaan mua ei saa vastaamaan!

BRAND (seuraa häntä yhä). Oothan äiti lapsosen, *sull'* on sana viimeinen!

AGNES. Vaimos olen, tahtos sun siis on aina tahto mun!

BRAND (koettaa tarttua hänen käsivarteensa).

Ota vaali multa pois!

AGNES (väistyy puun taakse).

Enhän silloin äiti ois!

BRAND.

Tuohan tuomio jo on!

AGNES (voimakkaasti).

Jos sä *valikoida* kerran —

BRAND.

Taas sa uusit tuomion!

AGNES.

Luotatko sä kutsuun Herran?

BRAND.

Luotan.

(Tarttuu lujasti hänen käteensä.)

Nyt sä päätä vaan:

elämään vai kuolemaan!

AGNES.

Tee kuin Herran käsky on!

(Äänettömyys.)

BRAND.

Nyt on aika; laukes jänne!

AGNES (soinnuttomasti).

Minne?

BRAND (on vaiti).

AGNES (viittaa portille ja kysyy):

Tuonne?

BRAND (viittaa asuntoon).

Ei, vaan tänne!

AGNES (nostaa käsillään lapsen korkealle).

Herra, kun voit vaatia,

täytyy kai mun uhrata!

Ota vastaan uhri tuo!

(Menee asuntoon.)

BRAND (tuijottaa hetken eteensä, purskahtaa itkuun, kiertää kätensä pään ympäri ja heittäytyy portaille huudahtaen).

Jeesus, valkeus mulle suo!

NELJÄS NÄYTÖS.

(Jouluilta pappilassa. Huoneessa on pimeä. Peräseinällä ovi ulos: toisella sivulla akkuna, toisella ovi.)

AGNES istuu surupuvussa akkunan luona ja tuijottaa ulos pimeyteen.

AGNES.

Ei hän saavu vieläkään! —
Ken voi kestää odotusta?
Huokaella yksinään
eikä koskaan vastausta! —
Taivas lunta verkkaan heittää,
vanhan kirkon katon peittää
ruumisvaippaan valkeaan — —

(Kuuntelee.)

Hiljaa! Portti avataan!

Miehen askeleita kuulin!

(Rientää ovelle ja avaa sen.)

Brand! sun vallan jäävän luulin!

(BRAND astuu lumisena sisään ja alkaa riisua matkavaatteitaan.)

AGNES (syleilee häntä). Voi, kuin sua ikävöin! Kouvaks ällös vasta jää; mustat varjot peljättää yksin ollen illoin, öin! Mitä kauhun päivää kaksi, mikä yöhyt kyynelissä!

BRAND.

Laps, mä teen sun rauhaisaksi!

(Sytyttää yhden kynttilän, joka himmeästi valaisee huoneen.)

Olet kalvas.

AGNES. Väsyksissä. Odotellen, kaivaten solmin pienen köynnöksen, — *pienen* vain, ei ollut muuta, suvest' asti säästin sen kaunistaakseen joulupuuta. Kiehkuraiset hälle tein mä, niin, hän sai ne — sepeleinä! Nyt se siellä viluissaan uinuu alla — —

BRAND.

Kirkkomaan.

AGNES,

Säästä mua!

BRAND.

Itku pois!

AGNES, Niin, sen tiedän, kun vaan vois! Nyt mun sieluin vuotaa verta, tuores näät on vielä haava. Vaan mä toinnun kyllä kerta, olen voimaa uutta saava; kunhan nyt mä kestan vaan, vaikeroi en milloinkaan.

BRAND. *Niinkö* vietät juhlaa Herran?

AGNES. Väärin teen, vaan toinnun kerran! Taannoin terveen lapsikullan nyt he veivät alle mullan, alle kylmän —

(Kauhistuu seuraavaa sanaa.)

BRAND (voimakkaasti).

Kirkkomaan!

AGNES (huudahtaa).

Mua säästä!

BRAND. Pelvostaan pääsee lujudella vaan. Niinkuin aalto kallioon kauhun sana kaikukoon!

AGNES. Itse kärsit sanastasi enemmän kuin tunnustat, helmet näyttää otsallasi, millä voimas lunastat.

BRAND. Hikihelmet otsallain ovat vuonon vettä vain.

AGNES. Entäs kyynel silmiesi, loiko senkin vuonon vesi? Liian on se lämpöinen, pore rintas hetteen!

BRAND. Agnes, vaimo, ollaan aina vieretysten voimakkaina, yhdistäen voimat näin käymme vitkaan edespäin. — Mies mä olin äsken tuolla! Kantta huuhtoi hyrskyvuo, keula halkoi lainehet, purtta pieksi rakehet; vesi pärskyi, mastot soi, seilin riepuraäsyt nuo häilyi, heilui tyynen puolla, joka sauma vaikeroi; — kahden puolen vuonoamme vyöryt uhkas kulkuamme; — miehet istui airoillaan niinkuin ruumiit paareillaan. Ruori taipui käsissään, minä yksin kestin näin, luotin siihen Jumalaan, joka loi muu johtamaan.

AGNES. Helppo myrskyt kestää lie, helppo myös on taiston tie. Entäs varpuistasi mua, joka näin oon unhottua, istun hiljaa kyynelöiden, — aik' ei riennä ikävöiden. Istun päivän loistehetta, ilman tulta taistelun; pieni, ilman mainehetta toimi mulla täällä on; voi en vielä unhottaa, muistella en myöskään saa.

BRAND. *Sunko* toimes pieni ois? Suuremp' ei se olla vois. Kuules, Agnes armahain, surunkaunis unelmain. Usein istun kyynelin, voipuu mieli, aatoskin; on kuin suurin riemu oisi, kun vain kyynelöidä voisi. Silloin nään mä Jumalan istuvan mun vierelläni, luulen, että kädelläni, jos ma tahdon, tavoitan. Ja ma tahdon viskautua lasna taaton helmoihin, vasten rintaa nojautua, jok' on sentään lämpimin.

AGNES.

Oi, jos aina unelmoisit!
Noin jos Hänet nähdä voisit,
etkä herranasi vain.

BRAND. Voi en, Agnes armahain, voi en estää Herran työtä; *täytyy* nähdä jättiläisnä, korkeana pilvipäisnä, nähdä suurra, voittoisana nyt, kun pientä kaikk' on kansa. *Sinä*, Agnes, rakkahana pidä Häntä taattonas, istu aina helmassansa, huojentele huolias; tuo'os luotaan lohdutusta, katsehensa kajastusta soturille voipuvalle, ettei nääntyis huolten alle. Agnes, liitto avion moinen jako juuri on; *toinen* suojaa, taistelee, *toinen* haavat lääkitsee; silloin nähdään oikeaksi, että yhtä on he kaksi. Kun sä luovuit maailmasta, kun sä yhteistyöhön yhdyit, silloin arpas heitit vasta, silloin moiseen kutsuun ryhdyit; minä voittoon taistelen, kestan päivän heltehen, kestan, jos on kylmä yö — sinun työs on virvoitella lempellä rakkaudella, alle rinnan haarniskan panna poimut untuvan; pieni ei lie moinen työ!

AGNES. Kaikki määräys toimieni nyt käy yli voimieni; kaikki oksat aatteiden kasvaa mulla yhtehen. Kaikk' on vielä unta vain. Suo muu itkein vaikerrella, yksin en voi tutkistella itseän ja kutsuain. — Yöllä poissa ollessas astui Alfi kammariin, poski raitis, ruusukas, ohut paita yllä, niin sängyllein hän tepsutteli, kättä mulle ojenteli, hymyi, huusi äitiään kuin ois ollut kylmä hällä! Näin sen yöllä pimeällä —!

BRAND.

Agnes.

AGNES

Kuule, kylmissään!
Kun on lastut alla vaan,
täytyy olla viluissaan!

BRAND. Ruumis alla lumen on lapsi muutti taivohon.

AGNES (väistyy hänestä). Haavan auki revit näin kärsivässä syömmessään! Mitä kutsut *ruumiiks* sinä, kutsun *lapseks* vielä minä. Viel' en voi ma erottaa sielua ja ruumista, sit' en voi ma, niinkuin sa — laps on mulle molempaa: lumen alla nukkuvainen myös on Alfi taivahainen.

BRAND. Jollen revi haavojasi, et sä pääse taudistasi.

AGNES. Niin, kun saisin vain mä voimaa; mua ohjaa, ällös soimaa. Ollos mulle tuki hellä, johda mua lempeydellä. Sulta, joll' on myrskyn mieltä Herran työtä täydentäissä, kun on milloin vaalissansa sielu elonkruunustansa, eikö sulla laulunkieltä surun tuskaa lieventäissä! Eikö lohdun sanaa sulla, joka viittais valohon? Jumalallas valitulla liian ylväs linna on: Pienen äidinsurun kanssa lähetä ken uskaltaisi?

BRAND. Paremminko lohdun saisi entiseltä Luojaaltansa?

AGNES. En, en tahdo hänen luo! Kuitenkin mä toisinaan sinne kumman kaihon saan, missä päivä lämmön suo. Kevyt nostaa, raskas kantaa; senhän neuvon vanhat antaa? Liian suur' on mulle tää *kaikki* melkein peljättää: sinä, ties ja kutsuntasi, tapa voittaa maaliasi, vuori, joka varjon luo, vuono, joka sulkee tieni, muistot, murheet, taistot nuo, — kirkko vain on liian pieni.

BRAND (hämmästyen).

Kirkko? Taaskin aatos sama!

Lie siis kaikkein kannattama?
Miksi pieni?

AGNES (pudistaa surumielisesti päätänsä): Kuinka vois moista järki tutkistella? Omat tiensä tuntehella, niinkuin tuuli tuoksut tois. Mistä? minne? matka käy, sit' en tietävän mä näy, tiedottakin löydän tieni — kirkko on nyt liian pieni.

BRAND. Kansan tunne aavistaa. Miehet, naiset tuhansissa saman aavistuksen saa; hurjan Gerdin hourehissa myös se aatos kangastaa. "Se on pieni", lausui hän, vaikk' ei syillä voinut näyttää, miks hän moista sanaa käyttää. Huudon kuulin selkeän naisten suista tuhansista: kylän kirkko on niin pieni! Naiset päättää tuntehista: templi siis on tarpehen. — Agnes, tähti elon tieni, siksi Herra sääti sun, nyt mä selvään näen sen; vaikka sokko, varmemmin löydät tiessä toivotun, kuin ma silmin näkevin. Virva ei vie sua harhaan; kohta löysit tien sä parhaan sielun määrään oikeaan, — seisahduttit aikanaan minun lennon taivahalle, johdit katseen suorimpaan sisemmäksi rinnan alle. Agnes, taas sun viisas sana syöpyi mieleen salamana, — taas sä saatit valkeuden, kun mä tietä tiennyt en. Pieni on siis kirkko Herran; no, se suureks tehdään kerran! Nyt mä huomaan, mitä sain sinussa mä Luojaltain; siksi kerjään, pyydän sulta: ällös poistu, Agnes kulta!

AGNES. Koitan surut karkoittaa, pyyhin kyynelhelmet pois, koitan muistot kuolettaa niinkuin elo hauta ois; lasken unhon ulapat muistojeni vainioille, heitän onnen unelmat tunteheni raunioille. Olen vaimos yksistään.

BRAND.
Suurta kohti käypi tie.

AGNES.
Kun vain ruoskien et vie.

BRAND.
Luoja loi mun käskemään.

AGNES. Kuitenkin sä lausuit kerran hylkivän ei meitä Herran, vaikk' on tahto voimaa vailla.

(Aikoo mennä.)

BRAND.
Minne aiot?

AGNES. Talouttani voi en jättää unhoksiin. Muistat kai sä, millä lailla viime joulu vietettiin? Silloin sanoit tuhlaavani. Kaikki paloi kynttilät, — tässä kasvit vihreät, leikkikalut joulupuussa, kaikki kolme naurusuussa. Tänäään taaskin valaiskaamme, joulu juhlaaks tuntekaamme, siistitään ja siivotaan kaikki juhlaan suurimpaan. Ja jos Herra katsahtaisi asuntoomme pienehen, niin hän nöyrän nähdä saisi poi'an ynnä tyttären, jotka ilomielin kantaa, minkä Herra heille antaa. Onhan pois jo kyyneleet?

BRAND (painaa häntä rintaansa vasten ja laskee taas irti).
Tuohus tuo, niin poistuu yö!

AGNES (hymyilee surullisesti). Sull' on suuri kirkkotyö; — oi, jos kevääks templin teet!

(Poistuu.)

BRAND (katsoo hänen jälkeensä). Altis on hän ainiaan, nöyrä myöskin tuskassaan, valmis uhrin antamahan, kun ois voimaa kantamahan. Herra, voimaa hälle suo! Säästä multa kalkki tuo, kalkki kaikkein katkerin, jos näät täytyy sittenkin minun — mutta taivas säästää hänen kimppuun haukka päästää, haukka lain ja oikeuden juomaan verta sydämmen. Mull' on voimaa, rohkeutta; kahden taakka mulle suo, — hälle näytät laupeutta!

(Ulko-ovelle koputetaan, vouti astuu sisään.)

VOUTI.
Nyt näätte miehen voitettun.

BRAND.
Kuin? voitettun?

VOUTI. Ma antaudun. Kai muistanette kevähän, kun teidät oisin karkoittanut; en parhaimmin ma ennustanut tään sodan silloin päättyvän.

BRAND.
No niin?

VOUTI. On oikeus kyllä mulla, vaan sentään sopuun tahdon tulla.

BRAND.

Ja miksi?

VOUTI.

Teill' on *lukuisimmat*.

BRAND.

Vai niin!

VOUTI. Sen luulin tietävänne. Näät kaikkihan he tulvaa tänne. Ja valtaan täällä kummat vimmat on päässyt viime aikoihin, ei kautta mun, sen vannoisin; mut kaikki langat siihen vie, tuo henki teidän työtä lie. (Ojentaa kätensä.) Mä toivon rauhaan myöntyvänne?

BRAND. Ei sillä pääty sota meidän, jos päättyisikin vastus teidän.

VOUTI. Jos sota mikä olkohon, niin rauha kai sen päätös on! En uutta viljaa maahan paina, sen tavanmoinen vaatii järki; kun rintaa kohtaa peitsen kärki, on autautuminen parhain aina; jos säilää vastaan nostaa sauvan, ei sota koskaan kestä kauvan, jos taistelussa yksin jää, on väistyminen järkevää.

BRAND. Nyt huomatkkaamme seikkaa kaksi: sanoitte mua vahvemmaksiksi ja että —

VOUTI.

Teill' on seurakunta.

BRAND. Niin nyt, vaan se voi olla unta, kun kerran uhrinpäivä koittaa; — ken tietää, kumpi silloin voittaa?

VOUTI. Niin, uhrinpäivä? Sehän juuri ei tiettävästi koskaan koita! Ja *jos* se saa, on uhri suuri, kun viedään kansan kolikoita; nyt aika on niin suopeat, ei vaadikkaan se kalliimpata. Ja sitä juuri tuskailen, ett' itse kuulun joukkoon myös, mi saattoi muotiin suopeuden; ma uhrinpäivän estin noin; siis sanoakkin melkein voin: sä oman nahkas olet myönyt ja nyt on toinen sua lyönyt ja sillä, mik' on sinun työs.

BRAND. Teill' ehkä oikein voikin olla. Ei sentään seuraa antaumus, jos ollaan joskus tappiolla; se kyll' on suuri koittelu — mut työtään varten luotiin mies, hän maalin Eedeniksi ties; jos hänet siitä erottaisi ulapan selkä läikkyväissä, ja vieressänsä kangastaisi maa helvetin niin väikkyväissä, — hän voiko huutaa: vaivat pois, tie helvettiin kun helpoin ois!

VOUTI. Mä kieltäin, myöntäin siihen vastaan; ei elä työstään ainoastaan. Ken hyötymättä aian murhaa ja työtä tahtois tehdä turhaa? Jokainen, niin se kerran on, myös työstään tahtoo palkkion; jos ei voi voittaa taistelolla, niin täytyy koittaa sovinnolla.

BRAND.

Vaan *musta valkeaks* ei muutu.

VOUTI. No, rakas veikko, ällös suutu, mut turhaa ois se vastustusta, jos huutaa muut: kuin lumi musta!

BRAND.

Ja teidän huuto?

VOUTI. Mun? Ei varmaa: ei vallan *musta*, mutta *harmaa*. On nykyaika suopea, ei ketään saata loukata. Näät vapaus täällä vallitsee ja kaikkein tahto hallitsee; — kuin yksi nousta uskaltaisi ja mustan valkeaksi saisi? — Kun luottamus on teihin heillä, niin suurin voima myös on teillä; ma yhdyn siihen, joll' on voimaa, sen järkeni mä jälkeen teen, ja toivon, ettei kenkään soimaa, jos taistellut en viimeiseen, Mä huomaan kyllä, että kansa nyt työni näkee hajallansa: nyt kansa muuta kaihoaa kuin että viljaa kasvaa maa; ei tahdo kenkään, siltä näyttää, kuin ennen varojansa käyttää, — ja tahto kun vain poissa lie, ei työmme koskaan voittoon vie. — Kai harmin voitte ymmärtää, kun tiet ja sillat kesken jää ja soiden kuivaus, ojitukset ja sadat uudet suunnitukset. Kun työnsä vuoksi kaikki koittaa, niin mitä teet, kun et voi voittaa? Ma varron aikaa, muita säistän ja viisahasti virran väistän. *Nyt*, — suosion mä hukkasin samoin kuin sen mä saavutin; no, muita teitä siis mä koitan ja valtaa jälleen ehkä voitan.

BRAND. Siis vuoksi kansansuosion nuo työnne kaikki tehdyt on?

VOUTI. Ei kukaan moista väittää saata. Mä palvelin vain isänmaata ja kuntaa kehityksen tiellä; vaan toivoin myös, sit' en mä kiellä, ett' työni kerran huomattais ja ansioni palkan sais. Se on nyt niin; mies kyvykäs ja viisas ynnä työteliäs myös tahtoo päästä määrän luoksi; ei, houkka täällä hieken juoksi vain pelkästensä aatteen vuoksi. En parhaimmalla tahdollani voi laiminlyödä etujani ja työtä tehdä

palkatonta. On näätte mulla perhe aimo, on hoidettava ensin vaimo ja sitten vielä lasta monta; — jos aate janon sammuttaisi, jos aattehesta leivän saisi, ken aatteen mies ei silloin ois? Jos kummastella joku vois, kun aattehell' on leivän lisä, niin on hän huono perheenisä.

BRAND.

Ja nyt on ai'e —?

VOUTI.

Rakentaa.

BRAND.

Kuin? Rakentaa?

VOUTI. Ka, miksi en? Sen vaatii mun ja kunnan hyöty. Näin jälleen voitan mainehen, mi nyt on vallan maahan lyöty; — nyt kohta vaalinaika saa; mun täytyy jotain suurta koittaa ja kunnan miehet sillä voittaa; jos onnistun, mä kilvan kestän ja toisten vaalin näin mä estän. *Nyt* arvelin, se onkin houkka, ken soutaa vasten virtausta. Nyt kansa kaipaa innostusta, ma olen siihen työhön moukka; mun työni tähtää käytäntöön; vaan kuinka panna täytäntöön, kun nyt on kaikki vastassani? Ja niinpä tunsin luonnossani: nyt etuisinta varmaan ois, jos vaivaiskuorman saisi pois.

BRAND.

Vai vallan pois?

VOUTI. Ei, hiisi vie, se välttämätön puute lie ja täytyy meillä myöskin sietää? Vaan viisas sentään keinot tietää kuin moinen puute hallitaan, jos huomaa hän sen aikanaan. On selvää, kurjuus on se suo, mi synnin myrkkyyusvat luo; — nyt tahdon suon mä ojittaa.

BRAND.

Se kuinka käy?

VOUTI. Niin arvatkaa? Kai tulee puute korjatuksi, kun olen saanut laitetuksi mä köyhäin ruttohuonehen. Sen ruttohuoneeks ristin, niin kun juuret uusiin rikoksiin se raivaa pois; ja sitten voisi sen liittää myöskin vankilaan. Näin rikos ynnä rangaistus ne seinätysten siellä oisi, vaan lukko sentään salpanaan. Kuu tää on saatu valmihiksi niin jääpi varaa vielä siksi, ett' tehdään saman katon alle myös joku syrjäarakennus; se yleisölle juhlivalle ja vaalipöydän hoitajalle ois vallan varmaan mielehen; sen käytännön jos rajoittaisi, se juhlasalin nimen saisi.

BRAND. Niin, noita kyllä tarvitaan; on *yksi* tärkeämpi vaan.

VOUTI. Te tarkoittatte hourulaa? Sen myönnänkin, se huomattaa. Ma myöskin ensin mietin sitä, vaan muiden kanssa tuumittua ei miellytä se tuuma mua; noin suureen tarkoitukseen, mitä me siihen sitten uhrattais? Näät moinen laitos paljo maksaa, sen kunta tuskin teettää jaksaa, jos siellä sille suojan sois, ken hourulahan kypsä ois. Vaan tarkatkaamme myöskin aikaa, ei ole työstä muuten taikaa; — se rientää jättiaskelin; mi kelpaa nyt, se olla vois jo vuoden jälkeen ahtahin. Te näätte, kuinka kansa varttuu ja kuinka kansan tarpeet karttuu, kuin sadun jättikengin vaan nyt kaikki tahkoo neroaan, mit' olkoonkin se laatujaan. Se oisi kallis leikki meille, jos mieli sijaa laittaa heille ja vaimolleen ja perheellensä ja, kuka tietää, itsellensä. Siis parhainta se varmaan ois, sen hampaan jos me lyömme pois!

BRAND. Ja raivohullu jos on ken, voi juhlasaliin viedä sen.

VOUTI (mielissään). Niin, salihan on usein vapaa! Noin naulan päähän harvoin tapaa! Jos toden teemme tuumastamme, on meillä siis myös hourulamme, on kaikki yhden katon alla ja talo yhteisnimen kantaa; näin kaikki kootaan puuhaamalla, mi kunnallemme värin antaa; on siinä koko kurjuutemme ja rikostulva roistojemme ja hullut, joita ainiansa on laiminlyönyt meillä kansa, — ja sitten he'elmät vapauden ja puheet, taistot vaalien; On huone, jossa riidellään, jos milloin ollaan erimieltä, on sali, jossa yhdytään, kun harjoitellaan juhlakieltä. Jos puuha vain nyt onnistaa, niin vuorten poika kaikki saa, mi suinkin kuuluu kohtuuteen ja elämänsä oikeuteen. Ei ole kunta rikkahin; vaan uuden talon harjaviiri kun nostetaan, niin sanoisin mä sentään mielin tyytyvin: on järjestetty hyvin piiri!

BRAND.

Vaan varat —?

VOUTI. Siinä onkin pulma niin muulloin kuin myös tässäkin; ei olla kernaat uhrihin, ja jos te kiellon mulle suotte, niin pettymys on sangen julma. Vaan taas jos avun mulle tuotte ja sanan voimin kannatatte, niin tuumani te toteutatte; ja vouti hyväntyönne kostaa.

BRAND.

Siis tarkoitus on minut ostaa?

VOUTI. Ei, toisen nimen antaisin mä tuumalleni, — vallan pois se juopa saatava jo ois, mi ollut viime aikoihin on haitaks puolin molemmin.

BRAND.

Te ajan huonon valitsitte. —

VOUTI. Niin, niin, mä tiedän, suru suuri on teitä kohdannunna juuri; mut uljas kestää niinkuin muuri; ja tarpeen itse huomautitte. —

BRAND. Niin murheessa kuin riemussani mä tiedän aina toimintani, vaan tähän jyrkkään kieltohon syy tällä kertaa toinen on.

VOUTI.

Ja syy —?

BRAND.

Ma itse rakennan.

VOUTI.

Häh! multa viette aatteen?

BRAND.

En vie.

(Viittaa ulos akkunasta.)

Tuon näätte huonehen —?

VOUTI.

Tuon?

BRAND.

Niin.

VOUTI.

Tuon suuren navetan?

Se onhan läävä pappilan!

BRAND.

Ei se; — tuo pieni rakennus!

VOUTI.

Häh? Kirkko!

BRAND. Sitä tarkoitan; se suurentaa on aikomus.

VOUTI. Se, lempo soi, jää tekemättä! se jää kuin jääkin repimättä; — näin turhaan raukeis tuuma mun! Te ymmärrätte, otaksun, se mulle tuottais tappion. Kaks yhtä-aikaa liikaa on, — mä pyydän, väistykkää te nyt —!

BRAND.

Ma viel' en koskaan väistynyt.

VOUTI. Nyt teidän täytyy! Voittehan te teettää minun vankilan ja vaivaiskodin, hourulan, — niin kansa kirkon unhottais. Miks juuri nyt se rakettais? Kuin on se tänään ahtaaks käynnä, jok' ennen riitti kaikille?

BRAND.

Niin, niin, vaan *nyt* on ahdas se.

VOUTI.

Ma koskaan sit' en nähnyt täynnä!

BRAND. Jos siellä yksin joku ois, hän hartauteen ei päästä vois.

VOUTI (ravistaen päätänsä). Hän silloin selvään todistaa, ett' tarvittaisiin hourulaa. (Muuttaen äänensä.) Te kirkko rauhaan jättäkää; näät perinnöks sen nimittää voi muinaisilta ajoiltamme. Se onkin muinaismuistojamme; sit' ei saa oikku hävittää! Jos tuumani nyt tuhotaan, kuin Feeniks-lintu tuhastaan ma nousen kansan suosioon. Näin tahdon sitä puollustaa: on muistomerkki meillä, johon ei kenkään käsin käydä saa! Tääll' oli linna jumalain, — kai aikaan Beele kuninkaan; niin työllä miesten uskovain jo vihdoin kirkko laitetaan. Niin koruton se on ja pyhä vanhassa muinaispuvussansa; se myrskyt kesti, kestää yhä —

BRAND. Mut jäännöksenkin loistoansa jo ammoin peittää varmaan hauta; ja lahonnut on viime lauta.

VOUTI. Niin, niin! Se ikää todistaa, kun loputkin jo kätkee maa; vaan vielä vaarin päivinä yks reikä nähtiin seinässä!

BRAND.
Ohoh?

VOUTI.
Kuin ammeen pohja suuri!

BRAND.
Ja seinä itse?

VOUTI. Kummaa juuri on se, ett' oli seinä pois! Siks suoraan sanon: mahdoton on käsin käydä kirkkohon; se häpeätä meille tois ja raakalaisen työtä ois! Ja varat, — mistä saataisiin? Vai meillä ehkä uhrattais ja tuhansittain tuhlattais kai töihin ennaaikaisiin, kun pienin korjaus kyllin on tuo laittaa siihen kuntohon, se että *meidän* päivät kestää? Sen tuhlauksen kunta estää; ja voitto sentään minun on.

BRAND. En Jumalaani varten vaan yht' äyriä mä anokkaan. Ma itse tahdon rakentaa; peruni viime ropohon mä käytän tähän kirkkohon. No, vouti, nyt te sanokaa, ken taitaa mua vastustaa?

VOUTI (lyö kätensä yhteen). Mä oon kuin puusta pudonnut! En kaupungeista moista kuullut; ja täällä, missä ainiansa on rahanahnas ollut kansa, te kultatulvan aukaisette ja häikäisette, sokaisette? Ken oisi tuota koskaan luullut ja uhrausta uskonut?

BRAND. Jo ammoin päätin näin mä käyttää mun perinnön —

VOUTI. Niin, siltä näyttää kuin juorut totta tienneet oisi; se minust' oli hassutusta. Ken meistä kaikki antaa voisi, jos hyötyä ei uhri toisi? Vaan se on teidän asianne; — nyt seuraan taas mä lippuanne. On teillä vauhdin vaikutusta, mä asteittaisin eistyn, toimin. Brand, tehdään kirkko yhteisvoimin!

BRAND.
Te luopuisitte tuumastanne?

VOUTI. Sen tietää Herra, että teen! Mä muuten hullu olisin. Kehenkä yhtyy joukotkin, kun toinen syöttää, juottaa heitä ja toinen lypsää viimeiseen? Mä, lempo soikoon, seuraan teitä! Nyt tunnen, että innostun, te saitte vauhtiin myöskin mun; ja kumma onni tuonut lie mun tänään tänne pappilaan; tää saa mun melkein uskomaan, ett' toinen toistaan eespäin vie; *mun aate teidän* tuuman loi, sen näyttää, luulen, kyllä voi. Siis täytän omaa aatetta, kun rakennamme kirkkoa!

BRAND. Vaan vanhaa muinaismuistoamme me emme silloin säästää voi!

VOUTI (katsoo ulos). Sit' oikein jos me tarkastamme, kun kuuhut lunta hopeoi, niin on se ruma rottelo.

BRAND.
Vaan vouti —!

VOUTI. Vanha on se jo! Mut onpas ihme, kumma vain, kuin nyt mä silmät auki sain; kas, kallellaan on kirkon laiva, sen korjaus oisi turha vaiva. Ja miss' on tyyli rakennuksen, jos tekee kauneustarkastuksen? Ja onkos kaariholvi tuokin? Se on kuin kaari käyrän luokin, niin tuomitseisi varmaankin, ken oikein tuntee ammatin. Ja katon sammalpeittehet ei liene Beelen aikuiset! Voi muinaisinto liikaan viedä; ma sanon sen, ken sit' ei tiedä; tuo laho lemmon rottelo, se joutaa kyllä hautaan jo!

BRAND. Jos kunta toisen mielen saisi, ja repimistä vastustaisi?

VOUTI. Niin revin silloin yksin sen. Nyt aikaan joulujuhlien mä kaikki puuhaan, järjestän ja tuumat tyyten kärjestän. Mä liehun, kuvaan asiat; niin, niin, — he voudin tuntevat Ja niin jos kunta tuhma ois, ett' avun multa kieltää vois, ma omin kynsin revin sen, tuon lupaan teille vannoen. Ja jos ei muusta apu lie, niin koko perheen auttaen sen täytyy maahan, hitto vie!

BRAND. On toinen ääni kellossanne kuin äsken tänne tultuanne.

VOUTI. Oloja myöten myöntyväisyys on suopeuden itsenäisyys; jos luottaa runoniekkaan saa, se miestä aina kaunistaa, kun aattehensa kauvas entää, kun — toisin sanoin — aate lentää! Ja nyt — (ottaa lakkinsa) — luo roistojoukon taas.

BRAND.

Luo minkä?

VOUTI. Tänään, arvelkaas, ma melkein ilman apulaista sain kiinni kuusi mustalaista; löin köysiin kaikki luona rajan ja hankin heille vierasmajan; vaan sieltä kuinka, hiisi vie, jo pakoon muudan päässyt lie.

BRAND.

Juur' rauhaa joulun kellot soi.

VOUTI. Vaan lempokos ne tänne toi? Mut sentään, onhan totta se, ne kuuluu melkein kunnalle (hymyillen) ja *teille* myös! — On ongelma, te voitteko sen ratkaista: On ihmisiä, jotka loi se maailmaan, ken elon soi, he elää sentään siksi vuoksi, ett' toista verta heissä juoksi!

BRAND (ravistaen päätänsä). On sangen paljo ongelmoita, vaan selvittää ei voida noita.

VOUTI. On helppo sentään arvoitus: kai tuttu teille kertomus on poikasesta kerjurin, ken pohjoisesta saapui tänne, ja tiedoissansa kuvatus hän voitti monet papitkin; hän kosi sitten äitiänne. —

BRAND.

Ja sitten?

VOUTI. Tyttö rikas, nuori maantielle uskalikon suori, kuin luonnollista olikin. Mit' teki poika kerjurin? Hän murhetaakkaa kauvan kantoi, vaan vihdoin sentään kihlat antoi hän tyttärelle mustalaisen; — ja huostaan joukon kulkevaisen hän kuollen jätti lasta monta, niin laihaa, kurjaa, onnetonta. Niin, yksi näistä ruojista on vielä kunnan hoidossa ja muistuttaapi isästänsä!

BRAND.

Ken on hän —?

VOUTI.

Gerd on nimeltän

BRAND (hillitysti).

Vai niin!

VOUTI (iloisesti). Häh? Hauska ongelma! Kai hänet maailmahan loi se, joka hälle elon soi; mut sentään siksi sai hän tänne, kun lempi isä äitiänne.

BRAND. Vaan ehkä keino joku oisi, mitenkä auttaa heitä voisi?

VOUTI. Niin, auttaa? auttaa vankilaan, tuo vitsaus koko synnyinmaan! Ken heitä tahtoo pelastaa, se peijaa itse saatanaa, näät tähän joutuis konkurssiin, jos osuus hältä vietäisiin.

BRAND. Te köyhäntalon arvelitte tok' ensin kuntaan rakentaa?

VOUTI. Se ehdotus jo aikaa sitte mun täytyi tässä peruuttaa.

BRAND.

Jos sentään —; kaunista se ois.

VOUTI (hymyillen). On toinen ääni kellossanne kuin äsken siitä puhuisanne. (Taputtaa häntä olkapäälle.) Mi kuollakseen, se kuolkoon pois! Mies käyköön tietä viitottua. Nyt hyvin voikaa! Toiset mua kai vartovat jo levotonna; mun kiinni täytyy saada konna! Siis näkemiin ja hauskaa juhlaa! Vain narri aikaa turhaan tuhlaa!

(Poistuu.)

BRAND (mietteisen äänettömyyden jälkeen). Ken tässä kaiken sovittaa? Täss' sadat langat kohtalon niin sotkusvyyhteen tullut on, — ja syyt ja syiden hedelmät niin toisiansa saastuttaa, ett' tarkatkaan ei näkijät voi nähdä väärää, oikeaa. (Menee akkunan luo ja katselee kauvan ulos.) Sä syytön lammis, lapsirukka, mun äidin vuoks' sun peri hukka; sun raukan kieltäs Herra käytti, kun korkeudestaan tietä näytti ja arpaa heittää käskei mun; — sait, sielu raukka, elos niin, kun äiti astui eksyksiin. Näin Herra synnin töitä käyttää, kun tahtoo vanhurskautta täyttää ja tasapainoon päästäkseen hän etsii polveen kolmanteen. (Peräytyy kauhulla akkunasta.) Lain Herra meidän yllä on! Ja maali: tasapainohon! Niin, uhraavaisuus on se kehto, jok' onpi nousemisen ehto. Mut aika sanan valheeks saa, sit' oma tieto kauhistaa. (Astelee kotvan edestakaisin huoneessa.) Niin, rukous! rukous? — Moinen sana käy huulten yli liukkahana ja sillä kerskaella voi. Se joukon armon huudahdus on Hälle, kuin on arvoitus, ja kerjäys turviin Kristuksen ja kädet nostaa taivaallen, kun sielu hukkuu, eperoi. Haha, jos riittäisikin tuo, ma voisin myöskin kolkuttaa, kuin muut, sen Herran portin luo, mi tuomarina kauhistaa. (Seisahtuu ja miettii.) Ja sentään — tuskan ahdistaisissa ja suuren murheen kauhistaisissa, kun lapsi nukkui kuolemaan,

kun äidin suuteloistakaan ei hymy nouse poskilleen; — niin silloin —? *mitä* silloin teen? Niin, mistä syntyi hurmaus ja sulolaulun virtaus, mi läpi sielun kaikui, soi ja vapautta rintaan toi? Ma rukoilinko? Lohdun sain? Puhuinko kanssa Jumalain? Ja kuuliko Hän rukoustain, kun itkin täällä surussain? — En tiedä. Taas on mulla yö, on kaikki, kaikki telkehessä, — ei tuika taivaan tähtivyö — — mut Agnes näkee pimeydessä —! (Huutaa ahdistuksissaan.) Jos, Agnes, voit, niin valo suo!

(AGNES avaa oven ja astuu sisään sytytettyjen kynttiläin kanssa; kirkas valo täyttää huoneen.)

BRAND.
Oi!

AGNES.
Katseen jouluvaloon luo?

BRAND (hiljaa).
Niin, joulu!

AGNES (asettaa kynttilät pöydälle).
Tunsit ikävää?

BRAND.
En, en!

AGNES. Kuin sua kylmentää; sä palellut —

BRAND (voimakkaasti).
En!

AGNES (hymyten).
Kuin ylpeä!
Et tahdo pyytää lämpöä.

(Panee puita uuniin.)

BRAND (astelee edes takaisin).
En *tahdo*!

AGNES (hiljaa itsekseen huonetta järjestellessään). Tähän kynttilä! Näin silloin sormin pienoisin hän kurkotteli liekkiin. Hän oli terve, iloinen ja tuoliltansa liukuen hän kysyi multa, oliko tuo valo taivaan aurinko. (Muuttaa hiukan kynttiläjalkaa.) Nyt valo sinne lankeaa, miss' ainoiseni uinahtaa. Nyt läpi ruudun lasin hän voi sieltä nähdä kynttilän ja joulutuvan loistossaan hän näkee myöskin suorastaan. — Mut ruuturukka kyyneilee; — vaan varros, nyt se hymyilee. —

(Kuivaa ikkunanruudut.)

BRAND (on seurannut häntä silmillään ja sanoo hiljaa).
Oi milloin tyyntyy vihdoinkin
tuo murheen meri myrskyisin!
Sen täytyy rauhaan.

AGNES (itseksensä). Nyt se loistaa! Se melkein kylmän ruudun poistaa ja koko huoneen suurentaa; ja on kuin kylmä routamaa nyt sänkyholviks muuttuis vain, miss' armas nukkuis uinahtain.

BRAND.
Mit' teet sä, Agnes?

AGNES.
Tiedä en.

BRAND (läheemmäksi tullen).
Miks syrjään työnsit uutimen?

AGNES.
Oi, unta vain; jo heräsin.

BRAND.
On vaaralliset unetkin.
Se laske taas!

AGNES (rukoilevasti).
Brand!

BRAND.
Täydelleen!

AGNES.
Ei kovuus kuulu oikeuteen!

BRAND.
Se laske, laske!

AGNES (laskee uutimet). On tehty se. Ei siitä Luoja loukkaane, jos hetken pienen unelmoin ja lohdun lähtehestä join. —

BRAND. Ei suinkaan! Lauha tuomari hän on; ei siitä suuttuisi, jos joskus epäjumalaakin sun Herran palvelukseen saakin.

AGNES (purskahtaa itkemään).
Kuin kauvas ultuu vaatimus?
Mun siivet valtaa raukeus.

BRAND. Ma sanoin: turhan uhrin toi, ken *kaikkia* ei antanut.

AGNES.
Ma *annoin kaikki*; muut' en voi!

BRAND (ravistaen päätänsä).
Et; *kaikkia* et antanut.

AGNES (hymyilee).
No, vaadi! Köyhä uljas on!

BRAND.
Siis —!

AGNES.
Ota, mitä löytänet.

BRAND. On sulla muistot, murehet, — on synnin kaiho tarpeeton. —

AGNES (epätoivoissaan). Niin, juuret syömmen piinatun ne raasta, raasta!

BRAND. Kuiluhun on viskattuna uhris sun, jos sulla siitä kaiho on!

AGNES (väristen).
On jyrkkä, ahdas Herras tie!

BRAND.
Se yksin *tahdon* maaliin vie.

AGNES.
Vaan *armon* —?

BRAND (torjuvasti).
Kivist' tehty ois.

AGNES (tuijottaa eteensä ja lausun liikutettuna). Nyt kuiluks sana aukeaa mit' ennen koskaan oivaltaa en voinut.

BRAND.
Lausu sana pois!

AGNES.
Jehovan nähnyt kuolon saa!

BRAND (lyö kätensä hänen ympärilleen ja painaa häntä rintaansa vastaan).

Oi, ällös katso, armahain!
Sä silmäs sulje —!

AGNES.

Suotko?

BRAND (päästää hänet irti).

En.

AGNES.

Sä kärsit.

BRAND.

Sua lemmin vain.

AGNES.

On lempes kova.

BRAND.

Lioiten?

AGNES.

Ma seuraan, kunne tiesi vie.

BRAND. En ilman tarkoitusta lie sun leikkiäs ma katkaissut, — sua vuoksi puolinaisuuden en uhrin töillä rangaissut? Voi silloin meitä; liian suuri ol' uhri, jonka teit sä juuri. Mä vaadin vaimon *kokonaan* — sen voin ma — varten kutsuaan.

AGNES.

Se tee; vaan pysy luona mun.

BRAND. Ma kaipaen rauhan hiljaisuutta, kun kirkkoa ma mietin uutta.

AGNES.

Mun kirkon kaatoi templi sun.

BRAND. Jos siinä epäjumalaasi sä palvelit, niin hyvä vaan, jos kirkkos uusi templi kaasi. (Syleilee häntä kuin peljäten.) Nyt rauha sulle — kautta *sinun* myös mulle, sille, mik' on minun.

(Astuu sivuovelle päin.)

AGNES.

Brand, tokko hiukan, hiukan saan

ma vetää syrjään uutimet?

Noin vallan pienen hiukan?

BRAND (ovelle).

Et.

(Menee kammariinsa.)

AGNES. Kaikki, kaikki teljettynä! Unhoituskin kiellettynä! Tuomittu on huokaus täällä, taivas haut' on salpa päällä. Ulos täältä täytyy mun, tänne kuolen, tukehdu! Ulos? Minne? Taivahalta silmät katso ankarat! Minne saisin niiden alta sielun tunteet, muistelmät? Ulos jos ois tahtokin, minne raukka pääsisin? Tyhjiys aina kammottaisi, yksinäisyys kauhistaisi! (Kuuntelee Brandin kammarin ovella.) Nyt hän lukee äänellensä; kuule ei mun vaikerrusta. En saa mistään lohdutusta! Luojalla on kylläksensä kuulla virttä onnellisten, varallisten, lapsellisten, kuulla virttä kiitoksen, nähdä leikit lapsien. Joulunahan iloitaan sekä Herraa palvellaan. Ei Hän katso äitirukkaan, joka yksin itkee hukkaan. (Lähestyy varovasti ikkunaa.) Aukaisenko verhot nää, että loimo läikähtää tuonne yöhön, karkottain kauhut pikku Alfiltain? — Ei, se turha vain on taika, siellä ei hän olekkaan! Jouluhan on lasten aika; hän saa tulla tänne vain; ehkä on hän ulkoisalla, äidin akkunoiden alla, seisoo siellä sinihuulin. — Lapsen itkuako kuulin? Alf, en tiedä neuvoa! Isäs itse telkesi; — Alf, en voi ma aukaista Hiljaa, armas lapseni, ettet häntä vihoita. Lennä jälleen taivaasen, siellä sull' on valoisaa luona lasten leikkien. Itkuas et näyttää saa, — ellös kerro, taattosi että oven telkesi, kun sä sille koputit. Lapset eivät oivalla meidän suurten toimia. Isäs istui huokaeli — niin jos siellä kertoisit — *hän* se sulle solmieli sievän jouluseppeleen. Voitko, lapsi, nähdä sen? (Kuuntelee, herää unelmistaan ja pudistaa päätänsä.) Unta, unta! Äidin lasta en ma kohta nähdä saa; kiirastulten kautta vasta väliseinä laukeaa, holvit, telkeet murtuvat, vinkuu tyrmän saranat, lukko suuri aukeaa! Paljon, paljon tarvitaan ennen kuin me kohdataan. Minä hiljaa ahkeroin, vaatimusta täyttää koin, tahdon voimaa näytin yhä. Mutta tänään onkin pyhä. Kuink' on toinen joulutää —! Sentään voin sen pyhittää; Etsin kalliit tavarain, joiden äärettömän hinnan, onnen ainoon äidinrinnan, tietää äidin sielu vain.

(Polvistuu pienen kaapin eteen, avaa laatikon ja ottaa sieltä esille joukon esineitä. Samassa raottaa BRAND ovea aikoen puhutella häntä, vaan huomattessaan, mitä Agnes puuhailee, seisautuu hän äänetönnä ovelle, Agnes ei häntä huomaa.)

BRAND (hiljaa). Aina samat unelmat, samat kuolon muistelmat.

AGNES. Täss' on harso, tässä lakki, — kun hän nautti kastehesta yllään oli tämä takki — (Pitää sitä korkealla, katselee sitä ja hymyilee.) Kuinka herttas, Herra Jesta! Sieväpä hän olikin, kun hän istui tuoliin kirkossamme; kolttu tässä, ensi kerran elämässä ulkoisalla oli yllä. Silloin riitti tämä kyllä, — mutta ahtaaks koitui se —, voin sen panna sivulle. — Sukat, vanttuut pienoiset, uusi lakki silkkinen; muistan, milloin sai hän sen, kun näät alkoi pakkaset. Vieläkös mä tätä jatkan? Täss' on puku pitkän matkan; näihin vöihin pehmoisiin, matkalleen hän käärittiin; näistä silloin luopuissani, luulin saavan kuolemani.

BRAND (vääntelelee käsiänsä tuskissaan). Sen hävittää, oi, kuinka voi, hän mitä tuossa jumalo! Sen toinen tehköön, kautta Herran, jos oikeus sen vaatii kerran.

AGNES. Siin' on tahrat vielä nyt; oisinko ma itkenyt? Kyynelhelmin kirjaeltu, tuskan kanssa kaunisteltu, on se mulle kallis, pyhä! Lapsi tässä pukimessa oli uhrinkastehehessa! Kuinka rikas oon ma yhä!

(Koputetaan kovasti ulko-ovelle; AGNES kääntyy parkaisten ja näkee samassa BRANDin. Ovi temmataa auki ja sisään astuu repaleinen NAINEN, lapsi käsivarrellaan.)

NAINEN (huomaa lapsenvaatteet ja huudahtaa Agnekselle):
Anna mulle rikkaudestas!

AGNES.
Rikkaamp' olet kurjuudessa!

NAINEN. Olet vallan niinkuin muut, sanarikkaat suurisuut!

BRAND (lähestyy).
Mitä tahdot, ilmaise!

NAINEN. Pappia en etsine! Ennen lähden ulkoisalle kuin ma taivun saarnas alle; ennen riennän pakohon, etsin kovan kallion, jolle kuolla lupa on, kuin Ma kuulen rangaistusta hältä, joka pirun keksi. Mitä voin mä, miesi musta, että jouduin tämmöiseksi?

BRAND (hiljaa). Naisen ääni, kasvot nää lailla aaveen peljättää!

AGNES. Nyt on kylmä jouluyö, — lämmittele rauhassa! Jos on nälkä lapsella, syötä häntä, itse syö!

NAINEN. Mustalainen täällä' ei saa lämmön luona istahtaa. Meillä on maantiet laveat, ahot, metsät, kukkulat; matka eessä ain' on meillä, talot, tuvat taas on teillä. Pois mun täytyy salamana, oon kuin koirain ajamana! Vouti näät veis vankilaan, jos mun kiinni saisi vaan.

BRAND.
Ollos rauhassa sä täällä.

NAINEN. Kun on muka katto päällä? Varmempi on talviyö, rautoihin ei meitä lyö. Vaaterievun kumminkin lapsen suojaks tahtoisin! Vanhin veli näät se konna, riisti rievun lapseltain yöllä niinkuin varas vain. Nyt on raukka alastonna, — tuulen tuoma lumiräntä pieksää vallan ihoon häntä.

BRAND. Vaimo hurja, lapses jätä, säästä raukan elämätä; — pelastustaan ellös estä; orjan leiman pois voi pestä.

NAINEN. Tuohan kaunihilta soi! Sitä vain ei tehdä voi, enkä sallis tehtävän. Rutto teihin! — Missä luulet meidän lapsen syntyvän? Ojan luona, jossa kuulet juomalaulut kulkijain. Risti tehtiin kekäleellä, kaste suotiin virran veellä, pullon suusta virvoitus; — synnyttäisissä loilotus kuului miesten noituvain. — Kuka noitui sadattain? lapsen isä — isät myös!

BRAND.
Agnes!

AGNES.
Niin.

BRAND.
Sä tiedät työs?

AGNES (säikähtäen).
Hälle, Brand? En milloinkaan!

NAINEN. Kaikki antakaatte vaan! Olkoon vanhaa taikka uutta; kaikki kylmään tarvitaan peittämähän alastuutta. Kohta kuolee raukka kyllä, mutta ehken vaatteet yllä!

BRAND (Agnekselle).
Nyt on aika uhri täyttää!

NAINEN. Sull' on kyllin, niinkuin näyttää; etkö antaa noita vois, kuolinkääreiksi ne ois?

BRAND. Eikö vaimon vaikerrus soi kuin Herran viittaus?

NAINEN.
Antakaa!

AGNES.
Se rikos oisi!
Alfin muistoon tahrn toisi.

BRAND. Turhaan sai hän tuonelaan, uhrin tie jos katkaistaan.

AGNES (murtuneena). Teen kuin käsket. Sydämmeni tallean alle jalkojeni. Vaimo, tullos ottamahan, minä suostuu jakamahan. —

NAINEN.
Anna!

BRAND.
Agnes? jakamaan?

AGNES (hurjalla voimalla). Ennen käyn ma kuolemaan kuin ma *kaikki* annan pois! Askel askeleelta lien antanut ma sulle tien! Enempää en voi, en saa! *Puolet* riittää lapsellesi!

BRAND. Puoletkohan riitti silloin, kuu ne ostit omallesi?

AGNES (antaen). Ota, vaimo, lakki soma, jota käytti lapsi oma. Täss' on kolttu pienoisen, se on hyvä talvi-illoin; täss' on myssy silkinen, niin ei pysty pakkanen; ota muistot viimeiseni. —

BRAND.
Agnes, *kaikki* annoit kai?

AGNES (antaa taas). Täss' on myssy, jossa hän uhrikastehensa sai!

NAINEN. Näiden luulen riittävän; kaappi myös jo tyhjä on. Kun nyt pääsis pakohon! Rappusilla puen raukan; sitten pakoon eestä haukan!

(Poistuu.)

AGNES (taistelee sisällisesti; vihdoin kysyy hän). Voiko taivaan Jumala multa vielä vaatia?

BRAND. Annoitko sa *vapahasti* aina viime riepuun asti?

AGNES. *En.*

BRAND.
On turha uhris tää.
Herra vaatii enempää.

(Aikoo mennä.)

AGNES (on vaiti, kunnes Brand on tullut ovelle; silloin hän huudahtaa).
Brand!

BRAND.
No nyt?

AGNES. Ma valhettelin äsken, kun ma lahjoittelin. Et sä tiedä, aavista, etten suonut *kaikkea*.

BRAND.
Kuinka?

AGNES (ottaa kokoonlasketun lapsenpaidan rinnoiltansa.) *Tää* on tallella!

BRAND.

Paita?

AGNES. Niin, sen itkullani kostutin, ja sitten oon kantanut sen rinnoillani!

BRAND.

Herras sua suojatsoon!

(Aikoo mennä.)

AGNES.

Kuule!

BRAND.

Mitä?

AGNES.

Arvaathan!

(Tarjoaa hänelle paitaa.)

BRAND (lähestyy ja kysyy ennenkuin ottaa sen vastaan). *Vapahasti?*

AGNES.

Vapahasti!

BRAND. Vaimon nään mä istuvan rappusilla; annahan!

(Menee ulos.)

AGNES. Viety viime vyöhön asti, — mitkä sitoi multahan!

(Seisoo hetken hievahtamatta ja äänetönnä; vähitellen muuttuu ilme hänen kasvoissaan säteileväksi riemuksi, BRAND palaa; Agnes rientää riemuiten häntä vastaan, heittäytyy hänen kaulaansa ja huudahtaa:)

Brand, ma olen vapaa nyt!

BRAND.

Agnes!

AGNES. Yö on häipynyt! Kaikki kauhut karmivaiset, kaikki rinnan painajaiset kuilun pohjaan heitetty! Tahto vihdoin taiston voitti! Kaikki usvat kauvas haihtui, valkeudeksi pimeys vaihtui; halki yön ja kuoleman aamunkoi jo armas koitti! Kirkkomaa, tuo kammon sana, nyt ei kaiu kamalana, sydämmeen ei haavaa saa; — nyt voin riemuin huudahtaa: lapsi löys jo taivahan!

BRAND,

Nyt sä olet saanut voiton.

AGNES. Saanut kanssa riemusoiton voiton yli haudan, yön! Katso tuonne ylöspäin! Siellä Alfin leikkivän niinkuin aikaan elämän naurusuussa äsken näin! Jos ois sata suuta mulla ja jos vois ja uskaltais, niin en yhtä avajais käskein hänen tänne tulla. Kuinka suuren, viisaan työn täyttää Herra tässäkin! Kun ma Alfin uhrasin, nousi taivoon sielu mun; kuollakseen hän syntyikin; vaan ma kestin koittelun! — Kiitos, että johdit mua, johdit sielun taistelua! Näinhän kuinka kärsit sa; *nyt* oot *itse* vaalissa: sulta näät nyt kysytään: *kaikki* tai *ei mitäkään!*

BRAND. Puhees arvoitusta on; — loppui tuskat taistelun!

AGNES.

Ootko voinut unhottaa:

Jehoovan nähnyt kuolon saa!

BRAND (väistyy taaksepäin). Voi sun ennustusta, voi! — Ei! ja tuhat kertaa ei! Herra voimaa mulle soi, jos sen sulta tuskat vei! Menköön *kaikki* voitot multa, menköön palkka taistelulta, sua antaa en mä voi!

AGNES. Nyt on aika; valikoi! Rinnan tuli sammuta, sulje kaikki jouluaatteet; anna jälleen Alfin vaatteet; — vaimo istuu ulkona; — palata mun jälleen suo noihin päiviin sokeoihin, kaikki sielun silmiin luo, laske synnin onkeloihin, — Herra sulle vallan soi, sulle en ma mitään voi; riko siivet sieluni, jalat

maahan kahlehti, vedä jälleen kuiluhun, josta juuri nostit mun, — salli elää, niinkuin elin, kun ma yössä hoipertelin! Sen jos uskallat sa vaan, olen vaimos ennallaan; — nyt on aika; valikoi!

BRAND. Sit' en Herran tähden voi! Mutta murheen poistaa koi, kun vain hetken kestät sä, *yks* on valkeus, elämä!

AGNES. Tänne sua kahlitsee kutsun uhrinkastehet, *täällä* sua tarvitsee heikot sielut tuhannet, — jotka uskoi Herra sulle viedä tielle viitatulle! Nyt on aika, valikoi!

BRAND.
Valikoida en ma voi.

AGNES (heittäytyy hänen kaulaansa). Kiitos tästä, kaikesta, kiitos heikon hoidosta! Pilvet raskaat painaa mua, valvomaan ma pyydän sua.

BRAND.
Sa jo päätit päivätyön.

AGNES.
Niin, ja syttyi valo yön.
Voitto multa voimat vei,
enempäänsä kestä ei;
Herra kuitenkin on lauha!
Hyvää yötä!

BRAND.
Sulle rauha!

AGNES.
Kiitos sulle *kaikesta*.
Nyt ma tahdon nukkua.

(Menee.)

BRAND (painaa kätensä rintaansa vasten). Sielu, luota uskohon! *Kaiken* hukka voitto on. Ikuisesti omistaa yksin sen, min kadottaa!

VIIDES NÄYTÖS.

(Puolitoista vuotta myöhemmin. Uusi kirkko kohoaa valmiina vihkimisjuhlaa varten koristettuna. Joki virtaa vallan kirkon ohitse. On varhainen usvainen aamu.)

LUKKARI ripustelee seppeleitä kirkon edustalle; vähän myöhemmin tulee koulumestari.

KOULUMESTARI.
Kas, työssä jo!

LUKKARI. Niin, kiire on ja apu tarpeen! Köynnökset mun pitäis saada tankohon.

KOULUMESTARI. Näin jotain luona pappilan, mi päättyi kaari-aukkohon!

LUKKARI.
Niin, niin.

KOULUMESTARI.
Se mitä tarkoittaa?

LUKKARI. Se näät on portti kunnian, min yllä nimi-kirjaimet tään pastorimme ruskoittaa.

KOULUMESTARI.
Jaa, tänään täällä juhliteraan!
Jo kansaa tulee tulvanaan
ja vuonon valkopurjeet täyttää.

LUKKARI. Nyt ollaan valppaat, kuten näyttää; vaan vainaan aikaan seurakunta ei täällä koskaan

riidellyt, näät kaikki nukkui sikiunta ja sit' ei kenkään estänyt; ken tietää, kuink' on parempi?

KOULUMESTARI. *Elämä*, vilkkaus, lukkari!

LUKKARI. Niin kai; mut mistä tulleeekaan, kun *meit'* ei vilkkaus riivaa vaan?

KOULUMESTARI. Kun nukkui muut, me valvottiin; kun heräs he, me nukuttiin, — ei kunta enää huoli meistä.

LUKKARI.

On vilkkaus sentään hyvä teistä?

KOULUMESTARI. Niin rovastikin arvelee; ma olen myöskin samaa mieltä, — jos eroitusta vain ei tee, vaan puhuu suuren rahvaan kieltä. Mut *meille* laki toinen on kuin yhteiselle rahvahalle; näät virkamiehet valtion he eivät katso kuoren alle. Mut kirkkokuri, tieteetkin, ne kuuluu meidän toimihin, ja kiihkoilua, Herra ties, ei siedä koskaan virkamies.

LUKKARI.

Vaan pappihan se kiihottaa.

KOULUMESTARI. Sehän se juuri harmittaa. Ja piispa myös on harmissaan, sen tiedän, uskokaa se pois; jos rahvaalta hän tohtis vaan, Brand eropassin saanut ois. Mut Brand on viisas vainulleen, hän tietää pulman piispalleen. Hän kirkon uuden rakentaa ja sillä piispan masentaa. *Mit'* tehdään täällä yleistöitä, on sama, kunhan tehdään vaan; me virkamiehet laatujaan näät ollaan kaikki "tekijöitä".

LUKKARI. Te ootte jäsen eduskunnan, siis tunnette te kansan, maan; mut muudan, joka läpi kunnan juur' äsken kulki matkallaan ja kansan näki toimessaan, hän lausui: vanhat nukkujat on heränneet ja — lupaavat.

KOULUMESTARI. Niin, lupaava on kansa tää, ja luvata se ymmärtää, — myös nousut on se; joka nulkki on kohta lupauksen tulkki.

LUKKARI. Yht' olen kauvan tuuminut; nyt sanokaapas, oppinut, — tuo kansanlupaus mitä on?

KOULUMESTARI. Jaa, kansan lupaus, lukkari, on tyystin tietää mahdoton; vaan se on jotain, jonka luo yks' suuri aate kaikki tuo; tää aate silloin vasta voittaa, kun kansan *vastaisuuskin* koittaa.

LUKKARI. No, kiitos, koulumestari; tuon ymmärrän; jos vielä yhden vain saisin selväks sotkusvyhden.

KOULUMESTARI.

Se ois?

LUKKARI. On mulle pulma uus: näät *milloin* koittaa vastaisuus?

KOULUMESTARI.

Ei koskaan!

LUKKARI.

Häh?

KOULUMESTARI. Ei koskaan koita; se onkin luonnon ongelmoita; näät kun se saapuu, niin se haihtuu ja *nykyisyydeks* silloin vaihtuu.

LUKKARI.

Niin aivan; muut' ei väittää voisi,
ja siitä turha riita oisi.
Siis milloin täytyy lupaus täyttää?

KOULUMESTARI. Sen juuri äsken ehdin näyttää: on kaikellinen lupaus vain vastaisuuden sopimus.

LUKKARI.

Mut milloin saapuu vastaisuus?

KOULUMESTARI (hiljaa). Kas siinä lukkar'! (Kovaa.) Taasko uus? mun täytyy antaa vastaus? Jos yrittää se tulla milloin, se muuttuu nykyisyydeks silloin.

LUKKARI.

Ahaa!

KOULUMESTARI. Näin alla lupausten voi moni nähdä petoksen, jos sit' ei niissä oisikaan; — voi siksi suoraan lausua: ken kuuteen osaa laskea, hän *valhettelee* luvatessaan, jos kuin ois rehti aikoessaan;

näät lupaus täyttää ain' on taakka ja jos ma turvaan logiikkaan, sen näytän mahdolluuteen saakka. Mut lupalintu lennä pois! Nyt sanok —!

LUKKARI.

Sss.

KOULUMESTARI.

Mitä?

LUKKARI.

Kuunnelkaas!

KOULUMESTARI.

On niinkuin jossain urut sois!

LUKKARI.

Se hän on.

KOULUMESTARI.

Pappiko se ois?

LUKKARI.

Niin.

KOULUMESTARI. Hän, jos siellä nyt jo lie, on varhain noussut, hitto vie!

LUKKARI. Tän-yönä tuskin ensinkään hän koskenut on sänkyään.

KOULUMESTARI.

Häh?

LUKKARI. Oikein ei lie papin laita. Hän kantaa jotain salavaivaa, mi yötä päivää häntä kaivaa siit' asti kun hän leskeks jäi; hän kyynelist' on kyllä saita, vaikk' oisi taivas pilvessäi; mut joskus amme, vettä täynnä, on hataraksi sentään käynnä — hän silloin soittaa murheissaan kuin itkis lasta, vaimoaan.

KOULUMESTARI.

Nyt on kuin heitä kaksi oisi. —

LUKKARI. Ja toinen kärsis, vaikeroisi, vaan toinen häntä lohduttais.

KOULUMESTARI.

Jos tunteitansa käyttää sais!

LUKKARI.

Niin, jos ei oisi virkamies!

KOULUMESTARI. Ja jos ei sääty rasittais, niin itkisinkin, kukaties!

LUKKARI. Jos kynän hiiteen kerran heittäis ja antais lemmon kirjaa käyttää!

KOULUMESTARI. Jos viisautensa joskus peittäis ja uskaltaisi tunteet näyttää!

LUKKARI.

Ei näe kenkään, — tuntekaamme!

KOULUMESTARI. Ken tunteillensa vallan antaa, se lähestyy jo rahvaan kantaa. Näät papin sanaan, se on mies, ken aina *yhtä* olla ties; ja kuinka ois, jos tahtois ken, hän virkamies ja ihminen? Ei, virka tunteen pellot routi, siit' esimerkki olkoon vouti.

LUKKARI.

Kuin siksi juuri hänet saamme?

KOULUMESTARI. On tuttu teille voudin talo, myös muistatte, kun tulipalo jo oli niellä arkiston. —

LUKKARI.

Se oli ilta, myrsky riehui. —

KOULUMESTARI. Vaan vouti miesten miesi on: hän myrskyn kanssa kilpaa liehui; mut häntä vainos piru itse, ja rouva huusi kyynelitse: "oi sielus, armas, pelasta ja vältä pirun kouria!" Kas silloin vastas vouti niin: "mun sielu joutaa helvettiin, kun apua vain siksi saisin, ett' arkistoni pelastaisin!" Kas siin' on vouti mieleltään ja tavoiltaan ja kieleltään; se siksi myöskin varmaa on, hän saapi kerran palkkion.

LUKKARI.

Ja missä?

KOULUMESTARI. Jossain, ties sen hiisi, lie voutienkin paratiisi!

LUKKARI.

Vaan kuulkaas!

KOULUMESTARI.

Mitä?

LUKKARI. Ajan enne on alla teidän sanojenne; tääll' aika kuohuu, oivallamme, näät vanhimpia tapojamme ei enää kenkään huoli noutaa.

KOULUMESTARI. Mut laho multaan aina joutaa, ja mätä terveen kasvattaa. Jos syöpä kansaa jäytää saa ja jos ei lääkkeit enää auta, on varmin keino silloin hauta. Niin, täällä kiehuu, kuohuu kyllä, sen huomaa ensi silmäilyllä. Kun vanha kirkko maahan kaatui, sen kanssa silloin kaikki maatui, mi oli vanhan elinjuuri ja suojas meitä niinkuin muuri.

LUKKARI. Niin, kansan valtas hiljaisuus. Pois, vanha, pois! se ensin huus, vaan huuto hiljaa vaimentui ja moni mietti, laimentui ja katui, katui, katui yhä, kun vihdoin totta tosiaan jo käytiin kirkon kaadantaan, se useist' oli melkein pyhä.

KOULUMESTARI. Mut rahvahasta tuhannet viel' liitti vanhaan sitehet, siks kunnes uuteen temppeliin uus Herran henki vihittiin; sen vuoksi kansa kauhisteli ja taivastellen toivoeli jo sitä päivää koittamaan, kun vanha lippu lasketaan, ja uusi liehuu vapahasti; — jo hiljaa nousi kirkonviiri ja hiljaa seisoi kansanpiiri, — ja nyt — on päästy loppuun asti.

LUKKARI (viittaa sivulle päin). Kas tuolla! Pientä, suurta nään ma tänne saavan.

KOULUMESTARI.

Tulvimalla.

Mut hiljaisuus on kaikkialla.

LUKKARI. Vaan outo humu kuuluu tiellä kuin jymy eellä myrskysään.

KOULUMESTARI. Näät kansan sydän ähkyy siellä; ja on kuin tieto heillä juuri ois siitä, ett' on aika suuri; ja kuin ois käskyn saanut kansa nyt täällä vaihtaa Jumalansa. Ma pelkään; missä pappi on? Jos pääsisin ma piilohon!

LUKKARI.

Ma myös, ma myös!

KOULUMESTARI. Kun myrsky soi, ei sielun pohjaan nähdä voi; on kuilu alla kurimon, ja tahto väistyy, eperoi!

LUKKARI.

No, veli!

KOULUMESTARI.

Niin?

LUKKARI.

Hm!

KOULUMESTARI.

Mik' on teillä?

LUKKARI.

Ma luulen, *tunteet* puhuu meillä!

KOULUMESTARI.

Ei *mulla* vaan!

LUKKARI.

Ei mullakaan!

Yks vierasmies ei kelpaakaan!

KOULUMESTARI. Me ollaan kaksi miestä, me, ei akkoja! On ero se!

(Poistuu.)

LUKKARI. Ma äsken tunsin, että piisas; nyt olen kylmä taas ja viisas ja kova niinkuin routatie. Työ tuolt' ei vielä kaikki lie ja työttömänhän piru vie.

(Menee toiselle taholle.)

(Urut, jotka tähän saakka ovat soineet hillitysti, käyvät äkkiä voimakkaiksi ja päättyvät räikeään epäsointuun. Hiukan myöhemmin tulee BRAND ulos kirkosta.)

BRAND. Täyteläisiks en nyt heitä näy mä saavan säveleitä. Soitto soi kuin parahdus! Koko kirkon holvitus ihmisäänen soinnun lainaa, jota seinät raskaat painaa, urut parkuu, vaikeroi niinkuin kirstustansa vainaa. Koittakoon ken vielä voi, urut eivät enää soi. Tahdoin äsken rukoella; mutta ääni särkynyt huusi kellon voihkehella, joka, railo kupehella, tuskissaan ois ähkynyt. Näytti niinkuin Herra ois itse ollut kuorissaan, josta torjui vihoissaan rukouksen luotaan pois! — Suuren teen ma temppelein, niinhän silloin lupasin; vanhan kaataa, hävittää, sen ma kyllä uskalsin. Nyt on valmis templi tää. Kuulin siellä äsken juuri huudettavan: "kuinka suuri!" — Kumpi oikein näkee? Tokko he vai minä lienen sokko? Onko tuo se suuri suoja, joksi sen ma tahdoin kerran? Muuttikohan sinne Luoja, uusi henki uuden Herran? Tuommoisenko templin kuvan näin ma suurra kohoutuvan, sen kun hengen silmilläin yli ihmishuolten näin? — Hm, jos Agnes luonain oisi, toisin täällä olla voisi; hän se pienen aatelo, epätoivon poistaa voi, taisi taivaan sekä maan saada yhteen sulamaan. (Huomaa juhla valmistukset.) Liput, tangot, köynnökset! Koululla jo lauletahan; kansa tulvaa pappilahan, mua tähtää katsehet; — entäs kultakirjaimet! Herra valo suo ja auta, tai mun nielkään maa ja hauta! Juhla kohta avataan; kaikki miettii pappilaan, pappi heill' on suussa vaan! Heidän mietteitään ma pelkään, sanat on kuin kirvellys; niinkuin jäinen virta selkään käypi heidän ylistys. Oi jos vois, niin, oi jos vois päästä piiloon täältä pois, vaikka sutten suu se ois!

VOUTI (tulee täydessä univormussa ja tervehtii säteillen tyytyväisyydestä).

Siis nyt on vihdoin sunnuntai, työviikko raskas lopun sai, nyt purjeet alas lasketaan ja pyhän lippu nostetaan; nyt tyytyväisnä käydä voimme ja nähdä, mitä ahkeruimme. Siis onneks, onneks olkohon, nyt kuulu teidän maine on! Niin aivan heltyy sydän mun, mut riemu sentään vallan saa! Vaan entäs te —?

BRAND.

Ma tukehdun!

VOUTI. Se tunne täytyy karkoittaa. Nyt saarnatkaa te, että paukkuu, ei haita, joskin hiukan haukkuu. Näätkirkko kaikaa sillä lailla, ett' on se korviansa vailla, ken kuulle ei, —

BRAND.

Soo?

VOUTI. Sehän niin myös vaikutti jo rovastiin. Ja sitä tyylin kauneutta ja muotoviivain muhkeutta. —

BRAND.

Sen tekin näitte?

VOUTI.

Minkä niin?

BRAND.

Se vaikuttaa kuin *ois* se suuri!

VOUTI. Sen suuruushan se onkin juuri, mi vaikuttaapi katsojiin.

BRAND.

Se suuri *on*? Sen nähdä voi?

VOUTI. No, se on suuri, lempo soi! Se *liian* suuri meille on. Mä tiedän, että etelässä on suuret mitat käytännässä; vaan meitä täällä perukoilla ja karumaille, kallioilla ja rintehillä vuoriston se suuruudella peljättää!

BRAND. *Niin* on se, totta tosiaan, uus valhe vanhan sijaan vaan.

VOUTI.

Häh?

BRAND. Meidän työstä kansa rakas nyt vaihtoi muistomerkkein tai'an ja uskoo viisiin nykyai'an. Ol' ennen kirkko "kunniakas"; nyt on se heistä *liian* suuri — ja siinä valhe onkin juuri.

VOUTI. Tuot' en ma saata ymmärtää; se hullun nimen multa saa, ken kaipaa vielä suurempaa.

BRAND. Ma tahdon kunkin tuntohon, ett' templi nytkin pieni on; se valhe on, jos tuota peittää.

VOUTI. Ei, moiset houreet täytyy heittää Miks sitä vielä halventaisi, min itse teetti vaivallansa? nyt riemuitsevi koko kansa; on kaikki heistä rikkahinta ja työtä suurta, loistavinta; — näin luulla miksi ei se saisi? Ken hennois heitä kiihoitella ja soihdun kanssa kidutella, min hoito tietymätön on? Näät kaikki riippuu uskostamme. Tuo templi, meidän rakentama, jos pieni on, on vallan sama, kun kansa saatiin uskohon ja suureks uskoo kirkkoamme.

BRAND.

Niin, sama oppi aina vaan!

VOUTI. Ja tänään täällä juhliitaan; on kaikki meidän vieraanamme. Se huonon nimen varmaan saisi, ken ilon täällä masentaisi. Ja teidän itsennekin tähden en soisi kaiken kansan nähden tuon luulon kuorta puhkaistavan ja pienuudesta haastettavan.

BRAND.

Ja miksi ei?

VOUTI. Kirkkoneuvoston on päätös: teille lahjamalja on annettava tänään juuri; sen kirjoitus on pelkkä nalja, jos kirkko ei lie kyllin suuri; ja runo, joka tehty on, ja puhe, juhlaa varten tullut, — nää kumpikin ois yhtä hullut, jos kirkon suuruus tingitään. Siis teidän tässä on taivuttava ja pystykorvin kuunneltava.

BRAND. Jo ennen tunsin rinnassain: on juhla valheen vuoksi vain.

VOUTI. Vaan, suuri Luoja, mihin teillä on moisin sanoin aikomus? Mut että yhtyis mielet meillä, te kuulkaa toinen todistus; — ja tämä selvää kultaa on: te omistatte — tiedän, miksi — nyt esimiesten suosion: on teidät tehty — ritariksi! Ja tänään, risti rinnan päällä, te käytte kaiken kansan nähden.

BRAND. Ma kärsin toisen ristin tähden, se mulla ennestään on täällä.

(Vie kätensä sydämmelleen.)

VOUTI.

Teit' eikö valtaa liikutus,
kun moisen armon merkin saatte?
Te ootte kumma arvoitus!
Mut, Herran tähden, aatelkaatte —

BRAND (polkee jalkaa). On puhe tässä joutavinta, ma teille aikaa tuhlaan vaan; — mun sanoistani hituisinta te ette äkkää kumminkaan. En sitä tarkoittanut tällä, ma mitä mittaan kyynärällä, vaan sitä, joka heijastaa ja sielun jäätää, liekkiin saa, mi viihtyy unelmoiden mailla ja nostaa tähtitaivaan lailla — — en jaksa enää! — menkää pois! — ja tuosta muille puhukaa. —

(Poistuu kirkolle päin.)

VOUTI (itseksseen). Ken ymmärtää nyt tuota vois! On suuruus, joka heijastaa ja jot' ei mittaa kyynärällä ja joka nostaa jäätämällä? Ja tähtiyö? Hän sanat löytää! — Lie pappi syönyt viinapöytää! —

(Poistuu.)

BRAND (Brand tulee alas kenttää). Näin yksin mailla autoilla en ollut ennen milloinkaan; he vastailee vain fraasiloilla ja täyttää korvat loruillaan. (Katselee sinne päin, minne vouti meni.) Tuon murskaisin ma kengälläin! — Kun katsettansa ylöspäin ma koitan nostaa konnantöistä, niin sielustansa ryönää öistä hän viskaa vasten silmiäin! — Oi Agnes, miksi et kestänyt? — nyt olen leikkiin väsynyt, miss' sodan voitto turhaa on. — Niin, *yhden* työ on toivoton!

ROVASTI (tulee). Voi lapsukaiset, lauma heikko! Ei, anteeks suokaa, virkaveikko! Näät juhlat, saarnat, kaikki nää mun järjen vallan himmentää; ma saarnan ulkoa jo taisin, vaan nyt ma alust' alkaa saisin. Mut kyllin siitä. — Kiitos teille, te murtajamme vanhan jään, tien uuden näytitte te heille, ja mikä horjui ijästään, sen teitte uudeks, suureks meille!

BRAND.

En suinkaan.

ROVASTI.

Kuinka tarkoititte?

No, mitä puuttuis tästä sitte?

BRAND. Uus henki uuteen asuntoon ja mieli puhdas muuttakoon.

ROVASTI. Se tulee vallan itsestään. Uus templi kaariholvineen ja voimakkaine valoineen saa heidät kyllä peseymään. Ja mikä kaunis kaikukin! Se antaa pontta sanoihin ja kaksinkertaiseksi näin se lisää uskon vähintään. Niin, tuloksista semmoisista ei kaupungeista suuremmista lie viestit usein tulleet meille. — Ja tästä kiitos yksin teille. Ma kiitokseni nyt jo kannan näin ennen juhla-atrriaanne; ja toisten tehtäväksi annan siis laulaa työtä, kunniaanne; sen tehköt voimat nuoremmat ja varsinaiset puhujat. — Vaan kuinka kalvas, veikko kulta!

BRAND.

Jo ammoin voimat uupui multa.

ROVASTI. Niin, niin, ei voimat silloin säästy, kun yksin kaikki toimittaa. Vaan nythän raskaimmast' on päästy ja kaikki poutaa ennustaa. Siis hätä pois! On enteet hyvät! Ja muualtakin sadottain nyt juhlavieraat keräytyvät; te menkää itsehenne vaan: ken meistä saarnalahjoiltaan ois vertaisenne? Avosylin on virkaveljet vastassanne ja suusta kunkin kuulijanne nyt teille kaikuu kiitos ylin! Ja työnne, tehty kunnialla! Ja juhla täällä taivas-alia! Ja päivän teksti juhlallinen! Ja entäs juhlapäivällinen! Ma kävin äsken pappilassa, miss' oltiin juuri leikkaamassa, hm! — vasikkata juotettua. Se oikein hämmästytti mua ja vesiheran suuhun nosti: niin, oli sillä kyllin vaivaa ja sai se kaikki kätöt kaivaa, ken täältä moisen hiehon osti, kun liha kuusi markkaa maksaa! Ei kuultu ennen moista taksaa. — Mut mull' on muuta asiaa.

BRAND.

Niin, repikää ja leikatkaa! —

ROVASTI. Ma käytän kättä lauhkeaa. Syy, miksi teidät kiini hain, on vallan pikku seikka vain, mut se on sentään seurattava ja vasta tyystin huomattava. Jo luulen teidän arvaavankin ma minne tällä tähtään, hankin? On puhe virkatoimistanne. Kas, nähkääs syystä muistuttaa voi vastaan virkatapojanne; niin, tavat täytyy noudattaa — on kirkon voima tapa juuri ja kansaan sill' on mahti suuri. En moiti teitä, Herra ties; — te ootte nuori virkamies; te saitte tänne kaupungista ja ette tiennyt tarpehista. Vaan *nyt* on seikka vallan toinen ja muutos tarpeen, väittää voinen. Te näihin asti huolestitte näät yksilöitä erittäin; mut näin te harhaan horjahditte, he vietävät on rivittäin; te mittaa samaa käyttäkää — on aina parhain tapa tää.

BRAND.

Mut tällä mitä tarkoittatte?

ROVASTI. Kas nyt te kirkon rakennatte ja kunnalle sen lahjoitatte kai suojaks rauhan ynnä lain; näät usko kirkon, valtion ain' edistyksen keino on ja yhteiskunnan turva vain tai äiti hyväin tapojen. Ei säkki valtion oo syvä; siis rahan täytyy myöskin tuottaa, näät valtio se siihen luottaa, kun joku uskossaan on hyvä, niin on hän hyvä kansalainen. Vai luuletteko, yhteiskunta kai tuhlais Luojan tähden vainen ja vuoksi hyväin ihmisten niin rahojaan kuin taivas lunta? Niin hullu ei lie valtio; ja meidät peris hukka jo, jos valtio ei viisas oisi ja parastaan ei ahkeroin. Niin, kaikki yhteismaalin tautta! Ja tie käy virkamiesten kautta, siis tällä kertaa pappien.

BRAND.

Tuo viisast' on; siis jatkakaa!

ROVASTI. Ma pian kerron jäännöksen. Te kirkon hyödyks valtion kun lahjoititte, työnne on myös valtiolle tulevaa. Sen merkki juhlakin on tää, mi kohta täällä aletaan, ja siksi kellot heläjää ja lahjakirja luetaan. Siis seuraa lahjaa lupaus, min suoranainen tarkoitus.

BRAND.

Ei aie koskaan ollut näin!

ROVASTI.

Nyt myöhäist' on se, ystäväin!

BRAND.

Ei liian myöhää kumminkaan!

ROVASTI. Nyt järkevää te olkaa vaan! Ei tarvis tässä suuttumusta, kun puuttuu pahaa lupausta. Te yksityistä hoitaa voitte, vaikk' yhteiskuntaa palvelette; te toista herraa hylkää ette, jos toisen hyväähkeroitte. Ei vuoksi Pekkain, Mattien lie sääty virka pappien, vaan seurakunta kokonainen on armoitusta nauttivainen; jos Herra kunnan armahtaa, niin kukin silloin armon saa. Näät valtio — tää liekö uutta on melkein tasavaltaisuutta: se vapautta inhoaa, mut tasa-arvoo rakastaa; taas tätä ei se muuten voita, jos tasoitella ei se koita, — te *sitä* juuri vastustatte! te juuri juopaa suurennatte näin

kesken kirkon jäsenten niin kuin ma ennen kuullut en. Nää't moinen jäsen valtion nyt persoonallisuus hän on; tää valtiota vahingoittaa, sen huomaa selvimmin, kun koittaa ken koota tasa-arvon verot ja kaikki muutkin rästi-erot; nyt kirkkoa ei hatuks saisi, min kaikkein päähän sovittais.

BRAND. Voi, mikä laaja kaukomaan nyt tässä mulle aukeaa!

ROVASTI. Ei auta, olkaa tyyni vaan; mut kirkon juurta syöpi koi ja riidan kyy, ei kieltää voi. Vaan vilkkaus saattaa toivomaan. Tän kirkon nyt te lahjoititte, te velvoituksen vahvistitte: työ kirkon kautta valtiolle. Nää't kaikki joutuis hunningolle, jos yhteissääntöä ei olisi; nuo eri voimat, vyötä vailla, ne riehuu hullun varsan lailla ja aidat maahan pehtaroi. Jos käykin monen nimen alla, yks laki määrää kaikkialla; se taistelussa koulu on ja sotaväessä ainiaan kai tahdiksi se kutsutaan. Niin se on määrä valtion ja siin' on sana järkevin! On juoksumarssi liikaa siitä, vaan käynti paikoillaan ei riitä; siis kaikki tasa-askelin. Niin, sama tahti kaikille, — on järjestelmän maali se!

BRAND. Siis katu-oja maata kotkan ja taivaan kaari lentää sotkan!

ROVASTI. Ei eläimiä sentään olla; — mut todistella tarustolla jos tahdotte, niin kirja pyhä se myöskin siinä riittää yhä; nää't aina ilmestykseen asti se kertoo meille vertaavasti. Nyt muistuttaa vain tahtoisiin ma tornityöstä Baabelin! Kuin kauvas pääsi kansa tää? Miks' ei se päässyt? Selittää on helppo: kukin erillään he kulki, puhui kieliään, — ei yhteisvoimin tehty töitä nää't heistä varttui yksilöitä. Niin, siin' on toinen oppi juuri, min kätkee tarun viisaus suuri, — ei yksin kenkään paljo paina ja yksinäinen sortuu aina. Kas siitä, ken on silmitön, Hän, Herra, tekee yksilön. Ja roomalaiset sanoivat: löi sokeaks sen jumalat; — siis hullu taikka yksin olla on sama; hän on tappiolla. Ja siksi, kuka yksin on, hän saapi saman kohtalon kuin Uurian sai taistelossa; hän kaatui etuvartiossa.

BRAND. Niin ehkä käy; vaan entäs sitte? Ei kuolo kaiken loppu lie. Ja tuskinpa te väittäisitte, ett' yhteistyömme aina vie myös määrän päähän? Yhtä mieltä jos ois he olleet, yhtä kieltä myös haastaneet, niin oisiko myös torni taivoon noussut jo?

ROVASTI. Ei taivoon; sitä väitänkin, ei kukaan ultuis taivaihin. Ja tässä on toinen oppi juuri, min kätkee tarun viisaus suuri: se juoksuhiikkaan rakentaa, ken taivaan kanssa kilvoittaa.

BRAND. Vaan sinne nousee rukouskin nous tikapuut ne Jaakobin.

ROVASTI. Vai *sillä* lailla tarkoitatte! Siis kaiken riidan karkoitatte. On tietten taivas palkkiomme ain' eestä työmme, uskontomme. Vaan toist' on elo, usko toista; — ei sekaisin vain ole noista; — kuus päivää työssä puuhatkaamme, mut sunnuntaina saarnatkaamme; jos kirkko aina auki ois, niin kirkonkäynti jäisi pois. Te sanan voimaa heikkonatte, jos sanojanne tuhloatte, nää't usko niinkuin tiedekin ei hälvetä saa usvihin. Te nähdä voitte ihanteenne, kun saarnastuoliin askeleenne juur' ikään vie; vaan kaapun kanssa on luopuminen haaveistansa. Niin, laki täällä on kaikkialla, se vaatii rajaa vaatimalla ja juuri tämän seikan vuoksi oon saapunut ma teidän luoksi.

BRAND.

Nyt selvään sen ma oivallan
En sovi teidän kaavahan.

ROVASTI. Päin vastoin aivan avosylin, mut teille sopii paikka ylin; — siis ylöspäin —

BRAND. Ja sinne vie kai lokarännin kautta tie!

ROVASTI. Ken alentuu, se yletään; myös vitsa aina väännetään.

BRAND. Jos miestä teille tarvitaan, niin sielultaan hän murhataan.

ROVASTI. Te kuinka voitte luullakkaan mun hankkivankin moista juontaa?

BRAND.

Niin, ensin iskette te suonta!
Luuranko kuiva, se ma nään,
se sopii teidän elämään!

ROVASTI. En tahdo kissan kuolemaa, siis en ma tahdo teidänkään; vaan arvelin, kai parhain lie, jos hiukan uksen ra'ottaa, min kautta mun on käynyt tie.

BRAND. Tuo vaatimus jo liikaa on! Kun laulaa kukko valtion, mun täytyis kieltää Herra se, jok' on mun ainoa ihanne!

ROVASTI. Ei, kieltää ei lie vaatimus; mut meistä teidän velvoitus on sydämmeenne piiloittaa, mit' yhteiskunt' ei käyttä saa. Te ihanteenne pitäkää, mut tarkasti se kätkekää; te haaveksikaa, Herran

tähden, kun ette tee vain kansan nähden; sit' aina kolhii elo nurja, ken itsepäinen on ja hurja.

BRAND. Niin, pelko, palkka toimistasi on Kainin merkki otsallasi; sa syömmes puhtaan Aapelin myös tapoit maisin viisauksin!

ROVASTI (hiljaa). Nyt "sinuksi" hän kutsuu mua; se liikaa on! (Ääneen.) En taistelua nyt jatkaa tahdo; sitä vaan ma vielä teille toistaa saan: jos mieli teill' on edespäin, niin aika, paikka huomattaa; ei voittoon täällä kukaan saa, ken ajan merkit hylkii näin. Te nähkää taideniekat vaan ja myöskin runoilijat maan! He aina aikaa noudattaa. Ja entäs sotilaita meillä? On vyössä tylsät miekat heillä! Ja miksi? Laki vaatii vaan — on huomattavat tarpeet maan. Myös itseys kunkin kadotkoon, se muiden tasaan painukoon ja piiloittaukoon joukkioon! On nykyaika suopea; jos otatte sen sillä lailla, niin voitte tehdä suuria. Vaan oksat täytyy karsia ja sielu olla särmää vailla; ain' olla runko tasapinta, ei omaa tietä kulkea, niin tulee työkkin parahinta.

BRAND.

Pois täältä, pois!

ROVASTI. Niin, tietten pois; se minustakin kummaa ois, jos teidänlainen lahjoiltaan ei pyrkis paikkaan parempaan; mut suurissakin suhteissa ain' ollaan ajan pukimissa. Ja lailla vanhan vääpelin on huudettava: tahtihin! näät vääpeli on ihanne nyt juuri meidän aikamme. Kun kirkkoon sotapoikiansa hän plutoonittain kuljettaa, niin papit seurakuntiansa myös paratiisiin paimentaa. Ja perustana uskonnon auktoriteetti usko on; ja kun se oppiin perustuu, niin sokeaan voi sitä käyttää; ja kuinka menot sukeuu, sen käsikirja meille näyttää. Siis rauhallisna pysykää ja asemaanne miettikää! Mun täytyy uuteen templiin Herran ja koittaa ääntä vielä kerran; on mulle outo kaiku sen ma moista täällä kuullut en. Siis hyväst' jääkää! Teksti uus on ihmisluonnon riitaisuus ja Luojan kuvan himmennys. — On kohta tarpeen pontevuus — siks' ensin pieni virkistys!

(Menee.)

BRAND (seisoo hetken ajatuksissaan kuin kivettyneenä). Ma kaikki annoin kutsun tähden, ja luulen, Luojan työtä teen; ja nyt tuo kurja Herran nähden mun näyttää toista palvelleen. En taivu vielä! Koitan kerta! Tuo kirkon para juokoon verta. On maahan lyöty elintyö, vaan sieluani en ma myö! — On yksin olla kauheaa, nään kaikkialla kuolemaa; ja vaikka leipää pyydän mä, he tarjoo kirkon kiviä. Hän puhui totta kauheata ja sentään Hornan ontevata. On Herran kyyhky piilossaan; ei lennä koskaan kohti vaan. — Jos nähdä *ainoankin* vois, ken turvaa, rauhaa mulle tois!

(EINAR tulee tietä myöten kalpeana, laihtuneena ja mustiin puettuna; nähdessään Brandin pysähtyy hän.)

BRAND (huudahtaa).

Sa, Einar?

EINAR.

Se on nimi mun.

BRAND.

Toi varmaan Herra tänne sun.

Ma juuri yhtä kaipasin,
min sydän kivistä ei ois;
Oi, riennä tänne sylihin!

EINAR.

Ei tarvis; oon jo satamassa.

BRAND. Se pisti varmaan vihaksesi, mi sattui viime tapaamassa. —

EINAR.

Ei, sit' en katso viaksesi.
Sä olit Herran viesti vain,
min varoitukseks vaan ma sain.

BRAND (peräytyen).

Tää mit' on kieltä?

EINAR. Rauhan kieltä; kun synnintaakka painoi mieltä, ma puhtaaks synnyin uudestaan.

BRAND. Niin kummallista! Kuitenkaan en väärin tuonnoin kuullut lie, kun kerrottiin, ett' toinen tie —

EINAR. Ma luotin omaan voimahan ja jumaloihin maailman ja taideniekan lahjoihin; vaan laulunääni

vaaroihin mun vei ja ansaan saatanan. Mut Herra armon mulle soi, ei lammastaan Hän heittää voi, vaan pelastuksen kohta toi.

BRAND.

Ja miten niin?

EINAR.

Ma lankesin.

BRAND.

Ja mihin?

EINAR. Pelisyntihin ja nautintoihin juomingin. —

BRAND.

Ja *sitä* kutsut Herran työksi?

EINAR. Näin otin alku-askelen. Sen jälkeen Hän mun tautiin syöksi. Myös taidelahjat kadotin ja ilomielen hukkasin; ma vietiin sairashuoneeseen — kai siellä kotvan hourailin — ja karpäsiä parvittain jo houriessa nähdä sain; — kun vihdoin pääsin sairaalasta, ma kolme naista kohtasin — he oli varmaan taivahasta — ja erään papin laupean; niin heitin pahan maailman — ja synnistä kun pääsin kerran, niin tuln lapseks taivaan Herran.

BRAND.

Vai niin.

EINAR. Käy eri suuntiin tie, se milloin alas, ylös vie.

BRAND.

Ja sitten?

EINAR. Niin; ma antautuisin taas hetkeks raittiuspuhujaksi; mut täänkin toimen huomasin ma kohta liian ahtahaksi; niin tartuin matkasauvahan ja saarnaajana matkustan. —

BRAND.

Ja minne?

EINAR.

Maahan mustien.

Vaan aika rientää puhellen;
muu täytyy pois —

BRAND.

Oi, tänne jää

On täällä tänään juhla.

EINAR. En; mun täytyy rientää, ehättää luo noiden mustain sielujen.

(Aikoo lähteä.)

BRAND. Ja eikö muiston himmekään saa sua mistään kysymään —?

EINAR.

Se mitä oisi?

BRAND. Yksi vaan, ken kävis varmaan suremaan, jos sinut nähdä nyt hän vois.

EINAR. Nyt aavistan; se ehkä ois tuo nuori nainen arvoton, ken saanut ois mun hekkumaan — mut silloin löysin uskonnon. Niin, kuinka hänen laita on?

BRAND.

Nain hänet vuotta myöhemmin.

EINAR. On seikka vähäarvoisin; en moisia ma kuulla huoli; vaan tärkeintä ma tahdon tietää.

BRAND. Sai suruja hän paljo sietää, jos riemujakin; lapsi kuoli. —

EINAR.

On vähäarvoista.

BRAND. No niin, vain lainakshan se annettiin, ja kerran kai me tavataan. Mut hänen myös vei Tuonen

nuoli; he lepää tuolla haudoissaan.

EINAR.

On vähäarvoista se vaan —

BRAND.

Vai sekin?

EINAR. Noist' en kuulla huoli; ma tahdon tietää *kuin* hän kuoli.

BRAND. Hän toivoi huomenkoittoa ja sydän runsas aarteineen ja tahto takas voittoa; — näin taivahasta varmana hän nukkui Herran kiitokseen.

EINAR. Täss' kaikki kerskailusta on; kuin oli laita uskonnon?

BRAND.

Hän uskoi.

EINAR.

Kehen?

BRAND.

Jumalaan.

EINAR.

Ei muuhun; siis hän tuomitaan.

BRAND.

Häh? Kuinka?

EINAR.

Hän saa tuomion.

BRAND (rauhallisesti).

Pois, lurjus!

EINAR. Liekkiin helvetin sa joudut kerran itsekin; — te tuomitahan molemmat.

BRAND.

Sa, konna, vielä uskallat!

Vast' olit itse syntisin. —

EINAR. Ma olen lapsi tahraton ja pesty puhtaaks uskon kautta; pois hierottuna synti on näät Vapahtajan kuolon tautta; myös perisynti Aatamin on valppautta puhtahin; ma loistan messupaidan lailla ja olen synnin saastaa vailla.

BRAND.

Hyi!

EINAR. Hyi itseäsi! Pirun sarvet jo nään ja sarvipäiset parvet. Oon taivaan vehnäjäyvä minä, vaan rikkaruohon siemen sinä.

(Menee.)

BRAND (katsoo hetkisen hänen jälkeensä; äkkiä säteilevät hänen silmänsä ja hän huudahtaa).

Hän se oli tarpehen! *Nyt* ma kahleet katkaisen; oma lippu liehumaan, vaikka *yksin* tielle saan!

VOUTI (tulee kiiruhtaen).

Rakas Brand, nyt joutukaa!

Kirkkoväki odottaa,

varmaan kohta tänne saa. —

BRAND.

Antaa tulla.

VOUTI. Ilman teitä! Kuulkaa, kotiin rientäkää! Pidättää en voi ma heitä; koko kansajoukko tää niinkuin kevättulva vaan rynnistää nyt pappilaan, tahtoo nähdä pappiansa. Kuulkaa, taaskin huutaa kansa! Joukot tuolla, siltä näyttää, kohta väkivaltaa käyttää.

BRAND. Itseän en heiltä peitä, seurata en tahdo heitä; tänne jään.

VOUTI.

Voi hullutusta!

BRAND.

Teidän tie on ahdas mulle.

VOUTI. Eikös ahtaammaks se tulle, kun tuo ihmistulva musta tänne syöksee? Katsokaa! Papit, virkamiehet nuo tunkee kansa ojan luo —; tulkaa, Brand, ja joutukaa! ruojajoukko ruoskikaa! Nyt ne pääs; se myöhäist' on, kulkue on mahdoton!

(Kansa tulvaa näyttämölle ja murtautuu hurjassa epäjärjestyksessä juhlakulkueen läpi kirkolle päin.)

YKSITYISIÄ ÄÄNIÄ.

Pappi!

TOISET (osoittavat kirkonrappusille päin, missä BRAND seisoo, ja huutavat).

Tuolla!

MUITA ÄÄNIÄ.

Aukaiskaa!

ROVASTI (joukon keskeltä).

Vouti, mun he rutistaa!

VOUTI.

Min' en mahda mitään heille!

KOULUMESTARI (Brandille). Vallan antoi Luoja teille. Rauhoittaos kansan mielet! Mitä täällä aiotaan, suurta lie tai — pahaa vaan, niinkuin kuiskii kurjat kielet?

BRAND. Oi, siis nostaa vihdoin myrsky kansan untelon! Vaalin hetki tullut on! Uutta täysin tahtokaa, — *kaiken* lahon nielkään maa, — että holvit tempelin nousee kaarin mahtavin!

VIRKAMIEHET.

Pappi raivoo!

PAPIT.

Hullu mies!

BRAND. Se ma olin, Herra ties, kun ma teidän tahtovan luulin totta taivahan! Se ma olin luullessani teihin voivan Jumalani tinkimällä yhdistää. Vanha kirkko oli pieni — näin mun kulki aatetieni: kahta suurempi — jo riittäis; tämänlainen — suurta siittäis! Miks en silloin nähnytkään: *kaikki* tai *ei mitäkään*. Kuljin tietä tinkivää; — Herra nyt mun havahutti, pasuunaansa puhallutti — niinkuin eessä Nathanin David muinoin, vapisin, kalpeana kuuntelin —; pois *nyt* kaikki epäily. Saatana on tinkimys!

KANSA (enenevällä kiihkolla).

Alas kaikki pettäjät!

Alas kansan jäytäjät!

BRAND. Keskuudessa juuri kansan asuu se, ken laittoi ansan. Voimianne tuhlailitte, kahdeksi te halkaisitte itseyytenne; siksi nyt voittaa heikkous, epäilyt. Mitä teille kirkko on? Halu teill' on loistohon, — mahtisoittoon urkujen, kilkatukseen kellojen, — halu kuulla juhlakieltä, joka kutkuttaisi mieltä lepperellen, kuiskaellen, paisuen ja painuellen jälkeen taiteen sääntöjen!

ROVASTI (hiljaa).

Voutia hän tarkoittaa!

VOUTI (samoin).

Kirkkoherra siinä saa!

BRAND. Menoa vain loistavaista tahdotten te, ulkonaista. Sitten kotiin takaisin, tylsämielin toimihin, — arkimieliin, arkiaattein, sielu myöskin arkivaattein haudattuna viikon kai, kunnes taas on sunnuntai! Haaveksinko silloin noin, kun ma uhrikalkin join? Suureks kirkon rakensin, että suuriin holveihin saisi uskonopinkin, mutta myöskin *kaiken* sen, mi sai eloon oikeuden; — arkihuolet, surut työn, illanrauha, lepo yön, nuoren rinnan rikkaus, kaikki runsaus, innostus siellä yhtyneinä oisi, ilomieliin karkeloisi. Virta, tuolla vahtovainen, virran koski kuohuvainen, mahtiäänät luonnon myrskyn, laulu laaja merten tyrskyn sieluamme sulattaisi, yhtyis soittoon urkujen, yhtyis lauluun kansojen! Alas täällä tehty työ! Suuri siis on valhe vain; henki valheen maahan lyö, että häipyä teiltä yö! Taimet kaikki talloatte, työn

kun noin te eroitatte; arkipäivät ainiansa olkoon lippu tangostansa, vasta sunnuntai kun on, lippu nouskoon tankohon; näinhän mieltii koko kansa.

ÄÄNIÄ JOUKOSTA.

Kas, nyt! myrsky yhtyy soittoon!
Sinä johda meitä voittoon!

ROVASTI. Älkää häntä uskoko, hältä puuttuu uskonto!

BRAND. Niin, sa lausuit puuttehen, puutteen meidän molempain, puutteen koko kansassain! Usko on vain *sielujen*; kenpä täällä sielu ois! Kenpä haparoidessansa luopunut ei parhaastansa, heittänyt ei sielun pois! Hekkumoissa nautinnon, pyörteheissä karkelon tylsyi mielet ilohon; vasta väsymyksessänne, vasta hengen hädässänne turvaatte te Jumalaan! Kun on viime pisaraan juonut maljan raajarikko, *silloin* vasta rukoillaan, silloin nöyrtyy uskalikko. Ihmisleiman tahrattua, eläimiksi jouduttua saatte armon portin luo, Luojan luokse — rammat nuo Siksi suistuu Herran valta. Jalkoihinsa kaikkialta kertyy vanhat sielultansa! Kerran Herra lausui näin: kenpä tuntee povessansa innon, verta suonissansa, valtakunta myös on hällä. Se on lasten virkeäin. Sinne et sä tinkimällä pääse koskaan, veltto kansa. Kellä verta suoniss' on astukoon nyt vierelläin elon suureen kirkkohon!

VOUTI.

Aukaiskaa!

KANSAJOUKKO (huutaa kuin ahdistuksissaan).

Ei sinne päin!

BRAND. Kirkko puuttuu loppuaan. Se on luonto kokonaan, lattiana vihryt maa, missä taimet kukoistaa, taikka merten ulapat, vuonot vahdonvalkeat — kattona on taivas vaan. Siellä työ sä myöskin tee, Luoja näkee, kuuntelee; arkitöitäs ällös jätä, ne ei riko pyhää tätä. Niinkuin puussa kuori vain peittää *kaikki* kirkko tää, uskon eloon yhdistää. Arkipuuhat jalostain yhtyy oppi kanssa lain. Työmme eivät estä siellä lentoamme tähtitiellä, leikit luona joulupuun yhtyy suurten karkeluun!

(On kuin myrsky kansajoukossa humautaisi; muutamat väistyvät; useimmat kertyvät Brandin ympärille.)

TUHANNET AANET. Valo tuikkaa pimeään; — usko yhtyy — *elämään!*

ROVASTI.

Voi, hän seurakunnan vie!
Missä voudit, kaikki lie!

VOUTI (hillitysti).

Olkaa hiljaa, lempo soi!
Härän kanssa emme voi
käydä koskaan otteloon.
Ensin loppuun raivotkoon.

BRAND. Pois nyt täältä ikeen alta! Tää ei ole Luojan valta, se on vapaa, kaunis maa. (Vääntää kirkonoven lukkoon ja ottaa avaimen käteensä.) Papiks muita hakekaa! Lahjani mä peruutan; — avaimia juhlahan ette koskaan multa vie! (Heittää ne virtaan.) Jos nyt tahdot kirkkohon, aineen orja arvoton, sillan alta käy sun tie! Mutta selkäs pehmyt on, mada maata pitkin sie, huokaa heikon sairaan lailla, kun hän armoa on vailla!

VOUTI (hiljaa ja keveällä mielin).

No, tuot' ei tehdä ritariksi!

ROVASTI (samoin).

Ei piispaks eikä rovastiksi!

BRAND. Tulkaa nuoret, tervehet! elon vilppaat tuulokset tomun vievät rinnoistanne. Seuratkaatte voittohon! Pois nyt uni katseestanne! Hengen aatelina kerran käyt sä uuteen templiin Herran; — kuolo kohtaa untelon — pois nyt kurjuudesta tästä, joukkiosta tinkivästä; puolinaisuus voiman syö, — vihollistas kerran lyö; — sotaa huuda kaikkialle kuolemasta, elämästä!

VOUTI.

Seis! Tää kaikuu kapinalle!

BRAND.

Min' en kuulu teidän alle!

KANSA.

Näytä tie! Me seurataan!

BRAND. Yli vuorten iljangan! Halki maiden kulku on, poikki kaikki kahleet vaan, joilla sielut sorretaan! Vapautta, innostusta! Alas kansan peikko musta, ollos mies ja pappi myös, vapauttaa on nyt sun työs, uudeks ihmisleima taas, templiks tehkös koko maas!

(Kansajoukko, myöskin lukkari ja koulumestari keräytyvät hänen ympärillensä. Miehet nostavat Brandin olkapäilleen.)

USEITA ÄÄNIÄ. Suur' on aika! Päivän koi kangastuksin salamoi!

(Väkijoukko tulvaa laakson rinnettä ylös; aniharvat jäävät.)

ROVASTI (poistuville).

Mit' aiotte te, sokeat?

Kas, hänen houkutusten alla
on salajuonet saatanalla!

VOUTI.

Hoi! kuulkaa! Teidän alukset
ne tyyneen veteen kuuluvat!
Seis! Kuoloon käytte, ihmiset! —
Ei edes vastaa, lurjukset!

ÄÄNIÄ. Ei! mannaa satoi taivahasta myös valituille nälkäisille!

ÄÄNIÄ JOUKOSTA.

Me suojat saamme suuremmat!

VOUTI. Vaan muistakaahan peltojanne ja lehmiä ja lampaitanne!

ROVASTI.

Hoi, muista vaimoas ja lasta!

ÄÄNIÄ (sangen kaukaa).

Saa Herra kostaa pelkurille!

ROVASTI.

Kuin voikin jättää isä lastaan?

ROVASTI.

Hoi, aatelkaahan kotianne!

KOKO JOUKKO.

Ken ei lie myötä, hän on vastaan!

ROVASTI (katsoo kädet ristissä hetken heidän jälkeensä ja sanoo masentuneena).

Ilman laumaa, kaihomiellä, seisoo vanha paimen heidän kuin hän ois jo mieronniellä!

VOUTI (uhaten Brandia).

Hälle käy tää häpeäksi!

Voitto näät on kohta meidän!

ROVASTI (itkemäisillään).

Voitto? Nyt kun kaikki läksi —!

VOUTI. Mut ma toivon voittoani, jos ma tunnen lampahani!

(Menee toisten jälkeen.)

ROVASTI.

Mihinkähän katos vouti?

Heidän jälkeen, tosiaan!

Rohkeutta taas ma saan.

Lähden jälkeen itsekin, —

ryöstän, minkä voinen vaan!

Ken nyt ratsun mulle nouti! —

Mutta ratsu rauhaisin!

(Pois.)

BRAND. Kas, tuonne käypi voittokulku! Jo kylän kätkee vuorten sulku ja yli sen on taivas nyt jo usvateltan heittänyt. Siis unhoon laakson ummehdus, on tuolla korkeus, vapaus!

ERÄS MIES.

Vaan vuota; isä sairas on!

TOINEN MIES.

Ja mull' on nälkä armoton. —

USEAT.

Niin nälässämme auta meitä!

(Korkeimmassa vuoristossa olevan karjatalon luona.
Maisema kohoaa taka-alalla ja muuttuu aavoiksi ja
autioiksi tunturilakeoiksi. Ilma on sateinen.)

BRAND, väkijoukon — miesten, naisten ja lasten — seuraamana
tulee vuoren-rinteitä ylös.

BRAND.

Mut ensin noustaán ylännteitä!

KOULUMESTARI.

Vaan mitä tietä?

BRAND.

Joka tie
on hyvä, kun se määrään vie.
Siis tästä tulkaa. —

ERÄS MIES. Siinä juuri on kohta alla kuilu suuri!

LUKKARI.

Jääkirkko myöskin siellä lie.

BRAND.

Tie jyrkkä myös on lyhyt tie.

ERÄS NAINEN.

Mun laps on sairas!

TOINEN NAINEN.

Niin myös minä

KOLMAS NAINEN.

Ken virvoitusta mulle tuo?

KOULUMESTARI.

Oi, pappi, nälkä poista sinä!

JOUKKO ÄÄNIÄ.

Tee ihmetöitä, leipää luo!

KOULUMESTARI. Niin, oikein; ensin taistohon ja sitten palkan päivä on!

BRAND. Ken sanaan Luojan tahtoo luottaa, hän tietää, taisto palkan tuottaa!

USEITA ÄÄNIÄ.

Profeeta on hän, Herran mies!

MUITA JOUKOSTA.

Vaan taisto kuumaks käy kenties?

TOISIA ÄÄNIÄ.

Ja meistä monta murhataanko?

ERÄS MIES.

Ja rohkeutta vaaditaanko?

KOULUMESTARI.

Kai hengeltäni varma lien?

BRAND. On orjan kurja leima teissä; — ken palkan nauttis ennen työtä? Jos velttous vallan saapi meissä, me käydään kohti haudan yötä!

TOINEN MIES.

Ma voitto-osan minkä vien?

ERÄS NAINEN.

Kai poikani ma pitää saan?

BRAND (katselee hurjana väkijoukkoa).
Siis mitä tietää tahdotaan?

LUKKARI. Kuin pitkäks käypi taistelo ja kuinka suureks tappio ja mik' on voiton palkkio?

BRAND.

Vai näist' on kysymys!

KOULUMESTARI. Niin on, ei päästy ennen selkohon.

BRAND (kiihoituksissaan).

Siis saatte nyt sen!

KANSA (kertyy hänen ympärilleen).

Puhukaa!

BRAND. Niin, milloin taisto taukoo? Kun taukoatte tinkimästä, kun ootte kaikki uhranneet, kun sydän taukoo sykkimästä, kun täysin ootte tahtoneet, niin, kunnes kaikin myönnetään: suo kaikki tai ei mitäkään! Ja taiston hukka? Jumalanne nuo puolinaiset suosijananne, ja aineen kahleet orjistavat ja velttous, nää on uhrattavat! Ja voiton palkka? Varma usko ja hengen lento, aamurusko, myös ehjä tarmo sieluhun ja puhtaus itse tahtohon ja alttius uhritöihis sun, ett' uhraat riemuin kuolohon, — ja seppel orjantappurainen, — kas, siin' on meidän palkka mainen!

KANSA (raivoisasti huutaen).

Tuon lempo vieköön petturin!

BRAND.

Ma pidän, minkä lupasin.

YKSITYISIÄ ÄÄNIÄ. Sä sanoit vieväs voittohon; — nyt voitto pelkkä uhri on!

BRAND. Ma voittoon viedä lupasin, ja voitto varma onpikin. Mut ensimmäiset ainiansa ne kaatuu eestä asiansa; jos sitä ei hän uskalla, niin luopukoon hän aseista. Jos lippumieskin heikko lie, niin lipun vihollinen vie; jos et sä uhraa, olet myöty, jo ennen kuin sa olet lyöty!

KANSA. Siis eestä syntymättömäin hän vaatii kuoloon meitä näin!

BRAND. Niin, halki uhrin erämaan tie Kaanaaseen näät käykin vaan. Siis kuolon voittoon! Kaikki siksi ma tahdon Herran ritariksi!

LUKKARI.

Kas nyt on eessä kaunis puhua!
Ja takanamme kirous julma. —

KOULUMESTARI.

Niin, paluu meill' on mahdoton.

LUKKARI.

Tie eespäin pystyyn noussut on!

MUUTAMAT.

Hän tappakaa!

KOULUMESTARI.

Se tuhmaa ois!

Ken meitä sitten johtaa vois?

NAISIA (viittaavat pelästyneinä alas tielle päin).

Rovasti!

KOULUMESTARI.

Olkaa tyynet vaan!

ROVASTI (tulee muutamien jällelle jääneiden kanssa). Oi, paimentanne, lampahani, nyt kuulkaa lauma kaitsemani!

KOULUMESTARI (väkijoukolle). Ei kotipaikkaa meillä siellä; on meidän koti mieron tiellä!

ROVASTI. Noin kuinka voitte raskahasti te mua raastaa sieluun asti!

BRAND.

Jo kauvan sieluja sa raastoit!

ROVASTI.

Tuon elkää kuulko valheita!

Hän teidät pettää.

USEAT.

Totta haastoit!

ROVASTI. Mut teille anteeks annan ma, jos huomaan selvää katumusta. Te itseänne tutkikaa ja nähkää, mikä viekkaus musta tuon miehen työtä rumentaa!

USEAT.

On totta se; hän pettää vaan!

ROVASTI. Ja mitä sitten voittekaan te, lauma pieni, erämailla? Te voimaa suureen ootte vailla, ei teiltä synny vapautusta! On näköpiiri ahdas teillä; mik' yli sen, se pahennusta. Te vaaliin minkä vaikutatte? Vain kotia te puolustatte. Ei teidän tienne kotkan teillä, ei luona sutten, karhujen — te saatte saaliiks petojen, oi, lapset rakkaat, lampahat!

VÄKIJOUKKO.

Nuo sanat kohti sattuivat!

LUKKARI. Vaan tänne kun me kuljettiin, myös kodit meille suljettiin; nyt kotia ei siellä meillä.

KOULUMESTARI. Niin, *hän* on silmät avannut ja puutteet, valheet viitannut; ei nuku enää seurakunta; se elo, joka ennen riitti, on nyt, kun hän sen uudeks siitti, vain unta meille, pahaa unta.

ROVASTI. Tuo haihtuu pian, uskokaa; taas kaikki painuu ennalleen, kun kansa kotiin palajaa. Ma takaan, että seurakunta taas pian nukkuu rauhan unta.

BRAND.

Siis miehet, naiset, valitkaa!

MUUTAMAT.

Niin, kukin jälleen talolleen!

TOISET.

Ei, nyt on myöhä; edespäin!

VOUTI (tulee kiiruusti).

Mik' onni, että tapasin!

NAISET.

Oi, anteeks, että teimme näin!

VOUTI. Ei siitä nyt; nyt tulkaa vaan, näät aika uus käy koittamaan; ken uskoo voudin sanoihin, on ennen iltaa rikkahin!

USEAT.

Ja mitenkä?

VOUTI. Kuin täysi amme nyt kalaa kiehuu vuonossamme.

KANSA.

Se onko totta?

VOUTI. Joutukaa ja matkastanne luopukaa. Meill' ennen moist' ei nähtykään, nyt, ystävät, myös

seudun tään tuo rikkaus varmaan vaurastaa.

BRAND.

Siis hän tai Herra valitkaa!

VOUTI.

Ei, järkeänne seuratkaa!

ROVASTI. On tapahtunut ihme tässä ja tässä on Herran sormi lässä! Jo kauvan siit' oon unelmoinut, vaan todeks uskoa en voinut; nyt maali meille selviää. —

BRAND.

Ken väistyy, kaikki menettää!

USEAT.

Vaan kalaparvi!

VOUTI.

Mahdoton!

ROVASTI.

Se perheillenne rikkaus on!

VOUTI. Nyt kinailuun ei aikaa lie, se teiltä turhaan voimat vie, kun vastus suur' on varsinkin jo voittaa itse rovastin. Nyt maalit toiset teillä on kuin huokaella taivohon, kai Herra hoitaa asiansa ja onhan vahva taivahansa. On paras hänet rauhaan jättää ja meren aarteet talteen mättää; kas se on teidän työtä se, mi vertakaan ei vaatine: se teille tuottaa vaurastusta, ei yksilöille uhrausta!

BRAND. Mut Herran suurin vaatimus on juuri moinen uhraus!

ROVASTI. Jos kellä uhriin halu on, luo minun vain hän tulkohon, — on paras ehkä sunnuntaina; — ma olen valmis kyllä aina. —

VOUTI (keskeyttäen).

Niin, niin!

LUKKARI (hiljaa rovastille).

Ma pysyn virassain?

KOULUMESTARI (samoin).

Ja entäs minä toimessain?

ROVASTI (puoliääneen). Jos väkijoukon taivutatte, niin armo käyköön oikeudesta.

VOUTI.

Siis matkaan! Aikaa tuhloatte!

LUKKARI. Niin, venheillemme kaikki vain, pois synkän korven kurjuudesta. —

MUUTAMAT.

Mut pappi?

LUKKARI.

Hullun hiisi vie!

KOULUMESTARI. Kai selvä teille tahto Herran nyt niinkuin avoin kirja lie!

VOUTI. Siis pappi jättäkää jo kerran, on hänen tiensä valheen tie. —

USEAT.

Hän valhetteli!

ROVASTI. Hällä väärä on usko, *heikko* tiedon määrä!

MUUTAMAT.

Mik' on heikko?

VOUTI.

Luontehensa!

LUKKARI.

Niin, senhän näyttää askelensa.

ROVASTI. Hän äitivanhan antoi huolla ja ilman lohduitusta kuolla!

VOUTI.

Hän otti hengen lapseltansa!

NAISET.

Hyi, ruojaa!

LUKKARI.

Niin, ja vaimoltansa!

ROVASTI. Siis huono poika, isä, mies! ken moista kristityksi ties!

USEITA ÄÄNIÄ.

Hän vanhan kirkon hävitti!

TOISIA.

Ja uuden umpeen lukitsi!

VIELÄ MUITA.

Hän meidät saattoi korpehen!

VOUTI.

Vei multa vaivaishuonehen!

BRAND. Ma otsillanne merkit nään ja tiedän teidän määrän pään.

KOKO VÄKIJOUKKO (kiljuen). Hän uhkailee! Pois seudultamme tuon lemmon puukoin karkoitamme!

(BRAND ajetaan kivisateella pois sydänmaita kohti.

Takaa-ajajat palaavat senjälkeen takaisin.)

ROVASTI. Oi lapseni, oi lampahani! Nyt kotiliedet vartoo meitä; jos kadutten, niin sanallani ma takaan, onni vuottaa teitä. Ain' ollut hyvä Herra on ja hältä säilyy viaton; — myös hallitus on meillä lauha — ken luottaa siihen, häll' on rauha. Ja vouti, tuomar', esivalta myös suojaa teitä kaikkialta ja minä myös oon laupea kuin ajan usko suopea; — me esimiehet ehdotamme, ett' taasen vanhaan palajamme.

VOUTI. Mut puutteita jos huomataan, ne aikaa myöten korjataan. Kun rauha ensin saataisiin, niin toimikunta pantaisiin, mi pohtis, jos ja missä määrin on teillä oikein, muilla väärin. Ma ynnä kelpo rovastimme siis papit siihen kutsumme, ja jos te muita tahdotte, voi mukaan tulla lukkarimme ja pari miestä joukostanne — näin voitte päästä puutteistanne.

ROVASTI. Me karkoitamme puuttehenne, kun tekin vanhan paimenenne nyt ahdingosta autoitten. Se selvään meitä vastaan lyö: on meillä eessä ihmetyö. Siis onnea vain saaliisen!

LUKKARI.

Kas, siin' on tosi kristitty!

KOULUMESTARI.

Ei myrskysäiltä villitty.

ERÄÄT NAISET.

Niin lauha ja niin suopea!

TOISET.

Ja rahvaan hyvää katsova!

LUKKARI.

Ja henkeä ei vaadi hän.

KOULUMESTARI. Ja tietää sentään enemmän kuin "Isä meidän" rukouksen.

(Kansa vetäytyy rinnettä alaspäin.)

ROVASTI (voudille). Tää varmaan käänteen uuden tuottaa ja koko kansan parannuksen; nyt voimme taas me siihen luottaa, ett' alkaa aika taantumuksen.

VOUTI. Sen kaiken aikaan saatoin ma, ett' alkuun loppui kapina.

ROVASTI.

Niin, niin, vaan ilman ihmetyötä. —

VOUTI.

Mit' ihmetyötä?

ROVASTI.

Vuonossa.

VOUTI (viheltäen).

Se oli kaikki valhetta.

ROVASTI.

Vai niin?

VOUTI. Ma laskin, mitä vain täss' ensiks aatelluksi sain; — ei synti liene valhe tää, kun tiukka on?

ROVASTI. Ma annan myötä, voi hätä valheen pyhittää.

VOUTI. Kun kuluu pari vuorokautta ja kansa jälleen järkeen saa, ken sitten enää tiedustaa, jos voitto saatiin valheen kautta?

ROVASTI.

En ole turhan tarkka ma.

(Katsoo erämaahan päin.)

Mut mikäs tuo on kulkija?

Se onhan Brand?

VOUTI.

Niin, tosiaan!

Nyt on hän yksin matkallaan!

ROVASTI. Ei, myöskin toisen nään mä siellä, — mut jäljempänä vuoritiellä. —

VOUTI. Niin, oikein, varmaan Gerd se lie — sopiva seura, hiisi vie!

ROVASTI (iloisesti). Kun Herra hänet vapahtaa, voi haudallensa kirjoittaa: Täss' suuren Brandin hauta on, hän voitti yhden — houkkion!

VOUTI (sormi nenällänsä). Mut nyt kun hän on tieltä pois, niin myöntää ehkä sentään vois, hän liian julman tuomion sai kautta kansajoukkion.

ROVASTI (kohauttaa olkapäitään).

Mut kansan ääni Herran on!

(Menevät.)

(Aava lakeus. Myrsky kasvaa ja ajelee raskaita pilviä lumisen lakean yli; mustia vuorenhuippuja ja kukkuloita vilahtelee silloin tällöin usvaverhon välistä.)

(BRAND tulee tunteiden takaa esille verisenä ja repaleisena.)

BRAND (seisahtuu ja katselee jälkeensä). Mua seuras sadat sieltä, vaan ei ykskään ylös asti. Sentään kaikki sankar'mieltä kaipaavat he janoisasti; kaikkialla kuultu on manaushuuto: taistohon! Mutta uhri peljättääpi, tahdon tarmon heikentääpi; yks kun kaikkein tuskat vei, — pelkuruus siis rikos ei! (Vaipuu eräälle kivelle ja katselee arasti ympärilleen.) Pelkoa en ollut vailla, pystyyn nousi hiukset, kun ma kuljin lapsen lailla korvet synkät, syksyiset sutten ulvomista kuullen. Vaan mä sydänpelvon voitin, lohduttauta sillä koitin, ulkona on valoisaa, — yötä, iltaa kaameaa usvaks haihtuvaksi luullen. Ja ma mietin, valo päivän, kevättilman tuulahdus poistaa kerran joka häivän, koittaa aamun kirkkaus munkin tielle synkeälle. Pettymys nyt vastaan lyö, mielen valtaa musta yö, mutta vuonon vieremälle kertyy miestä allapäin, istuu kansaa muistojen, istuu niitä hautoen niinkuin muinoin kuningas kätki vuodet jäljekkäin ruumist' armaan prinsessan, kauniin Lumivalkean, ruumisvaippaa aukoen, rinnoillansa kuunnellen toivoi, toivoi ainiansa: *kerran* hymyy haudassansa hälle elo ruusukas! Vaan ei ykskään hautaan auta kaikkea, min vaatii hauta. Yksikään ei tiedä noista: eihän ruumis unelmoista herää eloon milloinkaan. Ruumis multa haudataan, sen on maali voima antaa, joka uuden viljan kantaa. Yö, vain yö — ja yhä yö miehet, naiset peittoon lyö! Voi, jos käyttäin salamaa voisin raukat pelastaa kuolemasta velttouteen! (Hypähtää ylös.) Laila noitakulkueen kiittää mustat haamut yössä. Aika vaatii myrskysäätä, vaatii voimaa elintyössä, vaatii kypäräistä päätä, säilätöntä huotraa vyössä; Ystävykset rientää sotaan, — veljet heikot hiipii kotaan, pelkuruuttaan katon alle. Katse liukuu loitommalle, näkee kauhut

kurjuuden: miehet huutaa, mellastaa, naiset, lapset uikuttaa, korvat kuuroiks sulkevat, — kaikki piirtää otsallensa koko köyhän kurjuutensa, orjat, Luojan lamaamat. Kalvakkaana lymyy kansa, luullen suojaks heikkouttansa. Taivaankaari toukokuun, lippu kauniin kevätsään, joudu toukoon toivottuun! Missä kolmet värit nään, jotka ennen tangon päässä häilyi, heilui myrskysäässä kansan laulun kajahtain, kunnes siihen kuningas ynnä urho unelmain viilsi lemmon kielekkeet? Kieltä käytät kerskaamaan: ellei peto hampaitaan näytä sulle, mitäs teet halkaistulla lipullas? Jos ois tyyni ollut kansa, niin myös saksit kuninkaan; Rauhan lippu kulmikas riittää merkiks ainiansa, kun saa laiva matalaan! Nä'yt, aijat kurjemmat näyttää yössä salamat! Hiilisauhut brittiläisen verhoon mustaks maailmat, tahraa kaiken viherjäisen, tappaa taimet lupaavat; myrkkysiivin liihottain, päivän paisteen varastain yli maiden, merten menen niinkuin tuhkasade ennen nieli kylät kirottut. — Kansat myös on pilatut; luolan kiertokäytävissä vesi tippuu, pisaroi, pikkukansa viertehissä malmisuontaan vasaroi, sielu kuihtuu, kutistuu, selkä köyryyn koukistuu, kääpiöllä silmät palaa, kullan valhetta hän halaa. Henk' ei huuda, naura suu, joskin kaatuu veljesseurat, kenpäs tuota kummastuu? ja jos itse kompastuu, siit' ei herää jalopeurat; rahaa lyödään, häävätään, valon tulkit viimeiset jätti kentän häpeissään, kaikki kansat, ihmiset unhottivat: tahdon tie myöskin yli kyvyn vie! Nä'yt, ajat kurjemmat näyttää yössä salamat! Tiedon pilvi uhkaa peittää opin päivän maailmassa; hätähuudot pohjolassa taiston kai'ut kauvas heittää tuot' ei kärsi kääpiöt, heill' on toiset pyrinnot. *Voimakkaamat* riehukoot, kansat toiset teuhatkoot — vert' on liian vähän meillä, pienet käyvät pienten teillä, meiltä puuttuu voimatkin suuriin hengen toimihin; edut kansan kuinka vois antaa siitä työstä pois, minkä tehdyks meiltä saisi, monta ei se vapahtaisi! Meidän vuoks' ei kalkki juotu, meidän vuoks ei veriin suotu pistää orjantappuran otsaan miehen jaloimman; meidän vuoks ei Rooman peitsi käynyt kylkeen vainajan niinkuin vihlovaisin veitsi; meidän vuoks ei naulat polta käsissään, ei jaloissaan. Heikot kun me ollaan vaan, säilytään kai taistelolta! Meit' ei koske ristinpuu! Ruoskan lyönnit vinhat nuo, Ahasveeron isku tuo, joka punaa tuomitun, siin' on, kansa, osuus sun: piinaviikon vapaustyöstä! (Heittäytyy lumeen ja peittää kasvonsa; hetken perästä katsahtaa hän taas ylös.) Uneksinko? Valveusinko? Kaikki nään kuin halki yöstä, yöstä hallan harmajasta. Sairaana houreitako vaan näin ma sielun silmin vasta? Joko näin ma unhottuvan Luojan luoman miehen kuvan? Joko Luoja voitetaan —? (Kuunnellen.) On kuin täällä laulu sois!

NÄKYMÄTTÖMÄIN KUORO (humisee myrskyn halki). Hänt' et koskaan saavuta, koska synnyit lihassa; seuraat, luovut, yhtä on, aina saat sä tappion!

BRAND (kertoo kuoron sanat ja lausuu hiljaa). Uskoa sen kohta vois! Kirkossakin näin mä kuin löi hän vastaan vihastuin! Omaisuuden myös hän vei, tietä valoon näytä ei, antaa kuolla taisteluun, jäädä kurjaan tappioon!

KUORO (kuuluu voimakkaammin hänen päänsä päällä). Käärme, hänt' et saavuta, joithan kuolon maljan sa; seuraat, luovut, yhtä on, työs saa sentään tuomion!

BRAND (hiljaa). Agnes, Alf, mun armahiset, levon päivät rauhalliset vaihdoin touhuun taistelun, uhrin veriin raastoi mun, kansan vain en sutta voita.

KUORO (lempeästi ja houkuttelevasti). Hänen tietään ällös koita, sull' on kyllin tappioita; hän ei kaipaa uhriasi, sull' on oma maailmasi!

BRAND (hyrskähtää hiljaiseen itkuun). Alf ja Agnes joutukaa luokse raukan yksinäisen, pohjantuuli paleltaa läpi verhon rikkinäisen —!

(Katsoo ylös; valoisa kehä aukeaa usvan keskessä ja laajenee;
NAISHAAMU, valkoisessa puvussa ja vaippa hartioilla ilmestyy
kehästä. Se on Agnes.)

HAAMU (hymyilee ja ojentaa kätensä häntä kohden).
Brand, täss' olen luonas taas!

BRAND (hypähtää hämmennyksissään ylös).
Agnes! Agnes! Mit' on tää?

HAAMU. Kaikki vain ol' unelmaas! *Nyt* taas usvat häviää!

BRAND (tahtoo rientää häntä kohden).
Agnes!

HAAMU (huudahtaa).
Pysy armas siellä!
Kuiluhan on juuri tiellä!
Välillämme kuohuu koski.
(Lempeästi.)
Et sä uinu, unelmoi,

haamut totta olla voi.
Voi kuin kalvas sun on poski
Hourit sairaan lailla, kulta,
että vietiin Agnes sulta. —

BRAND.
Agnes joukoss' elävitten —!

HAAMU (nopeasti).
Puhu vasta siitä sitten!
Seuraa, aika kiiruhtaa.

BRAND.
Entäs Alf?

HAAMU.
Hän elää myös.

BRAND.
Elää.

HAAMU. Posket rusottaa; — surus kaikk' on unelmaa, unta taistos, uhrityös. Alf on äitis helmassa; hän on terve, Alf on suuri; tuoll' on vanhan kirkon muuri sen voi maahan hajoittaa, jos niin tahdot; kylän kansa töissään puuhaa ennallansa, niinkuin hyvin' aikoina.

BRAND.
Hyvinäkö?

HAAMU.
Aikaan rauhan.

BRAND.
Vai niin!

HAAMU.
Joudu, joudu nyt!

BRAND.
Tää on unta!

HAAMU.
Erehdyt!
Tarvitset vain hoidon lauhan.

BRAND.
Vahva olen.

HAAMU. Vielä et; sua väijyy hourehet. Tahdot taaskin meidät heittää, kunnes usva uus sun peittää, sielun tylsyyt taas sun voittaa, siksi pitää lääke koittaa.

BRAND.
Annas lääke!

HAAMU. Se on sulla *itselläs*, ei muill', ei mulla.

BRAND.
Mikä on se!

HAAMU. Vanha juttu: viisahille ammoin tuttu: hälle, jok' on viisaus, tuttu sun on sairaus. Kaikki näyt ja painajaiset saattaa kolme sanaa sulle. Nää sä turmaa tuottavaiset pyyhi pois — se lupaa mulle pyyhi ijäks pois ne vain taulultasi vanhan lain. Niiden vuoksi kohtalosi tuottanut on turmiosi; — sanat nää sä unhoita, niin saat terveeks taaskin sa!

BRAND.
Lausu pois ne, että nään —

HAAMU. "*Kaikki tai ei niitäkään.*"

BRAND (peräytyy).
Niinkö siis?

HAAMU. Niin, muu ei auta, totta kuin sun perii hauta!

BRAND. Voi, voi, Brand, sun unelmaas: kuolo vaatii uhrin taas!

HAAMU. Syli lämmin ain' on mulla; käsi voimakas on sulla; — lähtään sinne, miss' on päivää. —

BRAND.

Vast' en pelkää murheen häivää.

HAAMU.

Vaan se kerran sentään voittaa.

BRAND (ravistaen päätänsä).

Se on nyt jo takanain.

Pois on aika unelmain —

elon kauhut tahdon koittaa!

HAAMU.

Elon?

BRAND.

Seuraa mukaanani!

HAAMU.

Seis, mit' aiot?

BRAND. Tahdon *täyttää* sen, mik' *unelmalta* näyttää, — *elää* itse unelmani.

HAAMU. Mahdoton on taas sun tie, muistat kai, se minne vie!

BRAND.

Alan taas!

HAAMU. Siis unelmasi tahdot elää valveillasi, valveilla ja vapahasti?

BRAND.

Valveilla ja vapahasti.

HAAMU.

Lapsen heittää?

BRAND.

Lapsen heittää.

HAAMU.

Brand!

BRAND,

Niin, Agnes, täytyy mun.

HAAMU.

Vaimos raastaa täytyy sun?

Mua aivan kuoloon asti

piiskaroida?

BRAND

Täytyy mun.

HAAMU. Valosoihdut yöhön peittää, päivän säteet sammuttaa, elon kauniit he'elmät heittää, laulun lohduit karkoittaa? Oi, mä muistan niitä monta!

BRAND.

Toisin mun on mahdotonta.

HAAMU

Mitä tuotti uhrauksesi?

Petti suuret toivehesi;

kaikki luopuu, kaikki lyö!

BRAND. Vuoksi *oman* palkkion en mä pyri voittohon.

HAAMU.

Kansan vuoks, jot' uhkaa yö?

BRAND. *Yks* voi tuhat nostattaa.

HAAMU.

Mutta kansa sairas on.

BRAND. *Yks* voi kansan pelastaa.

HAAMU. Muista, yksi ruoskallaan ajoi miehen Eedenistä! Portin sulki takanaan, niist' et pääse telkimistä!

BRAND. *Kaihon* tie viel' auki on!

HAAMU (katoaa jyrinällä: usva peittää paikan, missä haamu seisoi ja kirkuvan terävä huuto kuuluu kuin pakenevan suusta.)

Kuole! Sa oot tarpeeton!

BRAND (seisoo hetken kuin tainnuksissa). Pois se lensi usvan kanssa, — lensi siivin terävin niin kuin vuorihaukkakin. Pikku sormen tahtoi hän toivoin käden kokonansa —! Luuli kai mun tinkivän!

GERD (tulee pyssyn kanssa).

Näitkö haukan? Näitkö haukan?

BRAND.

Tällä kertaa näin sen raukan.

GERD.

Minne läks se lentämään?

Ma sen otan hengiltään!

BRAND. Sit' ei asehella kaada; joskus saa se pakohon, vaan se eloss' sentään on, — hengiltä jos tahdot saada, on hän takanas jo vaan, ärsytellen uudestaan.

GERD. Kytän pyssyn varastin, hopein, raudoin latasin; niin en hullu olekkaan kuin ne huutaa.

BRAND.

Onneks sulle!

(Aikoo mennä.)

GERD.

Jalkas ontuu; minkä vuoksi?

BRAND.

Jäljessäni kansa juoksi.

GERD (lähempänä).

Veri punaa otsas sun!

BRAND.

Kansa veriin pieksi mun.

GERD Äänes, ennen sointuinen, nyt on kuivaa kahinaa niinkuin syksyn lehtien.

BRAND.

Kaikki —

GERD.

Mitä?

BRAND.

Petti mun.

GERD (katsoo suurin silmin häntä).

Nyt ma tunnen sinut, haa!

Luulin sua papiks äsken;

hiiteen hän ja muut ma käsken!

Suurin mies oot täällä sinä.

BRAND.

En, ma olen pienin minä.

GERD.

Näytä mulle kätes viat!

BRAND.

Kätenikö?

GEKD. Naulansijat! Vert' on sulla hiuksissasi, syvät haavat otsallasi okaist' orjantappuran. Sunhan kantoi ristinpuu! Väärän tiedon piennä sain nähtävästi taatoltain, että muka joku muu kärsi ristinkuoleman; — kuka silloin tuota ties, sin' oot vapahtaja mies!

BRAND.

Lapsi, luotain väisty kerta!

GERD.

Jalkoihis ma lankean.

BRAND.

Väisty!

GERD. Sinä vuosit verta, joka kaikki vapahtaa.

BRAND. Vapautusta sielulleni en mä tiedä omalleni!

GERD.

Täss' on pyssy! Ampukaa —!

BRAND (ravistaa päätänsä).

Itse etsin kuolemaa!

GERD. Ällös sinä, paras meistä! näytä kätes haavat vaan; sinähän oot suurin heistä.

BRAND.

Ei kuin halvin mato maan.

GERD (katsoo ylös; pilvet haihtuvat).

Tiedätkö sä missä seisot?

BRAND (tuijottaa eteensä). Seison ensi portahalla; jalka raskas, pysty tie.

GERD (hurjemmin).

Tiedätkö sä, missä seisot?

BRAND.

Usvat haihtuu haihtumalla.

GERD. Niin, ja kohti taivasta viittaa Svarten kukkula!

BRAND (katsoo ylös).

Tää siis "Jäinen kirkko" lie!

GERD.

Sentään tänne sun ma sain!

BRAND. Nyt jos kauvas pääsis vain! — Oi, kuin kaipaen katkeraan päivää, lemmen lämpöä, janoon kirkkoon rauhaisaan, kaipaen rinnan kevättä! (Purskahtaa itkuun.) Huusin, Jeesus, usein sua; syleillyt et koskaan mua; ohitseni kuljit ain' niinkuin vanha sana vain; vaattehesta vapautuksen, vesin pesty parannuksen, anna edes riepukaan!

GERD (kalpeana). Mit' on tää? Hän itkee, hän, kyynel kierii poskellaan, nostaa höyryn lämpimän, vuorten hautaverhotkin sulaa siitä pizarin, — munkin rinnan kylmä jää itkuks kohta lämpiää, — kaapu vuoren papin päältä suljuu alas, alas täältä —! (Vavisten.) Miksi itket vasta nyt?

BRAND (kirkkain, loistavin kasvoin ja ikäänkuin murtuneena). Lain kun ensin voitat roudan, — saat sä kesäpäivän poudan! Ennen tahdoin taulu olla, jolle Luoja kirjoittaa; — nyt ma tahdon runo olla, joka syömmet hehkuun saa. Jää jo murtuu, kyynel vuotaa, nyt voin itkein taakan huotaa, polvet pyyntöön notkistaa!

(Lankeaa polvilleen.)

GERD (tirkistelee ylöspäin sanoen hiljaa ja arasti). Tuolla taas se värjöttää! Ilkeästi siimestää rinteet vuorten, kukkulain siipiänsä liikuttain. Nyt lyö hetki vapauden, kun vain kuula kohtais sen!

(Nostaa pyssyn poskelleen ja ampuu; onea jymy kuin ukkosen jylinä kuuluu ylhäältä vuoren seinämistä.)

BRAND (hypähtää ylös).
Haa, ken ampui!

GERD. Nyt sen näin! Luoti sattui, alaspäin putoo, putoo kirkuen! Sadat haukan höyhenet lentää, peittää rinteet; nyt se kasvaa, valkiaan! huu, se tänne asti saa!

BRAND (vaipuu maahan). Minkä rikkoi sukupolvi, siitä poikaa tuomitaan.

GERD. Kas kuin suureks taivaan holvi kasvaa, kun tuo kaatui vaan! Kas se tänne kieriää, vaan en pelkää enempää; se on valkokyyhkyn lainen —! (Huudahtaa kauhistuneena.) Huu, tuo jymy ukkosmainen!

(Heittäytyy lumeen.)

BRAND (painautuu hyökävään lumivyöryn alle ja huutaa ylöspäin). Vastaa, Luoja, kuolon tullen, eikö kelpaa enää sullen miehentahton *qvanlum satis* —?

(Vyöry hautaa hänet; koko laakso täyttyy.)

ÄÄNI (huutaa ukkosjyrinän halki).
Hän on *deus caritatis*!

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK BRAND ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and

help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4,

“Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”

- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in

all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.